

Uttalelse fra Den norske kirkes lærenemnd i "Tunsberg-saken"

- avgitt 14. mars 2000

(del 1)

INNHOLD:

FELLESUTTALELSE

1. LÆRESAK REIST AV TUNSBERG BISKOP

- 1.1 Innledning
- 1.2 Sakens presentasjon av Tunsberg biskop
- 1.3 Lærenemndas definisjon av sakens karakter og innhold
- 1.4 Spørsmål om inhabilitet i Lærenemnda
- 1.5 Den kirkelige konteksts innvirkning på behandlingen av denne saken
- 1.6 Fellesuttalelse og særuttalelse

2. HOVEDPUNKTER I PROST ASLE DINGSTADS HANDLEMÅTE OG ARGUMENTASJON

- 2.1 Kilder til Lærenemndas forståelse av hva prost Dingstad gjør gjeldende
- 2.2 Dingstads forståelse av ordinasjonsforpliktelsen
- 2.3 "I strid med evangeliet"
- 2.4 Brudd på den kirkelige enhet
- 2.5 "Tilsynsfrasingelse"
- 2.6 Sammenfatning

3. TOLKNING OG BRUK AV CA 28 OG CA 7 I RELASJON TIL DENNE SAKEN

- 3.1 Innledning
- 3.2 Hovedpunkter i CA 28 i relasjon til denne saken
  - 3.2.1 Bakgrunnen for spørsmålet om begrensninger i biskopenes makt
  - 3.2.2 Guds lov og menneskelige overleveringer
  - 3.2.3 Mandat for kritikk av biskopen
  - 3.2.4 Bispekritikkens omfang og forme
  - 3.2.5 Sammenfatning
- 3.3 Tolkning og bruk av CA 7 med henblikk på denne saken
  - 3.3.1 Beskrivelsen av kirkens enhet i CA 7
  - 3.3.2 Å forkynne/lære evangeliet "rent"
    - 3.3.2.1 "Evangeliets lære" sett i lys av helheten i CA
    - 3.3.2.2. "Evangeliets lære" og dialektikken mellom lov og evangelium
  - 3.3.3 Hvordan kan uenighet om etiske spørsmål true enigheten om evangeliet som grunnlag for kirkens enhet?
  - 3.3.4 Hva innebærer det at CA 7 fokuserer på hva som er "tilstrekkelig" for kirkens enhet?
  - 3.3.5 Samlingen om evangelieforkynnelsen og sakramentene som uttrykk for kirkens enhet
  - 3.3.6 Sammendrag

4. VURDERING AV DINGSTADS SYN OG HANDLEMÅTE

- 4.1 Har prost Dingstad grunn til å henvise til CA 28 i denne saken?
- 4.2 Hvilken vekt og betydning har homofilispørsmålet med tanke på kirkens enhet?
  - 4.2.1 Innledning
  - 4.2.2 Er homofilispørsmålet et lærespørsmål?
  - 4.2.3 Homofilispørsmålet og "evangeliets lære"
  - 4.2.4 Vurdering av prost Dingstads sammenkobling av homofilispørsmålet og skriftemålet
  - 4.2.5 Homofilispørsmålet og kirkens enhet
  - 4.2.6 Forholdet mellom syn og ordning i homofilispørsmålet
  - 4.2.7 Sammenfatning om homofilispørsmålets vekt og betydning med hensyn til kirkens enhet
- 4.3 Hvordan skal prost Dingstads kommunionsbrudd med biskop Osberg læremessig vurderes?
- 4.4 Er det læremessig grunnlag for å gjøre tjeneste som prost når en har fraskrevet seg biskopens tilsyn slik prost Dingstad har gjort?
  - 4.4.1 Det læremessige grunnlag for tilsynstjenesten i Den norske kirke
  - 4.4.2 Vurdering av prost Dingstads "tilsynsfrasingelse" og hans forståelse av forholdet mellom biskop og prost

5. SAMMENFATNING OG KONKLUSJON

Sammenfatning av sakens innhold

Lærenemndas konklusjoner

Forståelsen av CA 28 og CA 7 med hensyn til denne saken

Vurdering av Dingstads synspunkter og handlemåte

Har prost Dingstad grunn til å henviser til CA 28 i denne saken?

Hvilken vekt og betydning har homofilis spørsmålet med tanke på kirkenes enhet?

Hvordan skal prost Dingstads kommunionsbrudd med biskop Osberg læremessig vurderes?

Er det læremessig grunnlag for å gjøre tjeneste som prost når en har fraskrevet seg biskopens tilsyn slik prost Dingstad har gjort?

Stemmeforklaring fra Ernst Baasland

SÆRUTTALELSE

Særuttalelse fra Ola Tjørhom

Tilslutning fra Odd Bondevik til Tjørhoms særuttalelse

FELLESUTTALELSE

1. LÆRESAK REIST AV TUNSBERG BISKOP

1.1 Innledning

Den norske kirkes lærenemnd (heretter: Lærenemnda) skal etter anmodning avgi uttalelse i saker som gjelder den evangelisk-lutherske lære. Etter forskriftene behandler den kun saker som gjelder "særlig tungtveiende spørsmål der det aktuelle læretema er av alvorlig og vidtrekkende karakter." Forskriftene for Lærenemnda (§§ 8-14) framstiller læresaker hovedsakelig som "tjenestesaker", der læren til en person i kirkelig tjeneste blir vurdert. Men forskriftene nevner at det også kan være "andre saker enn tjenestesaker og tilsettingssaker" (§ 8, 5.ledd). Lærenemnda fastsetter selv saksbehandlingen i den enkelte sak (§ 15). Det er påkrevd for saksbehandlingen at det presiseres hva saken dreier seg om og hvilken karakter saken har.

Tunberg biskop, Sigurd Osberg, anmodet Lærenemnda i brev av 20.05.98 og 07.09.98 å behandle læresak angående prosten i Larvik, Asle Dingstad. Lærenemnda vedtok 08.10.98 å behandle saken.

Den Lærenemnda som var oppnevnt for perioden 1995-1998 har gjennomført behandling av saken. I følge forskriftene (§ 5) skal den nemnda som starter behandlingen av en sak, fullføre saksbehandlingen. Biskopene er medlemmer av Lærenemnda bare så lenge de er i tjeneste. Saken har vært realitetsbehandlet i møtene 18.03.99, 06.-07.10.99, 14.-15.12.99 og 06.03.00. Fra det tidspunkt saken er tatt under behandling, har Lærenemnda hatt følgende sammensetning:

a. Tjenestegjørende biskoper:

Gunnar Stålsett (f.o.m. 04.09.98)

Ole Chr. Kvarme (f.o.m. 08.10.98)

Rosemarie Køhn

Sigurd Osberg

Halvor Bergan (t.o.m. 08.10.98)

Olav Skjevesland (f.o.m. 18.03.99)

Ernst Baasland

Ole D. Hagesæther

Odd Bondevik

Finn Wagle

Øystein Larsen

Ola M. Steinholt

b. Teologisk sakkyndige, oppnevnt av de teologiske fakulteter:

Inge Lønning (varamedlem: Kjetil Hafstad, møtte 04.09.98, 08.10.98 og 14.-15.12.99)

Torleiv Austad (varamedlem: Lars Østnor)

Ola Tjørhom (varamedlem: Knut Holter)

c. Teologisk sakkyndige, valgt av Kirkemøtet:

Bjørn Sandvik (varamedlem: Svein Granerud)

Turid Karlsen Seim (varamedlem: Helga Byfuglien)

d. Leke medlemmer, valgt av Kirkemøtet:

John Egil Bergem (varamedlem: Svein Haanes)

Gunhild Hagesæther (varamedlem: Heid Leganger-Krogstad)

Otto Krogseth (varamedlem: Arthur Olav Sandved)

Torunn Laupsa (varamedlem: Annbjørg Eiksund Hesselberg)

Asle Dingstad har ifølge forskriftene (§11) rett til velge en person som tiltrer nemnda med talerett, og pekte ut Bernt T. Oftestad til dette. Han har møtt når Lærenemnda har realitetsbehandlet saken. Asle Dingstad har i følge forskriftene (§11) også rett til å redegjøre for sitt syn skriftlig, og, såfremt saken behandles i møte, muntlig. Han la fram en skriftlig redegjørelse med vedlegg før møtet 18.03.99, og møtte da for å utdype sine synspunkter og å svare på spørsmål fra nemnda.

På møtet i Lærenemnda 29.06.98 ble Torleiv Austad valgt til leder og Turid Karlsen Seim til nestleder. Sammen med John Egil Bergem ble de oppnevnt som arbeidsutvalg.

Kirkerådets direktør, Erling Pettersen, har hatt ansvar for den praktisk-administrative sekretærtjeneste. Olav Fykse Tveit ble engasjert som faglig sekretærer etter at Lærenemnda vedtok å behandle denne saken.

1.2 Sakens presentasjon av Tunsberg biskop

Bakgrunnen for saken Tunsberg biskop har reist (jfr. brev av 20.05.98 og 07.09.98) er de erklæringer og handlinger prost Asle Dingstad har gjort gjeldende som reaksjon på hva Tunsberg biskop har offentlig gitt til kjenne om sitt syn på homofilt samliv. Biskop Osberg har lagt fram kopi av en omfattende korrespondanse mellom han og Dingstad om saken.

Biskop Osberg konkluderte i sitt brev 20.05.98 at prost Dingstads tilsynsfrasingelse og nektelse av gudstjeneste- og nattverdfellesskap "ikke er berettiget og reelt kirkesplittende. Dersom gudstjeneste- og kommunionsfellesskap ikke kan finne sted, dreier det seg teologisk vurdert i realiteten om to kirker." De konkrete aspektene i saken er i følge biskop Osberg at Dingstad (jfr. brev til LN 07.09.98. s.2):

- nekter biskopen gudstjeneste- og nattverdfellesskap, bl.a. ved felles gudstjeneste på prostemøter,
- frakjenner biskop Osberg rett til å føre tilsyn med seg,
- nekter å følge biskopen på visitas.

Osberg legger til grunn for sin henvendelse at han ikke kan akseptere Dingstads standpunkter og derpå følgende handlinger, fordi de er brudd på tjenesteplikten for proster. Osberg forutsetter derfor at Dingstads handlinger vil kunne medføre "forvaltningsmessige beslutninger". Før Osberg eventuelt går videre med det, ber han om Lærenemndas vurdering av prostens standpunkter og handlinger (jf. brev til Lærenemnda 07.09.98, s. 7).

Biskop Osberg anfører en rekke forhold for å utdype sin begrunnelse for at denne saken meldes til Lærenemnda. Han legger vekt på følgende (brev av 07.09.98):

- Dingstad bryter kirkefellesskapet på en fundamental måte ved å bryte gudstjeneste- og nattverdfellesskapet.
- Dingstad misbruker nattverden "som våpen i en teologisk uenighet". Biskopen tolker prostens utsagn slik at prosten frakjenner biskopen rett til å tilhøre Den norske kirke.
- Den lutherske bekjennelse, særlig artikkel 28 i Den augsburgske bekjennelse (CA), misbrukes til begrunnelse for disse brudd på kirkefellesskapet.
- Kirketuktsbestemmelsen i gudstjenesteboken misbrukes. Biskop Osberg viser til at bestemmelsen foreskriver at

alle slike spørsmål skal forelegges biskopen. Bispemøtet har understreket at biskopen avgjør i tilfelle uenighet mellom prest og biskop.

- Dette er ikke en parallell til de aksepterte "kjøreregler" i forhold til kvinnelige prester. Kjørereglene er et resultat av forhandlinger og på den måten en allment akseptert ordning mellom prester, ikke et enkeltutspill.
- Dingstads handling tjener som modell for andre.
- Tjenesteforpliktelse og -ordninger brytes og forpliktelsen på disse undergraves.
- Biskopens myndighet undergraves, herunder anføres manglende respekt for Bispemøtets uttalelse (1997) om tilsynsfrasingelse.

Osberg bestrider at Dingstads bruk av CA er riktig, og mener den ikke gir dekning for en slik reaksjon. Han argumenterer med at homofilisaken ikke er et spørsmål som angår det sentrale i kirkens læregrunnlag. Påstanden om vranglære skulle derfor være ubegrunnet. Etter Bispemøtets behandling av tilsynsfrasingelse og homofilis spørsmålets status i forhold til kirkens enhet, fant han å ha full ryggdekning for sin oppfatning.

1.3 Lærenemndas definisjon av sakens karakter og innhold

Saken ble vedtatt behandlet av Lærenemnda på møtet 08.10.98. I begrunnelsen heter det:

"Den sak Tunsberg biskop har anmodet Lærenemnda om å vurdere, kan isolert sett betraktes som et forvaltningsspørsmål, knyttet til tilsynsfraskrivelse. Saken har imidlertid tungtveiende læremessige implikasjoner, jf. Den augsburgske bekjennelse, Artikkel 28. Spørsmålet om kirkens enhet er også tyngdepunktet i saken, jf. Den augsburgske bekjennelse, Artikkel 7. Lærenemnda vil derfor behandle den sak Tunsberg biskop har reist."

Lærenemnda har dermed tatt til behandling en begrunnet læreklage innen rammen av en tjenestesak mot prost Asle Dingstad. Prosten har erklært at han bryter alter- og prekestolfellesskapet (kommunionen) med biskop Osberg, at han ikke vil utføre tilsyn sammen med eller stå under tilsyn av ham. Prosten gjør dette fordi han hevder at biskopen lærer i strid med evangeliet, og at biskopen derfor har brutt forutsetningen for kirkens enhet. Etter prost Dingstads mening har biskopen brutt sin forpliktelse i presteordinasjonen og bispeviglingen til å lære i samsvar med Guds Ord.

Det er ikke reist en læresak mot biskop Sigurd Osberg. Dette er heller ikke en læresak hvor noen lærespørsmål skal avklares på helt generelt grunnlag, men en sak hvor det skal gjennomføres en lærebedømmelse ut fra kirkens læregrunnlag av hva prost Dingstad har hevdet og gjort i denne saken. Dette er viktig å fastslå med tanke på saksbehandlingen. Lærenemnda fatter ikke forvaltningsvedtak i tjenestesaker, men er seg bevisst i hvilken sammenheng saken er reist.

Saken blir behandlet av Lærenemnda fordi nemnda deler biskop Osbergs oppfatning at den berører tungtveiende spørsmål om Den norske kirkes lære. Av de mange forhold som er listet opp (jfr. 1.2), er det bare de tre første som direkte kan anses som grunner for behandling i Lærenemnda. De øvrige argumenter er argumenter for sakens viktighet i sin alminnelighet, eller utdyper de førstnevnte forhold. Dermed vil også de være støtteargumenter for at Lærenemnda drøfter saken. Men verken manglende oppfyllelse av tjenesteplikter eller gal bruk av Gudstjenestebokens bestemmelser om kirketukt er saker for Lærenemnda, isolert betraktet. Heller ikke offentlig erklært uenighet med vedtak i Bispemøtet har i og for seg en slik status.

Dingstad begrunner sitt brudd på tjenesteordninger med at det er nødvendig for å ivareta sin egen ordinasjonsforpliktelse overfor Den norske kirkes lære, særlig CA 7 og 28. Denne spesielle begrunnelsen finner Lærenemnda grunn til å vurdere. Bruddet på kirkefellesskap har i den siste henvendelse fra Osberg til Lærenemnda fått en mer sentral plass enn tilsynsfrasingelsen, noe som styrket begrunnelsen for at dette er en sak for Lærenemnda.

Lærenemnda mener at saken reiser prinsipielle spørsmål om hva enhet i kirken er og hvordan det evangelisk-lutherske læregrunnlag er å forstå i så måte. Videre reiser den spørsmål om den læremessige basis og definisjon av den biskoppelige tilsynsordning i tjeneste for kirkens enhet. I denne forbindelse reises spørsmål om hva det betyr at menighetene har rett og plikt til å nekte å adlyde en biskop når biskopens anvisninger strider mot evangeliet. Det reises også spørsmål om den enkelte prests og prosts ansvar overfor det kirkelige fellesskap. Saken berører derfor viktige spørsmål i Den norske kirkes læregrunnlag, særlig forståelsen av artiklene 7 og 28 i

CA. Den har vidtrekkende karakter, ut over de aktuelle brudd på tjenesteordningen biskopen påpeker hos Dingstad. En kan si at saken generelt reiser spørsmål om en læremessig forsvarlig håndtering av uenighet i viktige spørsmål.

Denne læresaken er foranlediget av debatten i kirken om homofilt samliv. Osbergs syn i denne saken, slik det kommer fram i Bispemøtets mindretalls uttalelse i april 1995, er den grunn Dingstad anfører for sine reaksjoner. 20.05.95 ba Tunsberg biskop Kirkedepartementet om behandling i Lærenemnda av prinsipielle og uavklarte sider ved homofilisørsmålet, for å få avklart vanskelige forhold i bispedømmet, bl.a. til prosten i Larvik. Departementet viser i sitt svar 27.06.95 til "at biskopene er enige om at vurderingen av homofili og homofilt samliv ikke er en læresak som splitter kirken". En så derfor ikke grunnlag for ytterligere avklaring av spørsmålet. Bispemøtet har etter den tid drøftet saken "Kirkens enhet og troens fundamenter", særlig med tanke på homofilisaken. Jfr. BM 14 og 15/97. Selv om Osberg presiserer at han ikke ber om en ny gjennomgang av homofilisaken, antyder han i sitt brev til Lærenemnda 07.09.98 at han håper at behandling i Lærenemnda bidrar til en enda "grundigere behandling" av den. Lærenemnda vil presisere at den ikke har funnet grunn til å drøfte hele dette sakskompleks. Den har kun drøftet hvilken vekt homofilisørsmålet har, fordi Dingstad bruker det som et avgjørende moment i begrunnelsen for sitt brudd med biskopen.

Lærenemnda vil presisere at når uttrykket "homofilisørsmålet" brukes her, menes den etiske vurderingen av homofilt samliv. "Homofilt samliv" brukes for å betegne samliv mellom personer av samme kjønn, både homofile og lesbiske. "Homofile" vil i denne uttalelsen for enkelthets skyld brukes om både homofile og lesbiske.

1.4 Spørsmål om inhabilitet i Lærenemnda

Lærenemnda har tatt opp spørsmålet om biskop Sigurd Osberg er inhabil i denne saken. Nemndas leder henvendte seg 28.01.99 til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet for å få dette vurdert. Svaret av 26.03.99 var at når spørsmål om habilitet ikke er drøftet i nemndas forskrifter, skyldes det at nemnda ikke fatter noen avgjørelse i forvaltningslovens mening. Biskoper er generelt unntatt fra regler om ugildhet for kirkelig tilsatte. Departementet fant heller ingen andre tungtveiende grunner for å ta opp spørsmålet om biskop Osbergs habilitet i denne sammenheng. Nemnda er blitt kjent med at Sivilombudsmannen 27.05.99 og 05.10.99 har stilt flere begrunnede spørsmål til departementet. Nemnda har også fått kopi av departementets svar på disse henvendelser (16.07.99 og 30.11.99).

På møtet 06.10.99 ble saken drøftet. Det ble stilt spørsmål ved om biskop Osberg bør anses som inhabil når Lærenemnda drøfter innholdet i prost Dingstads kritikk av biskopen, jfr. Forvaltningslovens §6. På den annen side ble det påpekt at biskoper som reiser læresaker mot en ansatt i bispedømmet, ikke er inhabil på grunn av at vedkommende har reist saken eller har gitt til kjenne sitt syn på saken i fremlegget til Lærenemnda. Følgende 6 medlemmer stemte for at biskop Osberg anses som inhabil i denne saken: Torleiv Austad, Ernst Baasland, Odd Bondevik, Gunhild Hagesæther, Olav Skjevesland og Bjørn Sandvik. Følgende 11 medlemmer stemte mot forslaget om å anse Osberg som inhabil: John Egil Bergem, Ole Hagesæther, Otto Krogseth, Ole Chr Kvarme, Rosemarie Køhn, Inge Lønning, Turid Karlsen Seim, Ola Steinholt, Gunnar Stålsett, Ola Tjørhom, Finn Wagle. Øystein Larsen hadde meldt forfall til møtet. Torunn Laupsa var ikke til stede under behandlingen av denne saken. Sigurd Osberg fratradte under denne saken.

Lærenemnda drøftet også om Torunn Laupsa er inhabil fordi hun er statssekretær i Barne- og familiedepartementet. Saken er tatt opp med Statsministerens kontor, men der fant en ingen grunn til at hun skulle anses som inhabil i Lærenemnda. Lærenemnda tok det til etterretning.

1.5 Den kirkelige konteksts innvirkning på behandlingen av denne saken

Én av biskop Osbergs premisser i henvendelsen til Lærenemnda 20.05.98 er forandret siden den gang. Som sitt tredje hovedpunkt viser han til Bispemøtets behandling av homofilisørsmålet og tilsynsfraskrivelse i BM sak 14-15/97. Biskop Osberg finner der støtte for sitt syn at Dingstads kan anses som ubegrunnet. I denne uttalelsen fra Bispemøtet legges det vekt på at så lenge det er ens praksis i kirken med tanke på vigsling av homofile og

homofilt samlevendes tjeneste i kirken, er det ikke grunnlag for noen tilsynsfraskrivelse fra biskopen. Bispemøtet samlet fant da at det er skadelig for kirken om ulikt syn skal føre til ulik praksis. Det ble presisert at det ikke utelukket den enkelte biskops rett til å arbeide for å endre kirkens praksis.

Den 01.02.99 kunngjorde Hamar biskop at kapellan Siri Sunde kunne fortsette i sin stilling. Et mindretall i Bispemøtet i mai 1999, blant dem biskop Osberg, uttrykte at de i visse situasjoner finner det forsvarlig å vigsle homofile i partnerskap til tjeneste i kirken. Disse biskoper har således brutt med Kirkemøtets og Bispemøtets vedtak om betydningen av ens praksis. Når berettigelsen av tilsynsfraskrivelse på grunn av homofilspørsmålet skal vurderes, må en derfor ta hensyn til det faktum at ikke alle biskoper kjenner ser forpliktet til felles praksis, samtidig som Kirkemøtets og Bispemøtets vedtak om ens praksis står fast.

Lærenemnda er seg bevisst i hvilken kirkelig situasjon denne saken er reist og blir behandlet. De nye momenter som er kommet til i den kirkelige debatt og håndtering av homofilspørsmålet etter at Lærenemnda vedtok å behandle saken, utgjør en del av horisonten for behandlingen av denne saken. Samtidig vil nemnda understreke at det er sakens dokumenter og samtale med prost Dingstad som er grunnlaget for behandlingen av hva prost Dingstad har sagt og gjort. Lærenemnda har på dette grunnlag vurdert hvilke momenter som skal trekkes inn i den spesifikt læremessige bedømmelse av denne saken.

1.6 Fellesuttalelse og særuttalelse

I forskriftene for Lærenemnda heter det i §13: "Når det i en læresak ikke er enighet i lærenemnda, skal det i nemndas uttalelse redegjøres for de forskjellige standpunkter. Hvert medlem har rett til å gi uttrykk for sitt syn i en skriftlig fremstilling." Når det i det følgende blir vist til "Lærenemnda" eller "Lærenemndas medlemmer", gjelder det de 18 medlemmene som har skrevet under på uttalelsen. Ola Tjørhom har avgitt en særuttalelse. Odd Bondevik har i hovedsak og konklusjon sluttet seg til denne særuttalelsen. Den er gjengitt til slutt i dette dokumentet.

2. HOVEDPUNKTER I PROST ASLE DINGSTADS HANDLEMÅTE OG ARGUMENTASJON

2.1 Kilder til Lærenemndas forståelse av hva prost Dingstad gjør gjeldende

Prost Dingstad har benyttet seg av sin rett til å framstille sitt syn for Lærenemnda skriftlig og muntlig. I sin skriftlige redegjørelse til nemnda, datert 17.02.99, forteller han kort om sakens historiske forløp og hvorfor han har gjort som han har gjort. Han presiserer også hva han selv mener er sakens kjernepunkt. Som vedlegg til denne redegjørelse fulgte kopi av egne avisartikler, debattinnlegg og brev til Tunsberg biskop, hvor han gir uttrykk for hva han mener om homofilspørsmålet, om hva Bispemøtet og biskop Osberg har gjort gjeldende og om den kirkelige situasjon i Tunsberg bispedømme. Dessuten la han ved to betenkninger, "Bruk av CA 28 i den aktuelle kirkelige situasjon i Norge", av Oddvar Johan Jensen, og "Kirkens enhet og troens fundament - i Den norske kirke" av Bernt T. Oftestad.

Lærenemnda har tidligere fått tilsendt kopi av en korrespondanse mellom biskop Osberg og prost Dingstad fra perioden 07.04.95 til 20.05.98, som et viktig grunnlag for definisjonen av og beslutningen om å behandle saken. Prost Dingstad deltok i møtet i nemnda 18.03.99, og svarte der på spørsmål fra nemndas leder og deretter fra andre medlemmer i nemnda, i tillegg til at han fikk anledning til å presisere hva han selv mener er særlig viktig i saken.

Lærenemnda legger til grunn for sin vurdering først og fremst hva Dingstad sier i sin skriftlige redegjørelse til nemnda (med vedlegg). I noen få tilfeller har han formulert sine holdninger og svar enda tydeligere i den tilsendte korrespondanse med Tunsberg biskop. I den muntlige samtalen ble noen synspunkter ytterligere utdypet, samt at han ble bedt om å kommentere sine synspunkt i forhold til noen flere problemstillinger enn det han selv har tatt opp. Lærenemnda finner at den muntlige samtale på noen punkter gjorde det klarere hva prost Dingstad mener, og har derfor i noen tilfeller lagt vekt på hva som ble sagt muntlig. Etter Lærenemndas

vurdering står ikke de muntlige utsagn i motsetning til hva som er sagt skriftlig, men er viktige for å belyse saken. De muntlige utsagn som har særlig betydning for nemndas vurdering, er referert i framstillingen av Dingstads syn hvor det naturlig hører hjemme.

2.2 Dingstads forståelse av ordinasjonsforpliktelsen

Dingstad understreker i redegjørelsen av 17.02.99 at han ønsker å ta både biskopens og sitt eget embete på alvor: "Min handling grunner seg på den forpliktelse som kirken pålegger sine tjenere ved ordinasjonen". Biskopen har i følge Dingstad brutt sin ordinasjonsforpliktelse til å forkynne Guds Ord klart og rent og til å føre tilsyn med Kirkens lære. Dingstad viser til tjenesteordningen for biskoper, hvor det sies at biskopen har et særlig ansvar for å videreføre og bevare den apostoliske lære, og på det grunnlag verne og fremme enheten i kirken. Biskopen har "gitt fra seg sin åndelige autoritet" ved at han ikke har talt "som Guds ord taler" i denne saken når "han åpner for en ny og fremmed lære i kirken" (07.04.95).

Dingstad viser til forpliktelsen på Den augsburgske bekjennelse (CA). Han hevder i sin redegjørelse 17.02.99 at biskop Osberg har brutt med dette bekjennelsesskrift, fordi biskopen har "selv brutt kirkens enhet slik den defineres i CA 7, der det heter: "Til sann enhet i kirken er det nok å være enige om evangeliets lære og forvaltningen av sakramentene"." Dingstad begrunner også sine egne synspunkter og handlinger med sin forpliktelse på CA. I den første pressemeldingen 07.04.95 og flere ganger deretter har han henvist til artikkel 28 for å begrunne at han må bryte med biskopen på grunn av det biskopen har gjort gjeldende i homofilisporismålet på Bispemøtet våren 1995. Flere ganger senere henviser Dingstad både til artikkel 7 og artikkel 28, jf. redegjørelse 17.02.99 og vedlegg 3 (debattinnlegg 09.05.95) og vedlegg 4 ("Homofilisaken - hva handler det om?" - udatert).

Dingstad gjør det klart (17.02.99) at han må be seg løst fra sin presteordinasjon i Den norske kirke dersom Lærenemnda ikke deler hans vurdering av hva ordinasjonsforpliktelsen innebærer når det gjelder å forkynne "evangeliet slik det er gitt oss i Guds ord og slik Kirken vitner om det i sin bekjennelse."

2.3 "I strid med evangeliet"

Det teologiske hovedspørsmål i saken er for Dingstad derfor hva det vil si "å være enige om evangeliets lære". Dingstad sier direkte (17.02.99) at for ham er sakens kjerne at det syn biskop Osberg og de andre biskopene i Bispemøtets mindretall målbærer i homofilisporismålet, ikke er "i samsvar med evangeliet i bekjennelsens betydning (CA 7 og 28)". Han ber derfor Lærenemnda ta direkte stilling om det biskop Osberg lærer er i strid med kirkens lære. Han stiller følgende spørsmål til Lærenemnda: "Anser Den norske kirkes lærenemnd det syn som er fremlagt av Bispemøtets mindretall om homofilt samliv og på praktiserende homofiles tjeneste i kirken, å være i samsvar med evangeliet slik det er gitt oss i Guds Ord og slik Kirken vitner om det i sin bekjennelse?"

Dingstad mener altså at homofilisporismålet gjelder forståelsen av hva evangeliet er i bekjennelsesskriftenes forstand. Slik han ser det, er et ja til homofilt samliv å bryte med det evangelium som konstituerer kirken og som biskop Osberg har forpliktet seg på i sin ordinasjon til prest og biskop. Dersom Lærenemnda har en annen oppfatning enn ham om det, har han " [...] brutt med Tunsberg biskop ut fra læremessige forutsetninger som ikke er Den norske kirkes." (17.02.99). Dette kan sees i sammenheng med hva Dingstad gjorde gjeldende allerede 07.04.95, hvor han hevdet at biskopen "åpner for ny og fremmed lære i kirken".

Dingstad har gitt noen bidrag til hva han selv mener det innebærer å være enig om "evangeliets lære". I et innlegg på et åpent møte 09.05.95 mellom biskop Osberg og medarbeidere i Tunsberg (vedlegg 3 til sin redegjørelse), sa Dingstad at Osberg står for "en etisk vranglære som griper dypt inn i kirkens forkynnelse av lov og evangelium. Og vranglære drøfter vi ikke - den må vi istedet avvise." I Lærenemndas møte 18.03.99 presiserte Dingstad at han forstår uttrykket "evangeliet" i CA 7 slik at det omfatter både lov og evangelium. Loven må forkynnes entydig og klart for at evangeliet skal kunne forkynnes. Derfor er det nødvendig å holde fram Bibelens avvisning av homofilt samkvem og å fastholde det som synd, for at evangeliet kan forkynnes klart og rent. Han begrunnet dette blant annet i at Det nye testamente, særlig 1 Kor 6,9, må forstås slik at homofilt samlevende går fortapt om de ikke gjør bot. Etter hans oppfatning bør det være enighet i kirken om hva som må

fastholdes som synd der det mangler bot, og hva det gis absolusjon for der det er bot, bekjennelse og tro. Han la også vekt på at kirken etter hans syn er splittet om det ikke er entydig hva som sies i skriftemålet om hva som er synd og hva som det må gjøres bot for. Dette svarer til hva Dingstad sa 07.04.95 om at Osberg, sammen med de biskoper som deler hans syn, har "tilbudt syndenes tillatelse i stedet for syndenes forlatelse".

2.4 Brudd på den kirkelige enhet

Dingstad hevder at det er en direkte sammenheng mellom det han mener er uenighet om evangeliets lære og brudd på kirkens enhet. Han hevder 17.02.99 at dersom mindretallet i Bispemøtets syn ikke er i samsvar med evangeliet, "må det, i følge CA 7, bety at disse biskoper har stilt seg utenfor kirkens fellesskap og brutt med kirkens enhet slik den der er definert". Dermed gjentar han det han kunngjorde 07.04.95: Fordi Tunsberg biskop som del av et mindretall i Bispemøtet har ønsket å gi homofilt samliv kirkelig legitimitet, har han foretatt "en kirkesplittende handling som i lang tid fremover vil skape dyre sår på alle plan i kirken. I realiteten dreier det seg fra nå av om to kirker." Dingstad opplyser at han rett før Bispemøtet våren 1995 advarte Osberg mot å "bryte den kirkelige konsensus i homofilspørsmålet", fordi "en slik situasjon vil føre til at enheten og samholdet i bispedømmet står i fare" (redegjørelse 17.02.99, s.1).

Dingstad trakk for sin egen del umiddelbart konkrete konsekvenser av påstanden om at Osbergs syn på homofilt samliv medførte kirkesplittelse. Han konkluderte pressemeldingen 07.04.95 med at han "avstår fra gudstjenestefellesskapet og heller ikke vil kunne følge biskopen på visitas". Sin egen handling omtalte Dingstad senere (08.05.95) som brudd på kommunionen. Dingstad mener at det ikke er han, ved sin handling, men Osberg som "har brutt det kirkelige fellesskap ved som biskop i den kristne kirke å ha framsatt en lære som på en grunnleggende måte bryter med Guds hellige vilje slik den er åpenbart for oss i Den hellige Skrift og slik Kirken samlet har vitnet om den til nå." (Brev til TB 10. 01.96).

Det betyr bl.a. at han ikke ville være til stede ved bispevisitaser, og slik sett ikke oppfylle sine tjenesteforpliktelser som prost i den sammenheng. Dingstad har ikke søkt om avskjed eller meldt seg ut av Den norske kirke som følge av sitt syn på at situasjonen etter Bispemøtet 1995 innebærer at det i realiteten dreier seg om "to kirker" i Den norske kirke. Dingstad har heller ikke brutt med Tunsberg biskop i andre funksjoner enn dem som er knyttet til felles opptreden i gudstjenestesammenheng eller på visitas. Han presiserte i sine brev at alle de andre oppgaver han er gitt i Den norske kirke ved ordinasjon og ved Kongens utnevning til prost og sogneprest, utfører han med klar bevissthet om at det fortsatt er hans kall. Etter at det ble kjent at Osberg ville reise læresak mot Dingstad, har Dingstad, etter søknad, fått innvilget 2 års permisjon. Permisjonssøknaden 20.05.98 rokker ikke ved dette, i følge ham selv. Han skiller ikke mellom statlige og kirkelige oppgaver.

I sakens tidlige fase gav Dingstad altså uttrykk for at han selv ville fortsette å gjøre tjeneste som prost i Den norske kirke. Målet med de handlinger han annonserte i sakens tidlige fase var "å legge forutsetninger for at jeg fortsatt kan stå i det embedet Kongen har gitt meg." (Brev til TB 09.05.95) Det kunne gi inntrykk av at Dingstad da søkte en eller annen unntaksordning i forhold til biskop Osberg som gjorde at han likevel kunne fortsette i sin stilling som prost og prest i Den norske kirke. Noe ønske om unntaksordninger er imidlertid ikke omtalt i redegjørelsen 17.02.99. Der fokuserer Dingstad på om Lærenemnda vil bekrefte om Osberg er i samsvar med "evangeliet" eller ikke, og de følger det får for nattverdfellesskap den ene eller andre vei.

Det teologiske hovedpoeng for Dingstad er derfor at han mener det er oppstått et åndelig skisma i kirken som han vil synliggjøre. I brev til TB 10.01.96 sa Dingstad seg enig i at det prinsipielt sett er en uholdbar situasjon at en prost i Den norske kirke unnsier seg gudstjeneste- og nattverdfellesskap med sin biskop, men sa da at han ville avvente den videre utvikling. Dingstad har ikke kunngjort brudd med andre enn Osberg, men gir 18.03.99 klart uttrykk for at hans handlemåte vil være den samme overfor andre biskoper som deler Osbergs syn. I Lærenemndas møte 18.03.99 presiserte Dingstad at Osberg, og de som deler hans syn i homofilspørsmålet, har stilt seg utenfor den apostoliske kirke fordi de ikke lærer i samsvar med "evangeliet". I den sammenheng kom det også fram at for Dingstad er det nødvendig at andre biskoper gjør bot og tar et brudd med Osberg og det han står for i homofilisaken, for at han eventuelt skulle kunne stå under deres tilsyn. I møtet 18.03.99 understreket Dingstad også at en kirke som ikke tar avstand fra Osbergs homofilisyn, ikke kan hevde at den tilhører den ene, hellige, alminnelige og apostoliske kirke.

Utsagnet fra 07.04.95 om at det "i realiteten dreier seg om to kirker" er derfor ikke å forstå som om Dingstad taler om to kirkesamfunn med hver sin kirkerettslige status, men om et åndelig brudd med den ene hellige, apostoliske og allmenne kirken i trosbekjennelsens forstand. Dette brudd har han inntil nå kunnet leve med under Den norske kirkes ordning, men han kritiserer alle forsøk på å gi disse spenninger en overbygning med teologisk legitimitet som uttrykk for sann enhet i kirken. Dingstad mener det er nødvendig for ham å synliggjøre bruddet ved å bryte nattverdfellesskapet med biskop Osberg. Han vil ikke gi biskopens lære legitimitet i ord og handling og dermed bevitne en enhet som ikke foreligger. I en kommentar til Bispemøtets uttalelse i sak BM 14/97 og 15/97, (udatert vedlegg til redegjørelsen av 17.02.99) sier han: "Gjennom uklare formuleringer som i og for seg tydelig nok avslører hvor uenige biskopene har vært og fortsatt er, prøver man å samle en splittet kirke med kirkepolitiske manøvrer."

Da prost Dingstad på møtet 18.03.99 ble spurt om en endret kirkelig praksis virket inn på hans syn, svarte han at det ikke endret hans prinsipielle syn og teologiske anliggende, men at klimaet ble skjerpet. Han hadde alt i 1995 forventet at skrittet fra et endret syn til endret praksis ikke ville være så stort.

2.5 "Tilsynsfrasingelse"

På spørsmål fra biskopen om erklæringen 07.04.95 betyr at han frasier seg biskopens tilsyn, svarer Dingstad (brev 09.04.95) at han forstår CA 28 slik at han "må avstå fra det åndelige tilsyn ved den nåværende biskop i Tunsberg". Han viser til at CA 28 uttaler at en ikke skal lyde en biskop som pålegger og lærer noe i strid med evangeliet.

Disse holdninger og handlinger er blitt bekreftet overfor Osberg (brev 24.11.97), også etter at biskopen hadde bedt ham om å revurdere sin oppfatning. Det skjedde etter at Bispemøtet høsten 1997 samlet avviste en såkalt "tilsynsfrasingelse" som adekvat reaksjonsform for å uttrykke uenighet i homofilisaken, så lenge det ikke forelå ulik praksis i kirken. Denne fortsatte tilsynsfraskrivelse førte til at biskopen oppnevnte en setteprost i Larvik prosti.

Dingstad utdypet senere overfor Tunsberg biskop at "det åndelige fellesskap mellom oss er brutt" (brev 08.05.95). Derfor mente han at han ikke lenger kan framstå sammen med Osberg i gudstjenester eller på visitas. På en bispevisitas ville det være allment kjent hva biskopen står for, noen ganger ville det også komme tydelig til uttrykk. Dingstad mente at dersom han ikke da markerte sin uenighet, ville han lett bli oppfattet som om han legitimerte eller bagatelliserte Osbergs syn. Dette oppfattet han som en uholdbar situasjon med tanke på at prosten deltar i biskopens tilsynsarbeid.

Dingstad mener at han har dekning i kirkens bekjennelse for denne handlingsform. Han mener at det framgår av hans forpliktelse på kirkens læregrunnlag ut fra ordinasjonen, og henviser til CA 28. Han gjør det klart at han oppfatter henvisningen til Matt 7,15 i CA 28 som en Guds befaling om "å avstå fra det åndelige tilsyn" fra "den nåværende biskop i Tunsberg": "Jeg kan derfor ikke anse deg som min biskop med noen rett til å øve tilsyn med meg (CA 28). Denne beslutning står fast inntil du offentlig trekker vranglæren tilbake." (Brev 10.01.96).

Den såkalte tilsynsfrasingelse og henvisningen til CA 28 gir seg av at denne reaksjon rettes spesielt mot biskopen. Dingstad presiserte i brev 17.11.97 at han ikke forholder seg til Osberg "som teologisk meningsmotstander eller som part i en teologisk samtale", men "at jeg i denne sak må forholde meg til deg som biskop". Homofilisaken dreier seg, etter Dingstads syn, "ikke bare om et isolert "etisk grunnspørsmål", men om Kirkens trosfundament og om biskopens fullmakter og ansvar for å skape enhet i kirken på bakgrunn av den apostoliske lære". Dingstad mener således at det er særlig problematisk at Osberg i sitt embete som biskop har arbeidet for å forandre kirkens vurdering av homofilt samliv. Dingstad ser det slik at Osberg ikke har rett til å gjøre det om han tar på alvor de forpliktelser han har påtatt seg som biskop.

Dingstad prøver å skille mellom bispeembetet med dets oppgaver i et gitt bispedømme og den biskop som er satt inn i dette embetet. "Når det gjelder alle praktiske og administrative spørsmål forholder jeg meg normalt til Tunsberg bispestol. [...] Når det derimot gjelder alle læremessige og åndelige spørsmål kan jeg ikke lenger ha et tillitsfullt forhold til nåværende biskop i Tunsberg." (Brev 09.04.95). Deretter (brev 08.05.95) har Dingstad presisert at han utfører prostevisitas og utfører de pålagte oppgaver før og etter en bispevisitas, men følger ikke biskopen under visitasdagene. Han innser at det er problematisk å skille mellom "åndelig og administrativt tilsyn". (Brev

10. 01.96). Men han gir klart uttrykk for at han ikke på noen måte vil ta hensyn til biskop Osbergs tilsyn i spørsmål som angår deres felles tjeneste med Ord og sakrament.

Samtidig understreker Dingstad viktigheten av prestens og prostens relasjon til biskopen. Dingstad betoner at det ikke er likegyldig om en prest står under biskoppelig tilsyn, men han frasier seg biskopens tilsyn i denne for ham akutte situasjon. Han mener likevel å kunne fortsette i sitt embete som sokneprest og som prost i Larvik uten å ha noe åndelig fellesskap med den som nå er biskop i Tunsberg og uten å stå under tilsyn av ham.

På møtet 18.03.99 ble Dingstad spurt om hva han mente om alternativt tilsyn, med utgangspunkt i at han i Kirkebladet Lære og Liv 4.98 uttrykte et ønske om at Lærenemndas behandling skulle føre til det. Han lot det da stå åpent hvor vidt alternative tilsynsordninger kunne løse den aktuelle konflikt med tanke på tilsynet. Han henviste til at slike ordninger er gjort gjeldende i bl.a. Church of England, hvor det i noen tilfeller ikke er kommuniionsfellesskap mellom prest/menighet og den lokale biskop, og såkalte "flying bishops" utfører tilsynet på erkebiskopens oppdrag. Han kunne ønske seg at det forordnes nye tilsynsordninger som kan gi mindretall i kirken et kirkerettslig vern, men han innser at det er vanskelig å begrunne og gjennomføre en alternativ tilsynsordning i Den norske kirke i de tilfeller der kommunionen er brutt. Domprostens tilsyn er, etter Dingstads mening, ikke tilstrekkelig (10.01.96).

Dingstad legger stor vekt på at fellesskapet mellom biskop, proster og prester er et sakramentalt fellesskap. Det må, etter Dingstads oppfatning, bygge på enighet i læren, også i synet på homofilt samliv. Tilsynsfraskrivelse og brudd på kirkefellesskap blir derfor for ham to sider av samme sak. For Dingstad er det slik at tjenestefellesskap - og dermed tilsynsfellesskap - blir umulig når det ikke er et sakramentalt fellesskap mellom biskop og prost.

2.6 Sammenfatning

Prost Dingstad har erklært at biskop Sigurd Osberg står for vranglære og lærer i strid med evangeliet når han åpner for homofilt samliv. Etter Dingstads oppfatning får det, i følge CA 7, følger for kirkens enhet. Derfor vil han ikke være i kommunion med, utføre tilsyn sammen med eller stå under tilsyn av biskop Osberg. Han mener han har plikt og rett til å reagere slik ut fra sin ordinasjonsforpliktelse på Skriften og kirkens bekjennelse, særlig CA 28 og CA 7. Fordi biskopen har brutt det viktigste premisset for kirkens enhet, nemlig enighet om "evangeliets lære", og dermed brutt det han forpliktet seg på i bispevigselen, ser Dingstad det som sin oppgave å gjøre dette synlig ved å bryte kommunionen med biskopen.

Det Dingstad hevder, har prinsipielt sett gyldighet overfor andre som deler Osbergs syn. Dingstad er derfor kritisk til de biskoper som avviser homofilt samliv, men som ikke bryter kommunionen med Osberg og de biskoper som deler hans syn.

Dingstad reiser spørsmålet om hva som er nødvendig for kirkens enhet, og særlig hvordan definisjonen av kirkens enhet i CA 7 er å forstå. Det gjelder spesielt hva det vil si å være enig om "evangeliets lære". Helt konkret gjelder det om "ja" til homofilt samliv er i strid med evangeliet. Dingstad har med sine handlinger gitt uttrykk for hvordan han forstår CA 28, i det han i denne artikkelen finner grunnlaget for bruddet med biskopen.

3. TOLKNING OG BRUK AV CA 28 OG CA 7 I RELASJON TIL DENNE SAKEN

3.1 Innledning

Da Lærenemnda definerte denne saken og begrunnet hvorfor den skulle behandles, viste en til behovet for å drøfte hvordan Den augsburgske bekjennelse (CA) skal forstås og anvendes. Prost Dingstad begrunner sitt syn og sin handlemåte med henvisninger til CA 7 og 28. Lærenemnda finner derfor grunn til særlig å vurdere tolkning og bruk av disse artiklene.

I det følgende vil det være nødvendig å drøfte det teologiske innhold i disse artiklene med tanke på de problemstillinger denne saken reiser. Det må gjøres i lys av den historiske sammenheng de ble til i. Først drøftes CA 28 med tanke på hvilken rett og plikt en prest/prost har til å protestere mot det biskopen gjør gjeldende. Deretter følger en drøfting av CA 7 med tanke på hva slags enhetsforståelse som der kommer til uttrykk. Særlig drøftes hva det vil si at evangeliet blir forkynt/lært rent når det er strid om etiske spørsmål i kirken. Det har betydning for vurderingen av Dingstads anklager mot biskop Osberg, og det gir grunnlag for å vurdere Dingstads handlinger.

3.2 Hovedpunkter i CA 28 i relasjon til denne saken

3.2.1 Bakgrunnen for spørsmålet om begrensninger i biskopenes makt

Det er ikke Lærenemndas oppgave å gi en generell tolkning av denne artikkels innhold, men å legge til rette for vurdering av hvor vidt prost Dingstad kan påberope seg artikkelen til støtte for sine synspunkter og handlinger.

CA 28 er en lang og omfattende artikkel. Den tar opp spørsmålet om biskopenes makt i kirken, jfr. den tyske teksts overskrift: Om biskopenes makt (Von der Bischofen Gewalt). Biskopene spilte en så stor rolle i den kirkelige maktstruktur at den latinske tekst gir artikkelen overskriften: Om kirkemakten (De potestate ecclesiastica).

Det understrekes i denne artikkelen at det kan være situasjoner hvor menighetene har både rett og plikt til å ikke følge hva biskopene lærer og pålegger : "Men når de lærer eller fastsetter noe som strider mot evangeliet, da har menighetene en befaling fra Gud som forbyr å lyde dem, Matt 7(15): "Vokt dere for de falske profeter." Gal 1(8): "Selv om en engel fra himmelen forkynner dere et annet evangelium, han være forbannet." 2 Kor 13 (8):"Vi makter ikke noe mot sannheten, bare for sannheten" Like ens (v.10): Vi har fått makten for å bygge opp, ikke for å rive ned". Slik foreskriver også kirkelovene, 2. quast. 7. cap. Sacerdotes og cap. Oves. Og Augustin sier mot Petilians brev: "Man bør heller ikke gi de katolske biskoper medhold dersom de tar feil noen steder eller mener noe som strider mot Guds kanoniske skrifter. " (CA 28,23-28)

Det CA har presentert som de evangeliske menigheters felles kristne tro på evangeliet, utmyntes i artikkel 28 på aktuelle problemer disse menigheter sto overfor på grunn av krav og maktbruk fra biskopene. CA som helhet gjør det klart at i kirken er det ett overordnet innholdsbestemt sakkriterium: Hvorvidt det som læres og påbys er i samsvar med evangeliet slik det er gitt kirken i Skriften og slik kirken vitner om det i sin bekjennelse. Dette prinsipp overgår alle ordningsprinsipper. Derfor har ingen i kirken rett bare på grunn av sin maktposisjon, det være seg en biskop, en pave eller et konsil.

Problemet med biskopenes makt i kirken er her knyttet til sammenblanding av verdslig politisk makt og den åndelige styring av kirken. CA 28 presiserer derfor med hvilken guddommelig, ikke verdslig, rettsfullmakt biskopene utøver sin gjerning som biskoper. Dermed presiseres det også hva biskopene egentlig skal gjøre. Det samles i en beskrivelse av hva nøklemakten til å binde og løse innebærer. "At nøklemakten eller bispemakten etter evangeliet er en makt til eller en befaling fra Gud om å forkynne evangeliet, tilgi og fastholde synder og forvalte sakramentene. For med denne befalingen sender Kristus ut disiplene (Joh 20,21ff): "Liksom Faderen har utsendt meg, sender også jeg dere. Ta imot Den Hellige Ånd. Dersom dere forlater noen deres synder, da er de dem forlatt. Dersom dere fastholder syndene for noen, da er de fastholdt. " Og Mark 16 (15): Gå ut og forkynn evangeliet for all skapningen" osv. " (CA 28, 5-7) "Når det altså blir spurt etter biskopenes rettsfullmakt, må man skille mellom den verdslige makt og den kirkelige rettsfullmakt. Derfor tilkommer det etter evangeliet, eller som det heter, etter guddommelig rett, biskopene som biskoper, dvs. som dem som har fått seg betrodd tjenesten med Ordet og sakramentene, denne rettsfullmakt: å tilgi synder og forkaste den lære som avviker fra evangeliet, og å stenge de ugudelige, som er kjent for sin gudløshet, ute fra det kirkelige samfunn, ikke med menneskelig makt, men med Ordet. Her er det nødvendig og etter guddommelig rett at menighetene bør vise dem lydighet, etter ordet (Luk 10,16): "Den som hører dere, hører meg."" (CA 28,20-22) Biskopenes tjeneste skal alltid prøves på om menighetene gjennom biskopens tilsyn hører den egentlige hyrdes røst, Kristi røst.

Det er verdt å merke seg at skillet mellom når en menighet skal høre på en biskop og når en skal avvise en biskops pålegg, ikke er identisk med skillet mellom åndelig og verdslig makt. Det kan være påbud som ikke skal følges, som kan synes å være utøvelse av det guddommelige oppdrag. Ja, problemet er nettopp at overleveringer (traditiones) fra Moseloven, eller senere pålegg fra kirkens myndigheter om mat, fester og gudsyndyrkelse,

framstilles som guddommelige påbud. Det nevnes eksempler på hva biskoper og paver har forordnet for gudsdyrkelsen, men som det ikke er nødvendig å følge (helligdagslover, pålegg om faster og tidebønner o.l.).

Den teologiske kjerne i de problemer som tas opp, er at noe hevdes å være nødvendig å overholde for å forsone Gud og få del i frelsen, og at det enda til gjøres gjeldende med makt. "Hvor har biskopene retten fra til å lesse på menighetene slike overleveringer som tjener til å legge snarer for samvittighetene, når Peter forbyr (Apgj 15,10) å legge et åk på disiplene, når Paulus sier (2 Kor 10,8) at det er gitt dem makt til å bygge opp, ikke til å rive ned? Hvorfor øker de da syndene med slike overleveringer? Men det foreligger klare vitnesbyrd som forbyr å grunnlegge slike overleveringer for å forsone Gud eller som om de var nødvendige til frelse" (CA 28, 42-43). Mot dette anføres klare belegg fra Skriften (CA 28, 44-49).

Uansett med hvilken rettsfullmakt noe søkes gjennomført i kirken, er det et innholdsbestemt kriterium som skal gjelde i vurderingen av om det skal følges, ikke en henvisning til kirkelig posisjon eller makt. I forhold til de problemer CA 28 adresserer, beskrives dette kriterium som "hovedstykket i evangeliet": "Når ordninger som er innstiftet som nødvendige eller med tanke på å fortjene rettferdiggjørelsen, strider mot evangeliet, da har biskopene ikke lov til å innføre slike gudsdyrkelser eller å kreve dem som nødvendig. For det er nødvendig å holde fast på læren om den kristne frihet i menighetene, at trelldommen under loven ikke er nødvendig til rettferdiggjørelse, som det står skrevet i brevet til galatenerne (5,1): "La dere ikke igjen tvinge inn under trelldommens åk." Det er nødvendig å holde fast på hovedstykket i evangeliet, at vi får nåden ved tro på Kristus, ikke ved visse skikker eller ved gudsdyrkelser som er innført av mennesker." (CA 28, 50f) Slik fremhever CA 28 hovedsaken i bekjennesskriftet, at mennesket blir rettferdiggjort alene for Kristi skyld ved troen. Dette må i alle sammenhenger gjøres så klart at ingen farer vill og tror at mennesket får del i frelsen ved egne gode gjerninger i samsvar med Guds lov. Samme hvor gode og nyttige de moralske bud enn måtte være, brukes de i strid med evangeliet dersom det å holde dem presenteres som grunnlag for å ha del i frelsen. Der gjelder Kristus og hans nåde alene.

3.2.2 Guds lov og menneskelige overleveringer

I forlengelsen av dette hovedpoeng tar CA 28 opp en annen nærliggende og viktig teologisk problemstilling: Hva er det i den kirkelige tradisjon som står ved lag, med tanke på hva mennesker skal gjøre og ikke gjøre? På hvilke premisser kan noe betraktes som unødvendig å følge? Det viktigste premiss er å skille ut det som i CA 7 kalles "menneskelige overleveringer". De finnes både i og utenfor Bibelen, jfr. CA 28, 40: "Pavene synes å ha blitt ført vill av Moselovens eksempel". Drøftingen i CA 28 viser at reformatorene mener at denne vurdering ikke er avklart en gang for alle f.eks. av en biskop eller et kirkemøte. Noen prinsipper hevdes generelt: Den mosaiske lov gjelder ikke for kirken som for den gamle pakts folk (57-64). Selv de apostoliske påbud og formaninger må vurderes i lys av "evangeliets varige vilje" "Apostlene gav påbud om å holde seg fra blod osv.(Ap gj 15) Hvem overholder det nå? Og allikevel synder ikke de som ikke overholder det. For ikke engang apostlene selv ville tyngte samvittighetene med en slik trelldom, men de gav dette forbudet bare for en tid for ikke å støte noen. Det er nemlig evangeliets varige vilje man må gi akt på i dette påbudet." (65-66). Mange av de "menneskelige overleveringer" er forandret ned gjennom tidene, uten at det rokker ved kirkens enhet (74-75).

Det er altså noe i den samlede kirkelige overlevering som skal følges som uttrykk for Guds lov og vilje og noe som en ikke trenger å bry seg om til alle tider. Det som sies i CA 28 om begrensningene i biskopenes myndighet til å lage regler for det kristne liv, forutsetter at Guds vilje gjelder, slik den f.eks. kommer til uttrykk i de ti bud. Det tales i CA 28 om at de som lever i åpenbar gudløshet, skal pålegges kirketukt (jfr. sitatet ovenfor). I Apologien til denne artikkel (Ap. CA 28,13-14) presiseres det at biskopene har både en ordinær makt til å forvalte Ord og sakrament (potestas ordinis) og en kirkelig rettsfullmakt (potestas iurisdictionis) til å utelukke fra det kirkelige fellesskap dem som lever ubotferdig i åpenbare laster, og å ta dem inn igjen om de vender om. Selv om talen om kirketukt innebærer spesielle spørsmål som ikke skal drøftes her, viser det som her sies at reformatorene forutsatte at biskopene hadde en oppgave i å veilede og bedømme hva som var rett kristent liv. Det var en del av deres tjeneste med Ordet og sakramentene.

I følge CA 28 er det ikke opp til en kirkelig myndighet å fastsette endelig hva som faller utenfor og innenfor Guds lov. Det er heller ikke nok ureflektert å sitere skriftsteder. Slik begrunner CA 28 at kirken stadig og grundig må arbeide med å forstå hva som er Guds vilje for menneskelivet. Det er ikke et fullstendig åpent spørsmål i CA hva Guds vilje er, men det må forstås i lys av hva som ellers sies i CA om hva en oppfatter som

Guds vilje og hvordan den erkjennes. Det er her også relevant å peke på hva som ellers gjøres gjeldende i vår kirkes bekjennelsesskifter, særlig hva Luthers lille katekisme sier om Guds bud og vilje.

3.2.3 Mandat for kritikk av biskopen

Biskopene kan komme til å ta feil og gi gal veiledning og unødvendige pålegg. Menighetene skal derfor kunne prøve en biskops lære. I forhold til de problemer CA 28 konkret reiser, skal de premisser som er nevnt anvendes: "Hovedstykket i evangeliet" samt avvisningen av at "menneskelige overleveringer" er nødvendige å etterleve. Når disse premisser anvendes, kreves både den rette skjelning mellom lov og evangelium og den rette anvendelse av lov og evangelium. I følge CA 28 har menighetene rett og plikt til å bedømme biskopene i så måte. Det forutsetter tanken om det allmenne prestedømme. Den tanken bygger på overbevisningen om at Skriften har så stor lyskraft at den kan tydeliggjøre evangeliets innhold for alle og enhver. Fordi Skriftens sentrale innhold er tilstrekkelig klart, skal også alt i kirken prøves i forhold til det. Dette er en viktig side ved det ansvar alle i kirken har. Det innebærer at den og de som reiser kritikk mot en biskop og samtidens kirkestyre, selv må vise at kritikken bygger på det som er tilstrekkelig klart i Skriftens hovedbudskap. Dette er et sentralt moment i den tankegang som ligger bak CA. Slik står alle i kirken gjensidig ansvarlig overfor hverandre og for kirkens fellesskap.

Et viktig spørsmål med tanke på den aktuelle læresak, er hvor vid hjemmel menighetene gis i CA 28 til å kritisere og ikke adlyde biskopen. Det spørsmålet må ses i forhold til at CA 28 gir en ganske klar presisering av en biskops hovedoppgaver. Kritikk mot biskopen vil være berettiget når biskopen gjør noe annet enn det biskopen skal gjøre, så som å utøve verdslig makt i kirken eller være politisk fyrste. Aller viktigst er det å kritisere når biskopen synes å gjøre det en biskop skal gjøre, men innholdet i det som sies og gjøres er galt. Det som konkret blir tatt opp i så måte i CA 28, er nevnt ovenfor.

Spørsmålet blir så om CA 28 gir premisser for bispekritikk som kan anvendes i andre saker og under andre forhold enn de som var aktuelle i 1530. Fordi det framføres prinsipielle standpunkter om hva en biskop skal og ikke skal gjøre, er det rimelig å tolke og anvende CA 28 slik at en menighet har rett og plikt til å prøve biskoper i forhold til det gudgitte mandat de har til å bruke nøklemakten rett. I CA 28 defineres det som å forkynne evangeliet klart og rent, til å forvalte sakramentene etter Kristi innstiftelse, samt "fastholde synder" og påpeke "gudløshet". Det siste innebærer at biskopene veileder om hva som er Guds vilje ut fra Skriften. Slik skal biskopene hjelpe mennesker til å leve etter det de "kan overholde med god samvittighet" (CA 28, 69). Den rette og egentlige biskoppelige makt er den "som blir utøvet gjennom tjenesten med Ordet" (CA 28,69). Det vil derfor være grunn til å si at menigheter kan og skal kritisere en biskop om vedkommende ikke gjør sin gjerning på en måte som svarer til mandatet: Å forkynne evangeliet om Guds nåde i Kristus rent, samt å veilede i samsvar med Skriftens tale om hva som er Guds vilje, spesielt om den kristne frihet. Disse prinsipielle poenger peker ut over de konkrete problemer CA 28 tar opp. Det generelle sikte i det som sies i CA 28, understrekes av at det i Apologien til CA 28 heter at "Skriften (Ap gj 5,29) ... befaler at vi skal lyde Gud mer enn mennesker". CA 28 gir ikke grunnlag for kritikk og lydighetsnektelse mot en biskop bare en kan si at det gjelder et viktig saksfeltet. Ellers ville enhver protest mot biskopen være berettiget, hvor kjettersk den enn måtte være. Tankegangen i CA 28 er at protesten er på sin plass når det biskopen lærer eller påbyr, har et innhold, en begrunnelse eller en konsekvens som er i strid med det biskopen skal lære og gjøre. Protesten må derfor være begrunnet i det som er sentralt i kirkens lære.

Kritikken i CA 28 gjaldt de katolske biskoper som samtidig var landsherrer, før de mest dramatiske brudd i kirkestrukturen kom. I CA 28 siktes det ikke til de superintendenten som ble oppnevnt for å utføre visitaser i de lutherske landsherredømmer. De refleksjoner vi finner i CA 28 om hva en biskop skal og ikke skal, må imidlertid kunne gjøres gjeldende overfor en hver biskop, siden synspunktene har en prinsipiell karakter. Det er i CA 28 gitt en ramme for hva en bispekritikk kan inneholde. Denne er relevant for alle kirker som forholder seg til dette skrift som bekjennelsesskrift.

3.2.4 Bispekritikkens omfang og former

Når det gjelder hvilke former og hvilket omfang lydighetskonflikter med den biskoppelige makt eventuelt skulle få, sier ikke CA 28 så mye. Men det er verdt å merke seg hvordan lydighetskonflikten med biskopene faktisk kommer direkte til uttrykk i hele bekjennelsesskriftet, og hvordan den håndteres der. Det framføres i CA 28 klare utsagn om når og med hvilken begrunnelse biskopenes pålegg ikke følges. Denne artikkelen er derfor i seg selv uttrykk for lydighetskonflikt med biskopene. Men CA taler innenfor den kontekst at menighetenes fellesskap med biskopene består. Dette tyder på at lydighetsnekt overfor biskopene i CA 28 ikke forstås som et totalt brudd med biskopen, verken når det gjelder biskopens tilsyn eller kommunion med biskopen. Tvert imot, det presiseres hva biskopene skal gjøre i sin tilsynstjeneste (jfr. 3.2.1).

Inntrykket av at det er visse punkter i biskopenes lære som blir avvist, ikke biskopene og deres embete, forsterkes av en nærmere analyse av uttrykksmåtene i CA 28. I det avsnitt hvor retten og plikten til å ikke lyde biskopen formuleres (se ovenfor 3.2.1), tales det om det tilfelle "når" biskopene lærer eller fastsetter noe galt, "da" skal ikke menighetene lyde dem. Det er det som er galt i hva biskopene lærer og fastsetter, som ikke skal følges, ikke nødvendigvis alt de lærer. Det samme inntrykk gis i det sitatet av Augustin som følger i sammenheng: De katolske biskoper skal ikke få medhold når de tar feil. Denne forståelse av rammen for lydighetsnekt styrkes ytterligere av hvordan forholdet til biskopene tas opp i de avsluttende resonnement i CA 28. Der heter det at "biskopene lett kunne beholde den lydighet de har rett på, dersom de ikke tvang folk til å overholde overleveringer som en ikke kan overholde med god samvittighet. [...] Våre menigheter ber ikke om at biskopene skal skape enighet ved å ofre sin egen ære, selv om det vil sømme seg for gode hyrder å gjøre det. De ber bare om at de skal ta bort de urimelige byrdene, som er nye, og som er innført mot den alminnelige kirkes sedvane."

Det er i denne sammenheng det kjente sitat fra Ap gj 5,29 om å lyde Gud mer enn mennesker anføres. Videre heter det: "Nå er det ikke det det gjelder her, at biskopene skal gi fra seg sin myndighet, men man ber bare om dette ene, at de vil tåle at evangeliet blir lært rent, og at de vil løse på noen få forskrifter som man ikke kan overholde uten å synde. Hvis de nå ikke gjør det, får de selv se til hvordan de skal avlegge regnskap for Gud for at de ved sitt stiv sinn gir årsak til kirkens splittelse." (CA 28, 66-78) Med andre ord: Menighetene har læregrunnlag for å unnlate å følge noen av biskopenes pålegg. Det har de også gjort uten å framsette krav om et absolutt brudd med biskopene eller at deres myndighet må totalt avvises. Dersom biskopene derimot ikke godtar at menighetene følger Gud mer enn menneskelige påbud, og tvinger menighetene til å følge de pålegg som er i mot evangeliet, så kan situasjonen bli tilspisset og biskopene må ta ansvar for følgene. Men den situasjonen er altså ikke rammen for argumentasjonen i CA 28.

At biskopene forutsettes å ha legitim myndighet og autoritet bekreftes i Apologien. Der presiseres det at det striden gjelder, er hvilken autoritet biskopene har, ikke om de har autoritet i kirken. "Motstanderne lærer oss at biskopene har autoritet til å gi lover som er tjenlige til å vinne det evige liv. Det er om denne artikkel striden står." "I vår bekjennelse har vi sagt hvilken makt evangeliet tillegger biskopene. De som er biskoper, oppfyller ikke sine biskoppelige plikter ifølge evangeliet; men de er virkelige biskoper ifølge den kirkerettslige orden, som vi ikke forkaster. Men vi taler her om biskopen ifølge evangeliet." (Apol. Til CA 28, 6. 12)

I og med at CA 28 taler om et så sentralt kriterium som "evangeliet" for lydighetskonflikten med biskopen, kan det innenfor dette resonnement likevel tenkes at konflikten blir tilspisset dersom biskopen bruker makt og ikke tillater denne form for lydighetsnekt. Den relativt åpne framstilling i CA 28 når det gjelder former og omfang av bispekritikk, viser imidlertid at en ikke kan dra den slutning av CA 28 at lydighetsnekt overfor noe biskopen sier må føre til et fullstendig brudd med biskopen. Den samme holdning ble gjort gjeldende i de interne diskusjoner i lutherdommen etter 1530 om hva som kunne aksepteres av den "gamle" kirkemakten, uten at det var nødvendig å bryte ut av det kirkelige myndighetsområde (jfr. den såkalte "adiaforastriden" om hvor vidt visse pålegg om gudstjenesten var åpne spørsmål eller utålelige med tanke på klarheten i forkynnelsen av evangeliet).

Dersom det ikke lenger var noe kirkelig fellesskap med biskopen, ville jo også refleksjoner om lydighetsnekt overfor ham falle bort. Relasjonen til biskopen ville da vært gått over i en annen fase. Selv om CA 28 er tydelig på hva evangeliet er, er det i denne artikkel likevel ikke gitt en klar anvisning for hvilke konkrete ordningsmessige grep som må til for å bevare evangeliet og den sanne kirke i en vanskelig situasjon.

3.2.5 Sammenfatning

CA 28 tar opp de problemer som oppsto fordi biskopene gav menighetene påbud som var unødvendige eller direkte stridende mot innholdet i kirkens tro på evangeliet om Guds nåde i Kristus. I møte med slike pålegg var det nødvendig å begrunne menighetenes rett og plikt til ikke å følge biskopene. Det gjøres ved å bestemme biskopens mandat teologisk ut fra deres utøvelse av nøklemakten ved Ord og sakrament som midler. Det avgjørende kriterium i kirken gjelder innholdet i det som blir sagt og gjort, om menigheten gjennom kirkens tjenere hører Kristi røst. På dette grunnlag skal menighetene vurdere biskopenes embetsutøvelse.

Det var i den aktuelle sammenheng nødvendig å foreta en grenseoppgang mellom verdslig og kirkelig makt. Videre ble det trukket en grense overfor det som er foranderlige menneskelige overleveringer, som kirken både kan og skal forandre når de ikke tjener kirken og evangeliets klarhet slik det uttrykkes i "hovedstykket i evangeliet". Det ble konkret pekt på kirkens forordninger om avholdenhet, faste, gudstjenester og fester. Selv om forordningene måtte være begrunnet i Moseloven eller i apostoliske pålegg, var ikke det en avgjørende hindring for å avvise dem.

CA 28 sier lite konkret om hvordan menighetene skal uttrykke at de ikke lyder biskopene når de pålegger noe som er i strid med evangeliet. Det sies heller ikke noe direkte om prestenes rolle i denne sammenheng. Resonnementet i artikkelen er framført innenfor den ramme at en vil begrunne hvordan og hvorfor kirkens enhet kan bestå. I utgangspunktet fremholder CA 28 retten og plikten til kritikk og lydighetsnekt i den spesielle situasjonen CA 28 taler inn i. Det hevdes ikke at biskopene skal avvises totalt, men at menighetene ikke er nødt til å bry seg om de urettmessige pålegg fra biskopene.

Uttalelse fra Den norske kirkes lærenemnd i "Tunsberg-saken"

- avgitt 14. mars 2000

(del 2)

INNHOOLD:

FELLESUTTALELSE

1. LÆRESAK REIST AV TUNSBERG BISKOP

- 1.1 Innledning
- 1.2 Sakens presentasjon av Tunsberg biskop
- 1.3 Lærenemndas definisjon av sakens karakter og innhold
- 1.4 Spørsmål om inhabilitet i Lærenemnda
- 1.5 Den kirkelige konteksts innvirkning på behandlingen av denne saken
- 1.6 Fellesuttalelse og særuttalelse

2. HOVEDPUNKTER I PROST ASLE DINGSTADS HANDLEMÅTE OG ARGUMENTASJON

- 2.1 Kilder til Lærenemndas forståelse av hva prost Dingstad gjør gjeldende
- 2.2 Dingstads forståelse av ordinasjonsforpliktelsen
- 2.3 "I strid med evangeliet"
- 2.4 Brudd på den kirkelige enhet
- 2.5 "Tilsynsfrasingelse"
- 2.6 Sammenfatning

3. TOLKNING OG BRUK AV CA 28 OG CA 7 I RELASJON TIL DENNE SAKEN

- 3.1 Innledning
- 3.2 Hovedpunkter i CA 28 i relasjon til denne saken
  - 3.2.1 Bakgrunnen for spørsmålet om begrensninger i biskopenes makt

- 3.2.2 Guds lov og menneskelige overleveringer
- 3.2.3 Mandat for kritikk av biskopen
- 3.2.4 Bispekritikkens omfang og former
- 3.2.5 Sammenfatning
- 3.3 Tolkning og bruk av CA 7 med henblikk på denne saken
  - 3.3.1 Beskrivelsen av kirkens enhet i CA 7
  - 3.3.2 Å forkynne/lære evangeliet "rent"
    - 3.3.2.1 "Evangeliets lære" sett i lys av helheten i CA
    - 3.3.2.2. "Evangeliets lære" og dialektikken mellom lov og evangelium
  - 3.3.3 Hvordan kan uenighet om etiske spørsmål true enigheten om evangeliet som grunnlag for kirkens enhet?
  - 3.3.4 Hva innebærer det at CA 7 fokuserer på hva som er "tilstrekkelig" for kirkens enhet?
  - 3.3.5 Samlingen om evangelieforkynnelsen og sakramentene som uttrykk for kirkens enhet
  - 3.3.6 Sammendrag

4. VURDERING AV DINGSTADS SYN OG HANDLEMÅTE

- 4.1 Har prost Dingstad grunn til å henvise til CA 28 i denne saken?
- 4.2 Hvilken vekt og betydning har homofilis spørsmålet med tanke på kirkens enhet?
  - 4.2.1 Innledning
  - 4.2.2 Er homofilis spørsmålet et lærespørsmål?
  - 4.2.3 Homofilis spørsmålet og "evangeliets lære"
  - 4.2.4 Vurdering av prost Dingstads sammenkobling av homofilis spørsmålet og skriftemålet
  - 4.2.5 Homofilis spørsmålet og kirkens enhet
  - 4.2.6 Forholdet mellom syn og ordning i homofilis spørsmålet
  - 4.2.7 Sammenfatning om homofilis spørsmålets vekt og betydning med hensyn til kirkens enhet
- 4.3 Hvordan skal prost Dingstads kommunionsbrudd med biskop Osberg læremessig vurderes?
- 4.4 Er det læremessig grunnlag for å gjøre tjeneste som prost når en har fraskrevet seg biskopens tilsyn slik prost Dingstad har gjort?
  - 4.4.1 Det læremessige grunnlag for tilsynstjenesten i Den norske kirke
  - 4.4.2 Vurdering av prost Dingstads "tilsynsfrasingelse" og hans forståelse av forholdet mellom biskop og prost

5. SAMMENFATNING OG KONKLUSJON

- Sammenfatning av sakens innhold
- Lærenemndas konklusjoner
- Forståelsen av CA 28 og CA 7 med hensyn til denne saken
- Vurdering av Dingstads synspunkter og handlemåte
- Har prost Dingstad grunn til å henvise til CA 28 i denne saken?
- Hvilken vekt og betydning har homofilis spørsmålet med tanke på kirkens enhet?
- Hvordan skal prost Dingstads kommunionsbrudd med biskop Osberg læremessig vurderes?
- Er det læremessig grunnlag for å gjøre tjeneste som prost når en har fraskrevet seg biskopens tilsyn slik prost Dingstad har gjort?

Stemmeforklaring fra Ernst Baasland

SÆRUTTALELSE

- Særuttalelse fra Ola Tjørhom
- Tilslutning fra Odd Bondevik til Tjørhoms særuttalelse

3.3 Tolkning og bruk av CA 7 med henblikk på denne saken

Prost Dingstad henviser først og fremst til CA 7 som begrunnelse for sitt syn og sine handlinger. Han knytter sin avvisning av biskop Osberg og hans lære til det CA 7 sier om "evangeliets lære". Derfor er det nødvendig å drøfte denne artikkelen med tanke på hvordan Dingstad tolker og bruker den. Dessuten finner Lærenemnda for sin egen del at de spørsmål om kirkelig enhet og splittelse denne saken reiser, må sees i lys av en noe bredere drøfting av hvordan denne artikkel er å forstå.

Artikkelen lyder slik i oversettelse fra den latinske tekst (LT) (der det er avvik fra den tyske tekst (TT), er oversettelse av den tyske tekst angitt i parentes):

Like ens lærer de at det alltid vil forbli én hellig kirke (at det alltid vil være og forbli én hellig, kristelig kirke) . Men kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett (i hvilken evangeliet blir forkynt rent og de hellige sakramenter utdeles i samsvar med evangeliet). Og til sann enhet i kirken (den kristelige kirke) er det nok å være enig om evangeliets lære og om forvaltningen av sakramentene (at evangeliet forkynnes på enig vis etter sin rette mening og at sakramentene utdeles i samsvar med det guddommelige ord). Men det er ikke nødvendig at det alle steder er ensartede menneskelige overleveringer eller skikker eller seremonier som er fastsatt av mennesker. Som Paulus sier: "Én tro, én dåp, én Gud og alles Far osv."

3.3.1 Beskrivelsen av kirkens enhet i CA 7

Når vi i vår tid skal bruke CA 7 som grunnlag for å vurdere om kirkens enhet er truet eller brutt, er det nødvendig å være seg bevisst hvilken politisk og kirkelig situasjon CA 7 er skrevet i og hvilke problemstillinger om kirkens enhet denne artikkel svarer på. I stor grad var det nettopp spørsmålet om kirkens enhet som foranlediget at Confessio Augustana ble skrevet. Bakgrunnen for riksdagen i Augsburg 1530 var at keiseren ville samle hele riket til felles kamp mot en ytre fiende. De kirkelige stridigheter truet enheten i riket. De lutherske menigheter måtte forsvare de forandringer de hadde gjort som legitime innenfor kirken, og at det ikke var noen grunn til at de skulle bli kastet ut av kirken. Slik førte spørsmålet om kirkens enhet til en utforming og presentasjon av de lutherske menigheters lære. CA forsvarte de lutherske menigheter ved å vise at de ikke brøt med den ene kirke, men ønsket en nødvendig fornyelse av kirken. Det handlet kun om forandring av "menneskelige overleveringer". De lutherske forandringer måtte derfor tåles, og de lutherske var på sin side beredt til å godta mye av paven og hans menn. De som la frem CA, ville således bekrefte at de "lever og strider under den samme Kristus" (Fortalen, 4). Derfor må hele Confessio Augustana leses som et forsøk på å definere hva som konstituerer kirkens enhet, og trekkes inn i vurderingen av hva CA 7 sier.

Definisjonen av kirkens enhet i CA 7 starter med å si at det alltid vil forbli én hellig kirke (LT). Det som var kommet fram i de kirkelige stridigheter, ble vurdert som meningsforskjeller innen denne ene kirke. Den senere dannelse av konfesjonskirker var ikke innenfor horisonten. Resonnementet i CA 7 gjaldt således på hvilke premisser kirkens enhet skulle kunne bestå i en situasjon hvor motsetningene var store og spørsmålet om den "sanne" kirke ble reist.

For å begrunne denne enhet, ble det tatt utgangspunkt i en felles forståelse av kirken. Det var ikke en ny og sær luthersk definisjon av kirken som ble presentert i CA 7. Det er kirkens vesenssegenskaper, slik de er formulert i Nikenum, som også her ble lagt til grunn. De ble profilert spesielt med tanke på å tydeliggjøre Skriftens evangelium. CA 7 nevner eksplisitt enhet og hellighet som egenskaper til den kirke som "alltid vil forbli". Også kirkens apostolisitet kommer i CA 7 til uttrykk i det at kirkens identitet er avhengig av at evangeliet forkynnes rent. CA 7 hevder derfor med stor tydelighet at det som konstituerer kirkens enhet er det samme som kjennetegner kirken: Den felles tro på det rene evangelium, virket ved Ånden gjennom samlingen om Ord og sakrament. Dermed skulle det være fullt mulig å opprettholde kirkens enhet gjennom en fornyelse av kirken, selv om denne fornyelse medførte både strid og forandringer av skikker og tradisjoner. Hele bekjennelsesskriftet er et uttrykk for at de lutherske menigheter har del i kirkens katolisitet. Den tyske tekst la til "kristelig" i CA 7, noe som presiserer innholdet i dette helhetsperspektivet. Enheten og helheten i kirken er definert av forholdet til den ene og samme Kristus.

For å få fram at de lutherske menigheter var innenfor kirken, måtte det altså foretas en klar innholdsbestemmelse av den ene kirkes grunnlag. Det innebar avgrensinger til to sider. Den første avgrensning måtte gjøres overfor dem som hevdet at de lutherske menigheter hadde brutt med kirkens enhet i og med de forandringer av kirkeskikker som var gjort. Denne avgrensning var profilert i forhold til den pavelige maktstruktur og de ordninger og seremonier som ble pålagt av den. Overfor den gav CA 7 en teologisk, åndelig bestemmelse av kirken som fellesskapet av dem som samles om det "rene" evangelium og sakramentene "rett" forvaltet. Den presiserende setning om unødvendige "menneskelige overleveringer", utformet og pålagt av kirkelige myndigheter, gjorde dette ytterligere klart. Motparten oppfattet brodden i denne avgrensning. Det kommer tydelig til uttrykk i deres svar (Konfutasjonen) og i Melancthons gjensvar (Apologien).

Den andre avgrensning var nødvendig for å ikke bli regnet med blant dem som ville oppløse kirkens enhet, den såkalte reformasjonens venstrefløy. Når fellesskapet av de hellige defineres entydig i forhold til nådemidlene, blir ingen andre kjennetegn ved de kristne og deres forsamling avgjørende kjennetegn på den sanne kirke. De

svermeriske tendenser til å definere kirken og Åndens virke ut fra menighetsmedlemmenes åndelige eller moralske liv, betraktet uavhengig av den ordnede nådemiddelforvaltningen, ble dermed avvist.

Begge disse avgrensninger fulgte av hovedsaken i reformatorenes teologi: Å bevare evangeliet ved å gjenreise og presisere Skriftens vitnesbyrd om at Gud rettferdiggjør den ugudelige av nåde alene, ved troen på Jesus Kristus alene. Kombinasjonen av og sammenhengen mellom rettferdiggjørelsen ved troen alene og skriftforståelsen er bærebjelken under evangelisk-luthersk lære. Ingen autoritet sto over Skriften i kirken, verken pave, konsil, eller en indre, åndelig innsikt. De er derfor heller ikke konstituerende for kirken.

CA 7 er tolket og brukt på ulike måter i de lutherske kirkers historie. CA har blitt brukt som grunn til avvísning av andre konfesjonskirker, på tross av den markerte økumeniske målsetting i CA som helhet og i CA 7 spesielt. Det finnes eksempler på at CA 7 har blitt brukt til å kreve enighet om svært mye som vilkår for enhet. På den annen side er CA 7 blitt tolket i lys av en evangelieforståelse som innebærer at kirken ikke skal bry seg om annet enn rettferdiggjørelsen og den enkeltes salighet. Bare kirken er enig om å forkynne syndstilgivelse til den enkelte for Kristi skyld, er det - i følge en slik tankegang - ingen ting som kan problematisere kirkens fellesskap og enhet.

Derfor er det nødvendig å foreta to typer resonnement når CA 7 skal anvendes i en konkret problemstilling om kirkens enhet. For det første må det klargjøres hva som er grunnlaget for kirken og dens enhet, slik som det er definert i CA 7. Det finnes ikke noe annet grunnlag for den kirkelige enhet enn det virksomme løfte om Guds nåde i Kristus, gitt i Ord og sakrament og mottatt i tro. Bare det er grunnen til at noen tilhører kirken i det hele tatt. Dernest må det spørres om dette evangelium blir sett i sin rette sammenheng. Det må ses i lys av Skriftens lære om den treenige Guds gjerning og gode vilje for sin skapning. Det fører over i en drøfting av hva som menes med å lære/forkynne evangeliet rent.

3.3.2 Å forkynne/lære evangeliet "rent"

Hvor vidt evangeliet læres rent, må prøves på Skriftens budskap. CA 7's tale om den rene evangelieforkynnelse/lære må forstås på bakgrunn av det reformatoriske prinsippet om Skriftens klarhet og tilstrekkelighet. CA 7 taler om evangeliets lære i lys av hvordan hele CA søker å formulere hovedsaken i Skriften og dermed hva innholdet i evangeliets lære er. Derfor er det naturlig å se på hva det betyr å lære evangeliet "rent" i et slikt perspektiv. Videre er det rimelig å se kravet om evangeliets renhet i CA 7 i lys av den reformatoriske tanke om at Guds Ord kommer til uttrykk som både lov og evangelium. Begge perspektiv skal tas opp i det følgende, og de hører nøye sammen.

3.3.2.1 "Evangeliets lære" sett i lys av helheten i CA

Det som sies i CA 7 om "evangeliets lære" (doctrina evangelii) eller "forkynnelsen av evangeliet" som grunnlag for kirkens enhet, må forstås ut fra hva CA samlet sier. Da kommer det fram at evangeliet er budskapet om den treenige Gud (CA 1) som har grepet inn til frelse for mennesker: Faderen sender Sønnen (CA 3) til den syndige menneskehet (CA 2), og erklærer syndere rettferdige for Kristi skyld, mottatt ved tro (CA 4). Den Hellige Ånd blir gitt ved Ordet og sakramentene (CA 5), den Ånd som skaper tro og lydighet (CA 5 og 6). Dette skjer i kirken som forsamlingen om nådemidlene (CA 7). CA viste ved en rekke eksempler at de lutherske menigheter hadde holdt fast på det som var gitt kirken i Skriften og senere utformet hos kirkefedrene. Også senere i reformasjonsprosessen, da prinsippet om Skriften som eneste regel og rettesnor ble formulert i Konkordieformelen, var det dette innhold og mål som bestemte skriftprinsippet som kriterium: Hva "et kristent menneske trenger å vite til sin salighet". (Epitomé, innledende sammenfatning, pkt. 1 og 5). I lys av hele CA er rettferdiggjørelsen som den treenige Guds handling sentrum i evangeliets lære. Dermed blir den et tyngdepunkt og et kriterium på hva som er kirkens tro. Men denne lære isoleres ikke fra helheten.

Det er verdt å merke seg at evangeliets lære ikke er identisk med det som i senere tiders teologisk språkbruk omtales som "dogmatikk". Det går fram av at den tyske tekst i CA 7 taler om "forkynnelsen av evangeliet" og den latinske tekst parallelt taler om "evangeliets lære". Det er ikke å forstå som to alternativer, hvor det ene taler om lære og det andre om preken. Nettopp disse parallelle uttrykk viser at evangeliet er læreinholdet i

forkynnelsen av Guds gjerning i Kristus, den direkte tiltale til mennesket for å mottas i tro. Forkynnelsen av evangeliet og forvaltningen av sakramentene avhenger av hverandre. Dåp og nattverd gir det evangeliets løfte innebærer (CA 9 og 10). Evangeliets lære er hva denne forkynnelse og sakramentsforvaltning inneholder. Det må bestemmes ut fra Skriften, forstått ut fra dens sentrum.

Det kan finnes både standpunkter og handlinger som vil være uforenlige med evangeliet og kirkens felles bekjennelse og lære, og dermed umulige å godta innenfor den enhet som evangeliet skaper. Det svarer til at det i følge CA er noe som ikke hører hjemme i kirken. Det kommer til uttrykk ved at visse typer lære blir avvist eller fordømt sammen med dem som står for dem. Felles for disse avvísninger er at de sikter mot en felles kirkelig bekreftelse av evangeliet. Dessuten tales det om nødvendig bot for synd. I samsvar med kirkens praksis på den tid tales det om "å stenge ute de ugudelige, som er kjent for sin gudløshet, fra det kirkelige samfunn" (CA 28, 21).

Rettferdiggjørelsen står i lys av helheten i CA i sammenheng med kampen mot døden, synden og det onde. Rettferdiggjørelsen mottas i den tro på Guds ord og løfte som hører sammen med boten og oppgjøret med synden, og fører til troens frukt, de gode gjerninger. Det fører over i en drøfting av forholdet mellom lov og evangelium.

3.3.2.2. "Evangeliets lære" og dialektikken mellom lov og evangelium

Med tanke på hvordan den aktuelle sak berører forholdet mellom etiske spørsmål og kirkens enhet, kan det være nyttig å drøfte hvordan dialektikken mellom lov og evangelium kommer til uttrykk i CA som horisont for hva det er å forkynne evangeliet rent.

Både den absolutte forskjell og sammenhengen mellom lov og evangelium kommer fram i CA. Som frelsesveg utelukker de hverandre (CA 4, 6, 12, 28). Loven kan ikke ta evangeliets plass i så måte. Overfor Gud gjelder Kristi verk til vår rettferdiggjørelse, ikke lovens gjerninger. Det blir falsk lære om dette ikke skilles på riktig måte. For kirken kan det ikke være tvil om at evangeliet om forsoning og nyskapelse må sees under ett helt spesielt synspunkt: "Men alt dette er av Gud" (2 Kor 5, 18). Derfor er det teologisk sett svært viktig å få fram den radikale forskjell mellom lov og evangelium. Gud har åpenbart sin rettferdighet uten loven (Rom 3,21). Mennesker blir erklært rettferdige for Gud uten at de har fortjent det, uten egne krefter og uten lovgjerninger (Rom 3, 24-28; CA 4). Selv om både lov og evangelium er uttrykk for Guds vilje og kommer til uttrykk i Guds Ord, har evangeliet en plass og vekt loven aldri kan ha. Sentrum i kirkens lære er bekjennelsen til den treenige Gud, ikke definisjonene av og avgrensningene overfor hva mennesker ikke skal tro og gjøre.

Sammenhengen mellom lov og evangelium kommer til uttrykk på flere måter. Den "rene" evangelieforkynnelsen blir framstilt som en forutsetning for at kampen mot syndens makt og syndens konsekvenser skal tas på alvor. Det viser seg i avgrensningen mot dem som bagatelliserer arvesynden eller overvurderer fornuftens mulighet i rettferdiggjørelsen (CA 2). Det kommer til uttrykk i oppgjøret med den feilslutning at de lutherske menigheter ikke la vekt på de gode gjerninger. Tvert imot understrekes det at de er rettferdiggjørelsens frukt (CA 6), frembrakt av Ånden som gis ved Ordet og sakramentene (CA 5). Rettferdiggjørelsen må sees i sammenheng med hva som sies om frelsen i dåpen (CA 9) og behovet for skriftemål og bot (CA 11 og 12). CA 6 og 20 sier at bare evangeliets "rene" lære kan gjøre kirken i stand til å virkelig hjelpe mennesker til å kjempe mot syndens makt. Bare ved det kan de skremte samvittigheter få sann trøst og mennesker utrustes ved Ånden til å gjøre gode gjerninger (CA 20, 19-22 og 35-40). Slik kan Skaperens vilje for medmennesket virkeliggjøres gjennom å bevare og bruke evangeliet rent. Bare da kan de gode gjerninger gjøres med den rette motivasjon i tjeneste for Gud og nesten, ikke for å bli rettferdig for Gud (CA 6). Slik kommer både motsetningen og sammenhengen mellom lov og evangelium fram.

På denne bakgrunn må altså to aspekter fastholdes samtidig. For det første må den absolutte forskjell mellom lovens krav og evangeliet som Guds nådestilsagn i Kristus stå fast. Dernest må evangeliets lære forstås i sin sammenheng med lovens krav. Loven rett forstått og rett brukt er Skaperens gode vilje med sitt skaperverk. Gjennom lovens bud slår Gud ring om vår neste og gir ham/henne sin beskyttelse. Å krenke nesten er derfor å krenke Gud. Å holde fast på evangeliets renhet innebærer på den måten at også loven i denne mening tas på alvor slik at den avslører at mennesket er innkrøkt i seg selv.

Verken i Det nye testamente eller i bekjennesskriftene er det tvil om at Guds vilje for menneskelivet er god, og at den skal følges. Dessuten er det et sentralt anliggende for luthersk teologi at mennesket alltid kommer til kort overfor Guds krav og vilje, og derfor trenger å få del i syndenes tilgivelse og reises opp til et nytt liv i Kristus. Lov og evangelium kan derfor ikke settes opp mot hverandre på en slik måte at bare det ene av dem gjelder. Evangeliet skal ikke isoleres fra kampen mot synden, døden og djevelens makt, men forkynnes til tro og omvendelse i møte med Guds godhet.

Når det skal drøftes hva som menes med loven i forhold til "evangeliets lære" (CA 7), må det presiseres hva som er det sentrale innhold i loven og hvor den gjelder. Når det gjelder "hvor", må det slås fast at evangeliets ord utelukker lovens ord og krav når mennesket står overfor Gud. Men kirken skal holde fram loven som uttrykk for hva som er Guds vilje med menneskene og skaperverket.

En kan ikke ut fra Det nye testamente eller den lutherske bekjennelse bare operere med "loven" som en ensartet størrelse. Alt har ikke samme vekt i loven. Innenfor vår forståelse av hva som er Guds vilje, eller "loven", er det ut fra Skriften viktig å fokusere på det som er det sentrale. Det dobbelte kjærlighetsbud markerer sentrum, og er summen av Guds bud (jfr. Rom 13,8-10). De kan ikke spilles ut mot hverandre, men belyser hverandre gjensidig. I vår kirkes bekjennessskrifter gir Luthers lille katekisme eksempel på hvordan budene regnes å ha varig betydning, og tjener som nøkler til å kjenne Guds vilje.

Loven og lovens forkynnelse er indirekte behandlet i CA 2, som en forutsetning for forkynnelsen av evangeliet. Der blir menneskets synd og behov for evangeliet tydeliggjort. Det kommer der fram at hverken loven eller evangeliet forstås riktig om ikke syndens radikalitet gjøres gjeldende. I alt menneskelig liv gjør synden seg gjeldende som den "arvelige brist". Det gjelder også de gode gjerninger. Det er derfor ikke bare tale om å bytte ut de onde gjerninger med de gode. At en overholder lovens bud, er ikke det samme som at synden ikke kan gjøre seg gjeldende.

Videre omtaler CA 6 loven som etisk rettesnor når det tales om "de gode gjerninger som er pålagt av Gud". Dette er å forstå som en henvisning til Guds vilje slik den kommer til uttrykk i Skriftens bud, i samvittigheten og i det daglige liv i Guds kall. Jfr. hva som sies i CA 18 om en viss evne hos det naturlige menneske til å skape "borgerlig rettferdighet", videre det som sies i CA 20 om de ti bud som uttrykk for "hvilke gjerninger som tekkes Gud i hvert kall", samt hva som sies i CA 27, 56-59 om å tjene Gud etter de bud Gud har gitt og ikke gå fra Guds kall i ekteskap eller arbeid.

Evangeliet fører til en dypere forståelse av loven og nye muligheter for at dens intensjon kan etterleves. Det er nettopp evangeliet om at mennesket ikke blir rettferdige ved gode gjerninger som frigjør og skaper troen som gjør de gode gjerninger etter Guds vilje. Slik blir kampen for å bevare evangeliets renhet sett i sammenheng med den treenige Guds kamp for sin gode vilje med sin skapning. Dette temaet tas opp i CA 6 og utfoldes i CA 20. Der sies det at de lutherske menigheter har lært grundig om hva som er Guds vilje, og ikke lagt vekt på "barnslige og unødvendige gjerninger" som predikantene tidligere lærte. Sammenhengen mellom evangeliet, troen og de gode gjerninger etter loven framstilles markant slik: "Ellers lærer våre at det er nødvendig å gjøre gode gjerninger, ikke for at vi skal stole på at vi fortjener nåden ved dem, men for Guds viljes skyld. Bare ved troen gripes syndsforlatelsen og nåden. Og fordi Den Hellige Ånd blir mottatt ved troen, blir hjertene nå fornyet og får et nytt sinn, slik at de kan bære fram gode gjerninger." (CA 20, 27-29)

Hva som hører til i kategorien "menneskelige overleveringer" eller kategorien "Guds bud", blir drøftet i artiklene 22-28. I CA 23 og 27 drøftes f.eks. hva som egentlig er Guds vilje for menneskelivet i forhold til forbudet om presteekteskap og de mange munkeløfter. CA 28 følger dette opp ved å dra viktige distinksjoner om hva som bare er "menneskelige overleveringer". Dessuten drøftes det hvordan oppfatninger om hva som er rett tolkning av loven, er historisk betinget. Jfr. drøftingen i 3.2.2 ovenfor.

3.3.3 Hvordan kan uenighet om etiske spørsmål true enigheten om evangeliet som grunnlag for kirkens enhet?

CA drøfter i liten grad eventuelle konsekvenser av uenighet om tolkningen av Guds åpenbarte bud og vilje med tanke på kirkens enhet. Det kan dermed ikke uten videre trekkes raske konklusjoner i så måte ut fra en henvisning til CA 7. Derfor kreves det omhyggelighet når en omtaler sammenhengen mellom etiske krav, evangeliet og kirkens enhet. CA 7 opererer for øvrig ikke med et klart skille mellom kategorier som "dogmatiske" eller "etiske" spørsmål.

CA 7 foretar én viktig avgrensning. Det er ikke nødvendig for kirkens enhet å ha like ordninger for livet i menighetene, når disse ordninger kan defineres som "menneskelige overleveringer, skikker eller seremonier". Slik forutsetter CA 7 (og 15 og 28) at det er mulig å definere visse spørsmål om det kristne liv som irrelevante for kirkens enhet. Men dermed sies det også indirekte at forskjeller i oppfatninger om det som er mer enn "menneskelige overleveringer", kan føre til andre konklusjoner med tanke på kirkens enhet. Den avgrensning som trekkes i CA 7 og 28 i forhold til "menneskelige overleveringer", løser derfor ikke alle spørsmål om kirkens enhet i forhold til "etiske stridsspørsmål".

Det er viktig å fastslå ut fra CA 7 at det å overholde visse etiske krav i seg selv ikke er grunnlaget for at en forsamling kan kalles kirke eller at det er enhet i kirken. Det må heller ikke hevdes at enighet om etiske spørsmål utgjør grunnlaget for kirkens enhet.

Det er på den annen side mulig å ignorere lovens krav på en slik måte at evangeliet blir uten mål og mening og dermed forvansket. På det viset kan det skapes et inntrykk av at mennesket ikke egentlig trenger evangeliet og kan erklære seg selv rettferdig. Videre lærer CA at Ånden skaper tro og gode gjerninger som troens frukter. Derfor vil en forkynnelse og lære av evangeliet som ignorerer lovens krav som Skaperens vilje, eller som skjuler at troens rettferdighet skal virke fornyelse av hjertene og føre til gode frukter, være uforenlig med evangeliet. Det kan også medføre problemer for kirkens enhet.

Spørsmål om hvordan mennesker skal leve kan på ulikt vis ha med kirkens lære å gjøre. Det kommer klart fram i Det nye testamente, i Jesu lære og nytolkning av loven og i Jesu handlinger. I brevlitteraturen understrekes at de kristnes liv skal være i samsvar med det kall som er gitt dem og et liv "som er Kristi evangelium verdig" (Fil 1,27). Det legges særlig vekt på at friheten i Kristus ikke må forkludres, at livet leves i samsvar med Guds bud og vilje, og at det legges vinn på tålmodighet og samhold i kirken. Betydningen av å leve i samsvar med Guds bud og vilje bekreftes i vår kirkes lutherske bekjennelsesskrifter, jfr. Luthers forord til den lille katekisme og den utlegging av de ti bud vi der finner, samt flere artikler i CA, ikke minst 6, 20 og 28.

Strid om etiske spørsmål kan få dramatiske konsekvenser for kirkens fellesskap. Det kan skje dersom etisk svikt blir forsvart på en helt uholdbar og utålelig måte. Dersom noen i kirken etablerer og forsvarer ordninger på premisser som klart bryter med sentrale dogmatiske og/eller etiske lærepunkter slik at destruktive og onde handlingsmønstre blir gjort gjeldende, kan kirken som fellesskap måtte markere en grense. Kirken kan da være kommet i en bekjennelsessituasjon (status confessionis). Kirken som fellesskap kan også unntaksvis komme til å måtte trekke en grense overfor vigslede tjenere som har brutt med den forpliktelse på kirkens lære som de har tatt på seg. Hensynet til troverdigheten er vesentlig, ikke minst troverdigheten i det at den som forkynner evangeliet, tar et oppgjør med synden og lever i syndenes forlatelse.

Samtidig er det viktig å fastholde at det må godtas at det er diskusjon om etiske spørsmål i kirken. At det har vært diskusjon om etiske spørsmål i kirken, ser vi alt i Det nye testamente, jfr. avveiningen mellom frihet og hensynet til hverandre (Ap gj 15, Rom 14 og 1 Kor 8). Diskusjonen i bl.a. CA 28 viser at den konkrete utforming av regler for det kristne liv ikke kan fastsettes absolutt og endegyldig av en kirkelig myndighet. I utredningen som danner basis for opprettelsen av Lærenemnda (NOU 1985:21) heter det bl.a. (s.61) at "[...] det må være rom for reelle meningsforskjeller og indre brytninger i kirken om en rekke etiske spørsmål uten at spørsmålet om vrang lære bringes på bane." Videre skilles det mellom tilfeldige ytringer og den situasjon at vedkommende "fastholder sitt standpunkt også etter at det på overbevisende måte er blitt klargjort at dette kan han ikke hevde uten å svikte grunnleggende etiske prinsipper i Guds ord." Begrunnelsen for et standpunkt blir derfor viktig. Men det kan ikke settes på en enkel formel hvordan uenighet om et etisk spørsmål kan true kirkens enhet.

En klassisk problematikk kan kaste lys over denne tematikken. Den gjorde seg gjeldende alt på reformasjonstiden i den såkalte adiaforastriden. Den handlet om spørsmål som i og for seg kunne være mindre viktige eller adiafora ("mellom-ting"), ble gjort til avgjørende spørsmål for kirkens lære og enhet. Striden gjaldt om en skulle akseptere pålegg om å bruke den gamle latinske messeform, som noen mente kunne medføre bekræftelse av vrang lære. Det var stor uenighet om saken. Denne reformatoriske strid viser at noe som i seg selv ikke er et kjernes spørsmål, likevel kan bli et avgjørende spørsmål om kirkens enhet. Men striden viser også hvor vanskelig slike avgjørelser kan være.

Det finnes flere eksempler på at lutherske kirker har måttet ta stilling til hvilken sammenheng det er mellom på den ene side visse synspunkter og holdninger i etiske spørsmål og på den annen side forkynnelsen av evangeliet og sakramentsforvaltningen som kjennetegn på kirkens enhet. Et slikt tilfelle var kampen mot nazismens påvirkning i kirken. I Tyskland var det kamp innen kirken om en ordningsteologi som legitimerte tanken om en

fortsatt åpenbaring på en slik måte at kirkens lære kunne tilpasses raseideologien. Når verken lov eller evangelium skulle defineres tydelig ut fra Skriften, kunne begge deler tolkes slik at de passet til den rådende ideologi. Fra den bekjennende kirke ble det hevdet at den rådende politiske ideologi og tilhørende etiske synspunkter var i direkte strid med evangeliet og dermed med grunnlaget for kirkens enhet. I Norge hevdet den nazistiske kirkeledelse at forkynnelsen av evangeliet skulle holde seg til "det evighetsmessige i evangeliet" og forbli innenfor inderlighetens sfære, og ikke blande seg inn i offentlige spørsmål med kritikk av politiske myndigheter. Kirken protesterte mot denne forståelse av hva det innebærer å forkynne evangeliet, og hevdet at også Guds lov må forkynnes med henblikk på samfunnslivet. Teologisk sett var det springende punkt i kirkekampen konflikten mellom sosialetikk basert på Guds lov i Skriften og den nasjonal-sosialistiske ideologi.

I enkelte lutherske kirker i Sør-Afrika ble svarte nektet dåp og å delta i nattverden på grunn av sin hudfarge og rase. Slik ble det trukket konsekvenser av apartheid-ideologien som var uforenlige med enighet om evangeliet som grunnlag for kirkens enhet. Det førte til at Det lutherske verdensforbund (LVF) fant at det kirkelige fellesskap med disse kirker ikke kunne opprettholdes i en slik situasjon, og vedtok i 1984 å suspendere dem fra deres fellesskap i LVF inntil denne rasediskriminerende forvaltning av Ord og sakrament ble avsluttet.

Sammenfattende kan det altså slås fast at CA 7 fokuserer på hvordan kirkens enhet bygger på hva Gud har gjort og gjør for oss, ikke på enighet om hva mennesker gjør og ikke gjør. Det går ingen direkte vei fra påstanden om at noen har tatt feil i et etisk spørsmål til en konklusjon om at kirkens enhet er opphørt. På den annen side kan et gitt standpunkt i et etisk spørsmål skape problemer for kirkens enhet. Det skjer dersom det gjøres gjeldende på en måte som er helt uforenlig med den rene forkynnelse av evangeliet og den rette forvaltning av sakramentene som grunnlag for enhet. Forkynnelsen av evangeliet kan ikke isoleres fra det å gjøre loven gjeldende.

3.3.4 Hva innebærer det at CA 7 fokuserer på hva som er "tilstrekkelig" for kirkens enhet?

Fordi CA talte innenfor perspektivet av den ene "kristenhet", var det maktpåliggende å begrunne hvorfor kirkens enhet består tross indre stridigheter. Helt konkret forklares hvorfor de forandringer som er gjort i de lutherske menigheter, ikke er i strid med kirkens enhet. CA begrunner derfor teologisk at de lutherske menigheter ikke har stilt seg utenfor kirkens enhet. I CA 7 gis det følgelig heller ingen direkte kriterier på kirkesplittelse. CA 7 hevder at kjennetegnene på kirkens enhet er til stede selv om det finnes påviselige forskjeller i skikker og i kirkelig framtrede. Disse kjennetegn er å finne i de lutherske menigheter, selv om noe er forandret der.

En avvisning av et standpunkt eller en handling er alltid mye mer kontekstuell og historisk betinget enn den positive bestemmelse av evangeliet. Det er ikke den nødvendige avvisning, men troens bekjennelse som samler kirken. Dette er en viktig forskjell som svarer til at CA 7 ikke definerer begrunnelser for splittelse, men grunnlaget for enhet. Det er viktig å merke seg at resonnementet går denne veien.

Når det henvises til CA 7 i en diskusjon om det foreligger et skisma i kirken, må det derfor først og fremst spørres om kjennetegnene på kirkens enhet forefinnes. Tilsvarende er det i forbindelse med økumeniske dialoger blitt spurt om det virkelig er grunn til å la lærefordømmelser fortsatt begrunne kirkesplittelse, dersom det er enighet om de kjennetegn på kirkens enhet som er profilert i CA 7. Det som her er sagt, gjelder også når en skal bruke CA 7 i en vurdering av om kirken er splittet på grunn av uenighet om et etisk spørsmål. Også da må en spørre om den aktuelle uenighet virkelig medfører at evangeliets rene lære og forkynnelse er fornektet eller forvansket på en måte som gjør at en ikke lenger samler seg om det som skaper kirke og kirkelig enhet.

3.3.5 Samlingen om evangelieforkynnelsen og sakramentene som uttrykk for kirkens enhet

Kjennetegnet på kirkens enhet kommer til uttrykk i den faktiske, levende forkynnelse og rette bruk av sakramentene. Kirken er den forsamling hvor den rene forkynnelse og den rette forvaltning av sakramentene i samsvar med evangeliet faktisk skjer. Der det skjer, er mennesker samlet om den Gud som har utvalgt dem i Kristus og frelst dem; der det ikke skjer, samles mennesker om noe annet. Men kirkens kjennetegn er likevel ikke bare samlingen om forkynnelsen eller om sakramentene i og for seg. Kirken er dette skjer rent og rett i forhold til den apostoliske lære som Skriften vitner om, der er den treenige Gud virksom. Det svarer til at den

tyske tekst til CA 7 sier at evangelieforkynnelse og sakramentsforvaltning i "ren forstand" er nok til "sann enhet i kirken".

Det er innholdet i hva som høres og gjøres i kirken som skal etterprøves med tanke på kirkens enhet. Spørsmålet om kirkens enhet må derfor ikke gjøres til et spørsmål om å ha den rette dogmatikk i ett og alt. Enhetsspørsmålet kan på den andre siden heller ikke reduseres til et funksjonalt perspektiv på hva som skjer i kirken.

Denne nære sammenheng mellom troens innhold, og dens uttrykk i forsamlingen om Ord og sakrament, har to viktige konsekvenser med tanke på den aktuelle sak. For det første er omsorgen for kirkens lære en vesentlig side i ansvaret for å bevare og styrke kirkens enhet. For det andre betyr det at brudd på den konkrete samling om Ord og sakrament blir mer enn pragmatiske spørsmål. Slike brudd kan bli uttrykk for at kirkens enhet er brutt. For den sanne enhet i kirken kan ikke komme til uttrykk når det ikke er noen samling om evangeliet og sakramentene. Ingen av disse to forhold kan bagatelliseres om en vil ta CA 7 alvorlig.

Når en skal dra slutninger av denne erkjennelse i konkrete tilfeller, kreves det både rimelighet og skjønn. Det ville være overdrevet å tale om brudd på kirkens fellesskap bare fordi en av ulike grunner ikke møter jevnlig til gudstjeneste eller fordi en ikke samles jevnlig til felles nattverd. Likevel skal det ikke bagatelliseres dersom de som tilhører samme kirke ikke samles om Ord og sakrament. Én ting er hvilke ulike grunner som måtte føre til at mennesker holder seg utenfor samlingen om Ord og sakrament, eller tilhører ulike kirkelige grupperinger. En ganske annen ting er om de som gjennom kirkemedlemskap, ordinasjon og ansettelse skal gjøre tjeneste i én og samme kirke, erklærer at de på grunn av en annens lære eller mening ikke vil og kan samles om Ord og sakrament. Da er det tale både om en læremessig begrunnelse og en praksis som skal uttrykke at kirken er splittet.

3.3.6 Sammen drag

CA 7 spisser til det som er anliggendet i hele Confessio Augustana: Kirkens enhet kan bare bevares ved å klargjøre og holde fast på det som kjennetegner kirken. Dette grunnlag er evangeliet forkynt/lært rent, med et klart sentrum i budskapet om Guds nåde slik det aller tydeligst kommer til uttrykk i rettferdiggjørelsen for Kristi skyld, mottatt i tro. Renheten i forkynnelsen av evangeliet må vurderes i forhold til innholdet i Skriftens lære slik CA som helhet vitner om det, og som kommer til uttrykk i dialektikken mellom lov og evangelium. Slik defineres kirkens enhet som en læreenhet som kommer til uttrykk i hva som gjøres og høres i menighetene når Ord og sakrament forvaltes. Derfor vil også konkrete brudd i den kirkelige samling om Ord og sakrament være alvorlige med tanke på kirkens enhet.

Hva evangeliets lære er, må forstås i lys av hva CA som helhet sier om den treeninge Guds gjerning og vilje. Selv om CA gir uttrykk for at en strekker seg langt for enhetens skyld, kommer det klart fram at ikke hva som helst er forenlig med evangeliet. Definisjonen av grunnlaget for kirkens enhet og bestemmelsen av hva som er uforenlig med kirkens enhet henger nøye sammen, men det er ikke det samme. Bare det Guds Ord som mennesker blir frelst ved, og som er innholdsmessig bestemt i sentrum av Skriften, er enhetens grunnlag. Avgrensningene er betinget av hva de retter seg mot og har derfor en annen karakter og status.

CA 7 lager et skille mellom evangeliet og de krav som kalles "menneskelige overleveringer". Kirkens enhet hviler ikke på enighet om eller oppfyllelse av slike krav. CA 7 går for øvrig ikke direkte inn på hvordan uenighet om Guds vilje åpenbart i Skriften er å forstå. Men sett i lys av hele CA, skal Guds bud og vilje gjøres gjeldende, og visse typer lære og livsførsel anses uforenlig med kirkens fellesskap. Likevel skal ikke alt som er sagt i Skriften eller i den kirkelige tradisjon, videreføres.

På denne bakgrunn kan en ikke ut fra CA 7 uten nærmere begrunnelse hevde at uenighet om et etisk spørsmål er uforenlig med kirkelig enhet. På den annen side utelukker ikke CA 7 at uenighet om etiske spørsmål i visse tilfeller kan føre til at kirkens enhet trues eller oppløses.

Det er ikke splittelsen, men enheten som defineres i CA 7. I lys av det kan en si at først og fremst skal det spørres om det er mulig å finne enhetens kjennetegn. Deretter kan det reises spørsmål om det foreligger uenighet som kan medføre en splittelse av kirken. Rækkefølgen er viktig. Det er ikke uten videre en splittelse av kirken selv om uenigheten kan være vanskelig og dyptgående.

4. VURDERING AV DINGSTADS SYN OG HANDLEMÅTE

I dette kapittel vil Lærenemnda vurdere hva prost Dingstad har gjort gjeldende. Denne vurderingen bygger på framstillingen i kapittel 2 og gjennomgangen av CA 7 og 28 i kapittel 3. Vurderingen er knyttet til fire spørsmål. De er formulert ut fra Lærenemndas forståelse av hva som er det viktigste for Lærenemnda å uttale seg om i denne saken:

- Har prost Dingstad grunn til å henvise til CA 28 i denne saken?
- Hvilken vekt og betydning har homofilispørsmålet med tanke på kirkenes enhet?
- Hvordan skal prost Dingstad kommunionsbrudd med biskop Osberg læremessig vurderes?
- Er det læremessig grunnlag for å gjøre tjeneste som prost når en har fraskrevet seg biskopens tilsyn slik prost Dingstad har gjort?

4.1 Har prost Dingstad grunn til å henvise til CA 28 i denne saken?

Som vist ovenfor i gjennomgangen av CA 28, gir denne artikkelen menighetene grunnlag for å nekte å adlyde en biskop. Det er grunn til å se på dette som en hjemmel som gjelder i forhold til biskopens samlede oppdrag med å forvalte det sentrale i kirkenes lære, som forkynnelse av evangeliet og veiledning om Guds vilje. For Dingstad foreligger det en dyptgripende lojalitetskonflikt overfor biskop Osberg, begrunnet i hva Osberg gjør gjeldende i homofilispørsmålet. Dingstad begrunner sin henvisning til CA 28 ut fra sin overbevisning om at biskopen lærer noe som er i konflikt med innholdet i evangeliet.

Det kan i den aktuelle sak stilles spørsmål ved om det er relevant å si at biskopen har kommet med et pålegg eller påbud. Dingstad mener at biskopen i homofilispørsmålet aktivt prøver å påvirke hva som skjer i menighetene i Tunsberg, selv om han ikke er kommet med direkte pålegg om at noen skal overta hans syn eller f.eks. forrette forbønnshandlinger for homofile par. Det må kunne hevdes, som Dingstad gjør, at det legges tunge føringer i bispedømmet, i prostiet og i menighetene i retning av aksept av homofilt samliv når biskopen argumenterer for det. Det ligger i bispeembetets karakter av åndelig veiledningsembete, og det følger av de midler biskop Osberg har brukt for å fremme sitt syn (Bispemøteuttalelser, offentlig debatt, hyrdebrev o.l.). Dersom en prest i Tunsberg bispedømme forkynner og veileder at homofilt samliv er i strid med Guds vilje, og at det må avsluttes og gjøres bot for, skjer det i strid med det som er allment kjent som Tunsberg biskops syn. Dingstad kan derfor med tanke på akkurat denne siden av saken med en viss rett hevde at det er tale om en situasjon hvor han velger ikke å følge en veiledning fra biskopen. Biskopens uttalte syn kan oppfattes som en oppfordring til å akseptere homofilt samliv, selv om Osberg aldri har krevd eller bedt prester og menigheter i Tunsberg å gjøre hans syn til deres eget.

I forhold til CA 28 kan det spørres om hvem som er subjekt for kritikken av biskopen. Det er menighetene som omtales som subjekt i CA 28. Det henvises til det kirkelige fellesskap i den lokale kirke, ikke til enkeltpersoner. Fordi prinsippet om å ikke adlyde biskopen er begrunnet innholdsmessig, er imidlertid innholdet i en kritikk viktigere enn hvem som kommer med den. Det er ingen grunn til å avskjære prester og proster retten til å saklig og teologisk protestere mot en biskop. Det ville i så fall kunne bety at menigheten kunne prøve en biskops lære mot Skriften, mens en prest ikke skulle kunne det, selv om vedkommende er ordinert til å forkynne lov og evangelium i samsvar med Skrift og bekjennelse. Dette er greitt så lenge det er tale om kritikk, protest eller lydighetsnektelse i begrenset omfang. Det blir derimot atskillig mer problematisk om kritikken fører til at en prest nekter biskopen å ha tilsyn med prestens forvaltning av Ord og sakrament. Da blir det et spørsmål om hvordan tilsynet med menigheten kan ivaretas. En slik problemstilling gjør seg gjeldende i denne saken.

Derfor må den rekkevidde og form som Dingstad har gitt sin kritikk av biskopen vurderes for seg, med tanke på om det er berettiget å henvise til CA 28 i dette tilfellet. Ut fra det som er sagt om CA 28 ovenfor, spesielt i 3.2.4, kan Dingstad med rette vise til CA 28 for å begrunne at han kritiserer biskopen og ikke følger biskopens syn. Men i denne saken handler det om mer enn å nekte å følge biskopens syn i homofilispørsmålet. Lærenemnda merker seg at Dingstad ikke nektet Osberg å ha tilsyn med seg før Osbergs holdning i homofilispørsmålet ble gjort kjent. Det er derfor bare homofilispørsmålet dette gjelder. Men for Dingstad får hans kritikk av biskopen altså den konsekvens at han nekter å motta biskop Osbergs tilsyn i form av veiledning og korleksjon i alt som gjelder Dingstads tjeneste med Ord og sakrament.

Ut fra drøftingen ovenfor (3.2.4), finner ikke Lærenemnda at Dingstad kan bruke CA 28 som begrunnelse for å avvise biskopens tilsyn på denne måten. Saken i CA 28 er hvorfor menighetene kan la være å følge biskopens pålegg i visse saker, ikke å bestride biskopens autoritet og rolle helt generelt. Å avvise hva en biskop lærer i en bestemt sak er ikke uten videre det samme som å nekte å stå under en biskops tilsyn overhodet. Biskopen har i dette tilfellet heller ikke forventet eller presset på for at Dingstad skal dele biskopens syn på homofilt samliv. Det er derfor heller ikke av den grunn hjemmel i CA 28 for å begrunne et tilsynsbrudd. Her ser det altså ut til at Dingstad trekker konsekvenser i sitt forhold til biskopen som går ut over de rammer CA 28 skisserer.

I Dingstads argumentasjon hører begrunnelsene for tilsynsbruddet og bruddet i fellesskapet om Ord og sakrament med biskopen tett sammen, det blir to sider av samme sak. Utgangspunktet for Dingstad er kommuniensbrudd med biskopen fordi han mener biskopen er vranglærer. I et slikt perspektiv er det naturlig at han heller ikke vil stå under tilsyn fra den biskopen han mener han ikke kan ha kirkelig fellesskap med. Derfor blir henvisningen til CA 28 å forstå i lys av henvisningen til CA 7 og spørsmålet om enighet om evangeliet og den kirkelige enhet. Det blir da logisk at Dingstad omtaler biskop Osberg som "min tidligere biskop" (som på møtet 18.03.99).

CA 28, derimot, argumenterer innenfor den kontekst at menighetens fellesskap i hovedsak består, også med biskopene, og gjelder primært å nekte å følge visse anvisninger fra dem. Derfor blir det vanskelig å se at henvisningen til CA 28 tilfører Dingstads begrunnelse noe vesentlig når han likevel trekker den konklusjon at kommunionen må brytes. Hovedsaken i denne situasjonen blir jo de grunner Dingstad anfører for å bryte kommunionen med Osberg, ikke begrunnelsene for sin relative rett til å kritisere og ikke følge biskopens anvisninger. Det første overskygger det andre.

Det skal også nevnes at den situasjon og det saksforhold CA 28 omtaler er noe forskjellig fra den aktuelle sak med tanke på forholdet mellom lov og evangelium. I CA 28 drøftes hva som ikke er nødvendig å overholde av biskopenes forskrifter og regler, Dingstad tar opp hva han mener må overholdes og fastholdes, særlig av biskopen.

Sammenfattende kan det sies at Dingstad i utgangspunktet har hatt grunn til å spørre om CA 28 gir ham hjemmel for å kritisere, avvise og advare menighetene mot biskop Osbergs uttalte syn i homofilspørsmålet. CA 28 anviser hvilket mandat biskopene har fått for sin kirkelige, åndelige tilsynstjeneste, og avviser at de kan pålegge menighetene noe som strider med dette mandat til å veilede. Dingstad har her et relevant anliggende i den forstand at det gjelder en klar og utvetydig melding fra biskopens side, og at prosten er dypt anfektet av hva biskopen sier. Lærenemnda har ikke tatt stilling til om det syn biskopen har, er i strid med kirkens lære. Lærenemnda mener at prosten altså har, under henvisning til CA 28, en begrunnet rett til å vurdere biskopens veiledning i homofilspørsmålet og gi uttrykk for sin kritikk. Lærenemnda kan derimot ikke se at en henvisning til CA 28 kan begrunne Dingstads avvisning av biskopens tilsyn i alt som gjelder forvaltning av Ord og sakrament. Tilsynsbruddet henger videre sammen med kommuniensbruddet. Fordi Dingstad har som forutsetning at han har brutt det kirkelige fellesskap med biskopen, går Dingstad utenfor de rammer og det resonnement som ligger i CA 28. Da blir naturlig nok forutsetningene for å kunne stå under biskopens tilsyn borte, men da faller også relevansen av henvisningen til CA 28. Lærenemnda vil slå fast at CA 28 ikke kan brukes til å begrunne at kommuniensbrudd - og et derav følgende tilsynsbrudd i alt som gjelder forvaltningen av Ord og sakrament - kan kombineres med å fortsette i tjenesten med Ord og sakrament. Til tross for at henvisningen til CA 28 har vært gjentatt flere ganger av Dingstad, kan ikke Lærenemnda se at henvisningen til CA 28 spiller en avgjørende rolle i Dingstads argumentasjon i denne saken.

4.2 Hvilken vekt og betydning har homofilspørsmålet med tanke på kirkens enhet?

4.2.1 Innledning

Tunsberg-saken dreier seg om en læremessig vurdering av prost Asle Dingstads fraskrivelse av biskopens tilsyn og nektelse av prekestol- og alterfellesskap med ham. Dingstad begrunner sine standpunkter og handlinger i sin uenighet med biskop Sigurd Osberg i homofilspørsmålet. Fordi det ikke er reist læresak mot biskop Osbergs lære, kan ikke Lærenemnda gi en vurdering av hans lære med tanke på hans syn på homofilt samliv. Men biskop Osberg peker i sine skriftlige framlegg på forholdet mellom homofilspørsmålet og kirkens enhet som en av flere grunner for at Lærenemnda bør behandle denne saken. Lærenemnda finner også at hvilken vekt og betydning dette spørsmålet har med tanke på kirkens enhet er et sentralt punkt i denne saken. Men saken er ikke tatt under behandling for å få en gjennomgang av homofilspørsmålet i sin helhet. I denne sammenheng gjelder det

homofilis spørsmålets vekt og betydning for enheten mellom dem som er betrodd tjenesten med Ord og sakrament.

I det følgende blir det først drøftet hvilken vekt og betydning homofilis spørsmålet har som lærespørsmål, hvor vidt det berører sentrale og viktige spørsmål i den kristne tro. I forlengelsen av det vurderes homofilis spørsmålets betydning i forhold til bruk og tolkning av Skriften. På den bakgrunn bedømmes så homofilis spørsmålets vekt og betydning for kirkens enhet. Det gjøres i lys av den drøfting av CA 7 som er gitt ovenfor (3.3).

Dingstad deler i utgangspunktet det syn på homofilt samliv som flertallet av biskopene har gitt uttrykk for. Det er et syn som Kirkemøtet har gitt sin tilslutning. Men han trekker andre konsekvenser av sitt syn enn dem. Dingstad mener at aksept av homofilt samliv er vranglære og dermed kirkesplittende. Særlig er det nødvendig for kirkens enhet at biskopen taler klart om hva som er synd. Dette begrunner han ved å vise til hva Skriften sier og hva som har vært kirkens tradisjon. Dingstad hevder at Skriften er å forstå slik at homofilt samlevende går fortaapt om de ikke gjør bot og avslutter sitt samliv. Det er kirkens tjeneres oppgave å forkynne det utvetydig og klart for dem. Etter Dingstads mening bør det være enighet i kirken om hva som må fastholdes som synd der det mangler bot, og hva det gis absolusjon for der det er bot, bekjennelse og tro. Slik knytter han uenighet om loven svært tett til uenighet om evangeliet.

4.2.2 Er homofilis spørsmålet et lærespørsmål?

I enhver vurdering av et lærespørsmåls vekt og betydning, må et hovedpoeng for luthersk lære fastholdes, nemlig at Skriften og kirkens tro har ett sentrum. Dette sentrum er troen på den treenige Gud, frelsen brakt oss i Jesus Kristus alene, gitt av nåde alene, mottatt ved tro alene. Derav følger at alle spørsmål i kirkens lære må vurderes i forhold til dette sentrum. Derfor har ikke alle spørsmål i kirkens lære samme vekt. En må både skille mellom sentrum og periferi og se på sammenhengen mellom sentrum og helheten.

Det kan også være viktig å påpeke at det finnes mer enn to kategorier å plassere omstridte spørsmål i kirken i. På den ene side kan det diskuteres om et gitt standpunkt i en sak er vranglære eller ikke. På den annen side kan det bli hevdet at spørsmålet som diskuteres er et adiaforon, forstått som noe det godt kan være uenighet om i kirken. Det blir misvisende om det gis inntrykk av at drøfting av et lærespørsmåls vekt og betydning må føre til et svar i én av disse to kategorier. Det trengs flere nyanser for å konkludere i slike vurderinger.

Den nødvendige og ønskelige samtale om lærespørsmål i kirken må ikke knebles ved raske påstander om vranglære. På den annen side er det situasjoner hvor det må vurderes om et standpunkt er uforenlig med det sentrale i kirkens lære. Når det gjelder adiafora-problematikken, viser den såkalte adiaforastriden på reformasjonstiden at det som kan være et mindre viktig spørsmål, i gitte sammenhenger kan bli et avgjørende spørsmål i forståelsen av kirkens enhet. Ethiske spørsmåls vekt og betydning kan ikke bare bestemmes ut fra hvor vidt det må være fullstendig enighet om dem. Et etisk spørsmål kan være svært viktig, selv om det aksepteres en viss uenighet om dem i kirken. Jfr. diskusjonen i kirken om pasifisme og militærtjeneste.

Lærespørsmål handler om både tro og liv. Dette er begrunnet i at den bibelske lære om livet er forankret i gudstroen. Å elske Gud og å elske sin neste hører på det aller nærmeste sammen. Det kommer til uttrykk i alle Luthers forklaringer til De ti bud i Den lille katekisme: "Vi skal frykte og elske Gud, så vi ...". Derfor kan ikke vurderingen av hva som er lærespørsmål avgjøres ved hjelp av distinksjon mellom dogmatikk og etikk. Det skal skilles mellom tro og gjerninger i forhold til rettferdiggjørelsen, men det skal legges vekt på sammenhengen mellom gudstroen og livet. På denne bakgrunn vil Lærenemnda, i samsvar med utredningen NOU 1985:21, fastholde at "også etiske spørsmål kan være lærespørsmål" (s.58). For øvrig må lærespørsmål i en luthersk kirke vurderes og avgjøres ut fra Skriften.

Det er flere grunner til at homofilis spørsmålet er et lærespørsmål. Spørsmålets vekt og betydning kommer tydeligst fram når en ser på hvordan homofilis spørsmålet berører sentrale sider ved kirkens lære, spørsmål som angår både tro og liv. Homofilis spørsmålet lar seg knapt behandle som et helt isolert etisk tema. Det gjelder skapelsen, menneskesynet og hvordan Guds skapervilje er å forstå. Det gjelder hva det innebærer at mennesket er skapt i Guds bilde, til mann og kvinne, og hvordan en skal leve i samsvar med Guds skapervilje. I den sammenheng blir det et viktig spørsmål hvordan homofilt samliv skal vurderes i forhold til ekteskap som en gudgitt orden for samliv mellom mann og kvinne. Det faste, livslange samliv mellom kvinne og mann er en orden villet av Skaperen og et sentralt punkt i kirkens lære om livet i denne verden etter Guds vilje, både i Skriften og i de lutherske bekjennelsesskrifter. I en litt videre forstand gjelder homofilis spørsmålet forståelsen og anvendelsen av det dobbelte kjærlighetsbud, de ti bud og konkrete apostoliske formaninger med tanke på

samlivet mellom mennesker. Homofilispsørsmålet gjelder tolkning og bruk av Skriften, og hvordan Skriften er autoritet i kirken. Sentralt i denne sammenheng er hvordan en skal tolke og vektlegge konkrete utsagn, særlig Rom 1, 26f; 1 Kor 6,9 og 1 Tim 1,9f, sett i sammenheng med Skriftens vektlegging av ekteskap som ramme for seksuelt samliv.

Det som er påpekt så langt, viser at homofilispsørsmålet har røtter i og er forbundet med flere sentrale punkter i kirkens lære, både av etisk og dogmatisk art. I den forstand bør det betraktes som et lærespørsmål. At det omtales som et "lærespørsmål", betyr ikke uten videre at det av den grunn defineres som et dogme, som det med tanke på kirkens enhet må forutsettes å være enighet om.

En tilsvarende oppfatning kommer til uttrykk i Bispemøtets behandling av homofilispsørsmålet bl.a. i 1995 og 1997. I uttalelsen fra 1997 heter det at "Bispemøtet har drøftet spørsmålet om homofilt samliv som et etisk prinsippsspørsmål og dermed som et lærespørsmål som berører som berører viktige grunnlagsproblemer av dogmatisk art" (BM 14-15/97). At homofilispsørsmålet betraktes som et lærespørsmål, lå også til grunn for at Hamar biskop i 1998 meldte en sak om en lesbisk prest som inngikk partnerskap, inn for Lærenemnda. Da Nemnda 08.10.98 avviste å realitetsbehandle den saken, var det fordi en anså den for å være en forvaltningssak på det stadium i prosessen og i den form den ble brakt inn for Nemnda.

Lærenemndas medlemmer har ulikt syn på homofilt samliv. Det gjelder både vurdering av de etiske problemstillinger og prinsipper for tolkning og bruk av Skriften. Dette fører også i en viss grad til ulike oppfatninger av hvor stor vekt og betydning homofilispsørsmålet har som lærespørsmål. Men Lærenemnda samlet er enig med Dingstad i at dette spørsmålet kan og bør behandles som et lærespørsmål i kirken. Derfor hadde han saklig grunn til å reise sine alvorlige motforestillinger når biskopen i et viktig spørsmål gjorde gjeldende et annet syn enn det som tradisjonelt sett har vært kirkens syn. At spørsmålet har læremessig vekt og betydning, fører imidlertid ikke direkte til noen konklusjon om at uenighet i homofilispsørsmålet er uforenlig med kirkens enhet, slik den er definert i CA 7 og drøftet ovenfor (3.3). I det følgende skal det drøftes videre om det er grunnlag for å trekke de konsekvenser prost Dingstad har gjort av at dette er et lærespørsmål. Lærenemnda finner det ikke nødvendig i denne sammenheng å utrede homofilispsørsmålet i sin bredde for å kunne ta stilling til om det har en læremessig vekt og betydning som begrunner kommunionsbrudd når det er uenighet her.

4.2.3 Homofilispsørsmålet og "evangeliets lære"

Prost Dingstad har prøvd å få fram hva han mener er kjernen i denne saken ved å stille følgende spørsmål til Lærenemnda i brevet av 17.02.99:

"Anser Den norske kirkes lærenemnd det syn som er fremlagt av Bispemøtets mindretall på homofilt samliv og på praktiserende homofiles tjeneste i kirken, å være i samsvar med evangeliet slik det er oss gitt i Guds ord og slik kirken vitner om det i sin bekjennelse?"

Lærenemnda skal ikke realitetsbehandle læren til "Bispemøtets mindretall" i rammen av denne saken. Men spørsmålet Dingstad har stilt, har relevans i sammenheng med det spørsmålet som Lærenemnda drøfter i denne forbindelse: Hva er homofilispsørsmålets vekt og betydning med tanke på fellesskapet om Ord og sakrament?

Dingstads spørsmål er stilt innenfor rammen av to temaer. Spørsmålet har ut fra konteksten i Dingstads framstilling en klar referanse til uttrykkene "evangeliets lære" og "evangeliet lært rent" i CA 7. Samtidig er spørsmålet stilt innenfor rammen av temaet kirkens enhet, nærmere bestemt brudd på kirkens enhet. Dingstad har selv koplet de to temaene svært tett sammen. Han har i ord og gjerning hevdet at Bispemøtets mindretalls syn er i strid med evangeliet og at det av den grunn medfører at kirkens enhet er brutt. Det er imidlertid grunn til i noen grad å drøfte homofilispsørsmålet i forhold til disse to temaene hver for seg, selv om de er nært forbundet. Først gjelder det om og eventuelt på hvilken måte homofilispsørsmålet hører med til evangeliets lære. Deretter drøftes om homofilispsørsmålet har en slik status at uenighet her truer kirkens enhet.

Det er viktig å definere evangeliets lære primært ut fra hva som er det sentrale innholdet i kirkens tro og lære. Det bør ikke drøftes bare med tanke på hva som er i strid med evangeliet og dermed kunne være grunnlag for et brudd i fellesskapet om Ord og sakrament. Det kan føre til at det blir et for snevert perspektiv på hva som er innholdet i evangeliets lære og hva det vil si å forkynde og lære evangeliet rent. Evangeliets lære er det

vesentlige i troens innhold, slik det framstilles og bedømmes ut fra Skriften. Det innebærer at de viktigste spørsmål om tro og liv hører med her. I drøftingen av dette uttrykket i CA 7 (jfr. 3.3), kom det fram at det må forstås i lys av hva CA som helhet sier om den treenige Guds gjerning og vilje.

Ut fra det som er sagt ovenfor (4.2.2), kan det sies at homofilis spørsmålet handler om flere viktige sider ved kirkens lære. Spørsmålet blir så om det er sakssvarende å si at homofilis spørsmålet handler om evangeliets lære i rammen av CA 7. I gjennomgåelsen av CA 7 ble det pekt på at det gjelder å styre unna både alt for snevre og alt for omfattende tolkninger av hva det vil si "å være enig om evangeliets lære" som grunnlag for enhet i kirken. Verken en definisjon av evangeliets lære som sammenblander lov og evangelium, eller en definisjon som isolerer loven fra evangeliet, gjør rett overfor sammenhengen i CA. Forpliktelsen til å forkynne evangeliet rent går ikke bare på tilsagnet om syndenes forlatelse, i betydning absolusjon. Å hente fram det sentrale i loven som uttrykk for Skaperens vilje, samt å gjøre gjeldende lovens krav til mennesket og sammenhengen mellom tro og liv, hører med til å forkynne og lære evangeliet rent. Både etiske prinsipper og velfunderte standpunkter i konkrete etiske spørsmål hører derfor med i den forstand at de inngår i forkynnelsen av loven, jf. CA 6. Dette gjelder også spørsmålet om homofilt samliv. Kirken vil i sin forkynnelse, undervisning og veiledning måtte fremholde hva som er Guds vilje for menneskelig samliv på grunnlag av Skriften. Det hører med til det oppdraget som er omtalt i CA 7. Av disse grunner blir en entydig konklusjon om at homofilis spørsmålet ikke handler om evangeliets lære misvisende, fordi det kan oppfattes som om homofilis spørsmålet ikke har noe med de sentrale sider av kirkens lære å gjøre og at det ikke tas hensyn til sammenhengen mellom lov og evangelium.

Når Dingstad avviser at kirken kan godkjenne homofilt samliv, gir han uttrykk for det samme syn som Bispemøtets flertall. Kirkemøtet 1997 gav sin tilslutning til dette syn gjennom støtte til følgende formulering fra vedtak i Bispemøtet 1997: "... kirken gjennom sine besluttede organer har tatt et standpunkt som er å betrakte som kirkens offisielle syn, i den forstand at dette legges til grunn for kirkens felles ordninger". Lærenemnda har ingen kritiske merknader til at Dingstad forfekter dette syn på homofilt samliv.

På den annen side er det vanskelig for Lærenemnda å følge Dingstad når det gjelder de konsekvenser han trekker av sitt syn på homofilt samliv. Dingstad mener enighet her er avgjørende for at kirkens fellesskap kan bestå. Han mener det er et vilkår for at kirken kan være apostolisk at den taler helt samstemmig og klart om at homofilt samliv er synd, og at det må avsluttes og gjøres bot for. Dette forsterkes og presiseres av hans utsagn om at homofilt samlevede som ikke gjør bot, går fortapt. Derfor handler homofilis spørsmålet om frelse og fortapelse, og den rådende uenighet bryter den enighet om evangeliets lære som er nødvendig for kirkens enhet.

Lærenemndas medlemmer har ulike begrunnelser for å ikke følge Dingstads resonnement her. Det er ikke prinsipiell uenighet i Lærenemnda om at kirken skal forkynne Guds lov ved å påpeke handlinger og livsmønstre som er synd og formane til bot og oppgjør. Men det er uenighet om homofilt samliv er i strid med Guds vilje, og om dette spørsmål har fått den nødvendige avklaring gjennom kirkens behandling av homofilisaken.

De som deler det syn mindretallet i Bispemøtet står for, følger naturlig nok ikke Dingstads resonnement her siden de mener at homofilt samliv ikke nødvendigvis er i strid med Guds vilje. Det er derfor heller ikke aktuelt at kirken skal formane til oppgjør og bot i denne sammenhengen.

De som mener at homofilt samliv er i strid med Guds vilje, er enige med Dingstad i at dette er forhold som må avsluttes og gjøres opp, og at dette kan skje gjennom den hjelp skriftemålet kan gi. Men de kan ikke følge Dingstads måte å begrunne at her står den nødvendige enighet om evangeliet og samlingen om Ord og sakrament på spill.

Til tross for uenighet blant Lærenemndas medlemmer om hvor tungtveiende homofilis spørsmålet er i forhold til det sentrale i Guds lov, er det enighet om at Dingstad ikke har gitt tilstrekkelig begrunnelse for å kunne hevde at biskop Osberg har brutt med kirkens apostolisitet.

Dingstad trekker en for rask og klar linje mellom det at kirken lærer hva som er i strid med Guds vilje, og det at kirken skal forkynne hvem som går fortapt. Slik gjør han homofilis spørsmålet til et spørsmål om frelse og fortapelse. Kirken kan og skal lære om hva som er synd, og hva det skal gjøres bot for, uten å dermed ta på seg oppgaven å forkynne hvem som går fortapt. Det gjelder både i det aktuelle spørsmål og i andre sammenhenger. Kirken skal være tilbakeholden i så måte, i visshet om at dommen hører Herren til. Selv om uenigheten i homofilis spørsmålet utfordrer kirkens enhet, er det ikke grunnlag for å si at den aktuelle uenighet innebærer at den nødvendige enighet om evangeliets lære er opphørt.

Selv om homofilis spørsmålet er et lærespørsmål med tilknytning til sentrale deler av den kristne lære, trenger ikke uenigheten om homofilt samliv forhindre den tilstrekkelige enighet om det som er sentrum i den kristne gudstro: Rettferdiggjørelsen av syndere i Kristus. Det er den treenige Guds handling til vår frelse, mottatt i tro, som er avgjørende for tilhørighet i kirken. For å unngå en lovisk forståelse av grunnlaget for kirkens enhet og fellesskap og for å unngå en mulig tilsløring av rettferdiggjørelsen som sentrum i kirkens lære, er det viktig å fokusere nettopp dette sentrum i en slik sammenheng. Det betyr ikke at det bare er spørsmål om rettferdiggjørelsen som har betydning for å bestemme innholdet i evangeliets lære. Heller ikke kirkens kall til å forkynne og veilede om hva som er Guds vilje, er med dette satt til side.

4.2.4 Vurdering av prost Dingstads sammenkobling av homofilis spørsmålet og skriftemålet

Lærenemnda finner det relevant å her kommentere hvordan Dingstad kobler problemet med uenighet i homofilis spørsmålet nært opp til kirkens skriftemålspraksis. Lærenemnda vil understreke at skriftemålet er en hjelp til å gjøre opp og legge synd og skyld bak seg. De av Lærenemndas medlemmer som er enige med Dingstad i at homofilt samliv er i strid med Guds vilje, vil også fremheve skriftemålets mulighet i denne sammenheng. Lærenemnda samlet finner det imidlertid problematisk å stille de krav om enhetlig skriftemålspraksis som Dingstad har gjort, og dessuten gjøre det til vilkår for enhet i kirken.

Selv om Dingstad ikke hevder det direkte, kan han i sin henvisning til skriftemålet komme til å overbetone viktigheten av at kirken må stå sammen om en definisjon av aktuelle synder. Vår kirke har en mer omfattende lære om synden og dens makt enn at den bare kan betraktes som enkelte, definerbare handlinger. Det samsvarer heller ikke med bekjennelsesskriftenes forståelse av skriftemålet å legge svært stor vekt på at det der foregår en domshandling utført av den som tar imot skriftemålet. Skriftemålet er angeren og bekjennelsen, samt tilsagnet om tilgivelsen. Det er først og fremst en ordning for å løse den plagede samvittighet. Jfr. CA 11, 12 og Luthers lille katekisme. Når den som skal motta skriftemålet skal "binde", skjer det ved å holde fram Guds bud for den skriftende og å fastholde hva som er galt. Slik gjøres loven gjeldende og bidrar til å fremkalle angeren og syndsbekjennelsen. Det er dette tilsagnet om syndstilgivelsen svarer på. Slik forutsetter forkynnelsen av evangeliet om Guds nåde i Kristus at loven gjøres gjeldende.

Det er viktig å være tydelig i sak og skille mellom sak og person. Likevel er dette ofte vevd tett sammen i det liv som legges åpent i skriftemålet. Saken vil derfor ikke alltid være den samme i alle situasjoner og i ethvert livsløp. Det er uheldig både for skriftemålet og for drøftingen av etiske spørsmål om disse blir koplet sammen på en måte som tilslører at kirken og den enkelte må arbeide med hvordan Guds vilje er å forstå. Det er ikke det samme som å ta bort budenes funksjon som skriftespeil. Guds bud gjelder som uttrykk for Guds vilje. Men kirken må stadig arbeide med å tolke og anvende dem og andre uttrykk for normative etiske perspektiver i Skriften i møte med ulike livssituasjoner. F.eks. er ikke det sjettede bud gjort ugyldig selv om det aksepteres at mennesker skilles og på visse vilkår gifter seg igjen. Ut fra disse overveielser er det altså grunn til å bruke henvisningen til skriftemålet atskillig mer nyansert enn Dingstad gjør. Den kan ikke brukes så entydig som han gjør for å si at uenighet i homofilis spørsmålet umuliggjør samlingen om nådemidlene.

4.2.5 Homofilis spørsmålet og kirkens enhet

På bakgrunn av det som er sagt i 4.2.2-4.2.4 vil Lærenemnda i det følgende ta stilling til Dingstads påstand om at den kirkelige enhet er opphørt på grunn av den aktuelle uenigheten i homofilis spørsmålet.

Den kirkelige enhet omtalt i CA 7 gjelder fellesskapet av de troende, samlet om nådens midler. Fordi vilkårene for enheten knyttes til hvordan disse nådemidlene blir forvaltet, blir disse kriteriene for kirkelig enhet i CA 7 knyttet til tjenesten med Ord og sakrament. De som er ordinerte til det kirkelige embete (CA 5) skal prøves på om de forkynner evangeliet rent og forvalter sakramentene rett. Derfor er det relevant å drøfte den konsensus CA 7 taler om med tanke på forholdet mellom dem som er ordinert. Dessuten er biskopene etter vår kirkes ordning for bispevigsling tillagt et særlig ansvar for kirkens enhet. Det er slik sett forståelig at Dingstad tar opp spørsmålet om kirkesplittelse bare overfor den som er hans biskop, selv om det er mange andre i kirken som deler biskop Osbergs syn.

Ut fra flere aspekter omtalt ovenfor, er det viktig at homofilis spørsmålet som etisk problem blir behandlet seriøst og nyansert. Dets vekt og betydning skal ikke drøftes bare med hensyn på disse to kategorier: Enten er det et uvesentlig spørsmål (adiaforon) eller det er et spørsmål kirken ikke kan tåle uenighet om (og grunnlag for påstander om vranglære og kommunionsbrudd). I vurderingen av homofilis spørsmålets vekt og betydning med tanke på kirkens enhet, må det skilles mellom hva som gjør kirkefelleskap problematisk og hva som gjør det læremessig umulig. Generelt skal det utvises stor varsomhet før en drar endelige konklusjoner om vranglære og kirkesplittelse.

Uten å bagatellisere uenigheten om forståelsen av Skriften og vurderingen av ordnet, homofilt samliv, er det etter Lærenemndas oppfatning læremessig mulig å samles om Ord og sakrament på tross av den uenighet som råder i homofilis spørsmålet mellom biskop Osberg og prost Dingstad. Det bygger på hva som er sagt i 4.2.3. Det er derfor Lærenemndas oppfatning at det ikke er grunnlag for å hevde at kommunionen nødvendigvis må brytes mellom embetsbærere når det er uenighet om homofilis spørsmålet. Det er ikke på det plan og på den måte denne uenighet bør håndteres. Tjenestefelleskapet kan bli vanskelig med uenighet i denne saken, men det er ikke prinsipielt umulig.

Tilsvarende resonnement er kommet fram i Bispemøtets behandling av disse spørsmål. Det ser ut til at biskop Osberg og prost Dingstad er enige om at det finnes standpunkter i synet på homofilt samliv som truer den nødvendige konsensus om "evangeliets lære", og som dermed kan splitte kirken. I en innstilling til Bispemøtet 1997 om Kirkens enhet og troens fundament uttalte biskopene Halvor Bergan, Odd Bondevik og Sigurd Osberg følgende: "Å sidestille heterofilt ekteskap med homofilt samliv er i strid med grunnleggende etiske prinsipper i Bibelen og må ansees som kirkesplittende vranglære."

De samme biskoper gav samtidig uttrykk for at en må kunne føre en debatt om mulige "sekundære løsninger i visse klart definerte situasjoner" uten at kirkens enhet behøver å være truet. I kirken bør det alltid være plass for kritisk etterprøving av kirkelige tradisjoner, uten at en bringer inn begrepet vranglære.

Når de uttrykker seg på denne måten, har de i prinsippet tolket kriteriene for enheten i kirken slik at kirken kan komme til å splittes på etiske spørsmål, også på homofilis spørsmålet. Det kommer an på hvordan en embetsbærer i kirken utformer og begrunner sitt syn og praksis. Etter dette syn vil den som etablerer forbønns- og vigslingsordninger for homofile forhold, ikke bare opptre i strid med Kirkemøtets vedtak, men opptre på "en kirkesplittende måte". Et samlet Bispemøtet vil imidlertid ikke uten videre definere spørsmålet om homofilt samliv som "et punkt som kirkens tro står og faller med" (BM 14-15/97).

Som en sammenfattende vurdering av det som her er sagt om homofilis spørsmålet i forhold til evangeliets lære og kirkens enhet med tanke på CA 7, vil Lærenemnda slå fast følgende: Homofilis spørsmålet er et viktig lærespørsmål, men det har ikke en så sentral plass i kirkens lære at den foreliggende uenighet mellom Osberg og Dingstad begrunner et kommunionsbrudd blant dem som er ordinert til tjeneste med Ord og sakrament. Det betyr ikke at en ser bort fra at etiske synspunkter og handlinger som hevdes i kirken, kan være uforenlige med evangeliets lære og skape problemer for enhet i kirken. Det gjelder også i homofilis spørsmålet. Men det trengs svært tunge grunner til å hevde at uenighet om forkynnelsen av loven fører til at enigheten om evangeliet er brutt og at kommunionsbrudd er påkrevd. Dette resonnementet innebærer ikke at forkynnelsen av loven eller arbeidet med å forstå hva som er Guds vilje settes til side. Fordi disse overveielser er gjort med tanke på CA 7 (jfr. 3.3), er det tatt hensyn til at CA 7 fokuserer på hva som er tilstrekkelig for kirkens enhet, ikke hva som er betingelser for brudd på kirkens enhet.

Uttalelse fra Den norske kirkes lærenemnd i "Tunsberg-saken"

- avgitt 14. mars 2000

(del 3)

INNHOOLD

FELLESUTTALELSE

1. LÆRESAK REIST AV TUNSBURG BISKOP

- 1.1 Innledning
- 1.2 Sakens presentasjon av Tunsberg biskop
- 1.3 Lærenemndas definisjon av sakens karakter og innhold
- 1.4 Spørsmål om inhabilitet i Lærenemnda
- 1.5 Den kirkelige konteksts innvirkning på behandlingen av denne saken
- 1.6 Fellesuttalelse og særuttalelse

2. HOVEDPUNKTER I PROST ASLE DINGSTADS HANDLEMÅTE OG ARGUMENTASJON

- 2.1 Kilder til Lærenemndas forståelse av hva prost Dingstad gjør gjeldende
- 2.2 Dingstads forståelse av ordinasjonsforpliktelsen
- 2.3 "I strid med evangeliet"
- 2.4 Brudd på den kirkelige enhet
- 2.5 "Tilsynsfrasingelse"
- 2.6 Sammenfatning

3. TOLKNING OG BRUK AV CA 28 OG CA 7 I RELASJON TIL DENNE SAKEN

- 3.1 Innledning
- 3.2 Hovedpunkter i CA 28 i relasjon til denne saken
  - 3.2.1 Bakgrunnen for spørsmålet om begrensninger i biskopenes makt
  - 3.2.2 Guds lov og menneskelige overleveringer
  - 3.2.3 Mandat for kritikk av biskopen
  - 3.2.4 Bispekritikkens omfang og former
  - 3.2.5 Sammenfatning
- 3.3 Tolkning og bruk av CA 7 med henblikk på denne saken
  - 3.3.1 Beskrivelsen av kirkens enhet i CA 7
  - 3.3.2 Å forkynne/lære evangeliet "rent"
    - 3.3.2.1 "Evangeliets lære" sett i lys av helheten i CA
    - 3.3.2.2. "Evangeliets lære" og dialektikken mellom lov og evangelium
  - 3.3.3 Hvordan kan uenighet om etiske spørsmål true enigheten om evangeliet som grunnlag for kirkens enhet?
  - 3.3.4 Hva innebærer det at CA 7 fokuserer på hva som er "tilstrekkelig" for kirkens enhet?
  - 3.3.5 Samlingen om evangelieforkynnelsen og sakramentene som uttrykk for kirkens enhet
  - 3.3.6 Sammendrag

4. VURDERING AV DINGSTADS SYN OG HANDLEMÅTE

- 4.1 Har prost Dingstad grunn til å henvise til CA 28 i denne saken?
- 4.2 Hvilken vekt og betydning har homofilispørsmålet med tanke på kirkens enhet?
  - 4.2.1 Innledning
  - 4.2.2 Er homofilispørsmålet et lærespørsmål?
  - 4.2.3 Homofilispørsmålet og "evangeliets lære"
  - 4.2.4 Vurdering av prost Dingstads sammenkobling av homofilispørsmålet og skriftemålet
  - 4.2.5 Homofilispørsmålet og kirkens enhet
  - 4.2.6 Forholdet mellom syn og ordning i homofilispørsmålet
  - 4.2.7 Sammenfatning om homofilispørsmålets vekt og betydning med hensyn til kirkens enhet
- 4.3 Hvordan skal prost Dingstads kommunionsbrudd med biskop Osberg læremessig vurderes?
- 4.4 Er det læremessig grunnlag for å gjøre tjeneste som prost når en har fraskrevet seg biskopens tilsyn slik prost Dingstad har gjort?
  - 4.4.1 Det læremessige grunnlag for tilsynstjenesten i Den norske kirke
  - 4.4.2 Vurdering av prost Dingstads "tilsynsfrasingelse" og hans forståelse av forholdet mellom biskop og prost

5. SAMMENFATNING OG KONKLUSJON

- Sammenfatning av sakens innhold
- Lærenemndas konklusjoner
- Forståelsen av CA 28 og CA 7 med hensyn til denne saken
- Vurdering av Dingstads synspunkter og handlemåte
- Har prost Dingstad grunn til å henvise til CA 28 i denne saken?
- Hvilken vekt og betydning har homofilispørsmålet med tanke på kirkens enhet?
- Hvordan skal prost Dingstads kommunionsbrudd med biskop Osberg læremessig vurderes?
- Er det læremessig grunnlag for å gjøre tjeneste som prost når en har fraskrevet seg biskopens tilsyn slik prost Dingstad har gjort?
- Stemmeforklaring fra Ernst Baasland

SÆRUTTALELSE

Særuttalelse fra Ola Tjørhom

Tilslutning fra Odd Bondevik til Tjørhoms særuttalelse

4.2.6 Forholdet mellom syn og ordning i homofilspørsmålet

Uenigheten om homofilt samliv har vært en belastning for samholdet i kirken. Det kan bli en ytterligere belastning for enhet og samhold i kirken om det er ulik praksis i kirken i denne saken. Det gjelder særlig med tanke på vurderingen av hvem som kan vigsles til tjeneste og eventuelle forbønnshandlinger for homofile par. Det kommer i praksis til konkrete avgjørelser, som en ikke kan unndra seg. Fordi en ordinasjon skal gjelde i hele Den norske kirke, og i de kirker vi har kirkefelleskap med, kan en ordinasjon av homofilt samlevende by på problemer både for menigheter og den ordinerte. På den annen side har vi fellesskap med kirker hvor det ikke ville volde særlige problemer om den som er ordinert, lever i et homofilt samliv.

I løpet av Bispemøtets drøftinger av forholdet mellom å gjøre ulike syn gjeldende og å ha en felles praksis, har det kommet fram svært ulike vurderinger. Et samlet bispemøte - inkludert biskop Osberg - uttalte i 1997 (BM 14-15/97) at

"det ville være til skade for enheten i kirken om ulikt syn skulle føre til ulik praksis. Hensynet til menighetene tilsier at det bør være felles ordninger. Bispemøtet vil derfor samlet oppfordre til respekt for de retningslinjer Kirkemøtet vedtar, og biskopene vil selv respektere Kirkemøtets beslutningsmyndighet."

"Bispemøtet mener at det for å bevare enheten i kirken er påkrevet at biskopene ikke etablerer særordninger i et så ømtålig spørsmål, men at de i sin embetsutøvelse opptrer på samme måte, i lojalitet mot Kirkemøtets vedtak. Det betyr ikke at den enkelte biskop har avskåret seg fra muligheten til å arbeide for endring av praksis.

I slike spørsmål er det også rimelig å forvente at kirkelige tilsatte og rådsorganer viser lojalitet. Det betyr ikke at en er forpliktet til selv å skifte standpunkt, men til å akseptere at kirken gjennom sine beslutende organer har tatt et standpunkt som er å betrakte som kirkens offisielle syn, i den forstand at dette legges til grunn for kirkens felles ordninger."

Det er en klar forskjell mellom de vedtak som ble gjort i Bispemøtet (og Kirkemøtet) i 1997 og det som kommer fram i Bispemøtets behandling i sak 12/99. Et mindretall i Bispemøtet gav i mai 1999 uttrykk for at biskopene selvstendige vurdering av en aktuell situasjon ut fra forpliktelsen på kirkens læregrunnlag, kan være mer tungtveiende enn hensynet til Kirkemøtets vedtak.

Etter at Hamar biskop den 01.02.99 lot Siri Sunde fortsette i sin stilling som kapellan i Nordre Land etter at hun hadde inngått homofilt partnerskap, understreket et mindretall på fire i Bispemøtet - blant dem biskop Osberg - at de er åpne for å fravike vedtaket om felles ordning av praksis. De påberoper seg en passus i Bispemøtets uttalelse i 1997 (BM 14-15/97) om at den enkelte biskop har frihet til å arbeide for endring i den praksis Bispemøtet og Kirkemøtet har lagt opp til. Denne situasjonen er komplisert for bispekollegiet. Flertallet sier bl.a.: "Vedtakene kan ikke omgjøres ved at biskoper enkeltvis handler på tvers av dem, men kun ved at de samme organer eventuelt gjør nye vedtak." Men ingen av biskopene har trukket den slutning at de ikke lenger kan ha prekestol- og alterfellesskap med hverandre.

Den situasjon som har oppstått etter 01.02.99 og Bispemøtets uttalelse våren 1999 (BM 12/99) har gjort det atskillig mer problematisk for Bispemøtet enn det var i 1997 å håndtere den foreliggende uenighet. En kan ikke se bort fra at de læremessige forskjeller i kirken er forsterket og at det er blitt en uryddig situasjon i den kirkelige praksis, i og med at noen biskoper ikke ser seg forpliktet til å følge det Kirkemøtet har definert som "kirkens offisielle syn, i den forstand at det legges til grunn for kirkens ordninger". Vurderingen av Dingstads handlinger må ta hensyn til at han i utgangspunktet deler dette syn når det gjelder vurderingen av homofilt samliv, og samtidig at det nå hersker en læremessig og ordningsmessig vanskelig situasjon i vår kirke i denne sak.

Tatt i betraktning at homofilis spørsmålet er et vanskelig og komplisert lærespørsmål, er det ikke hittil behandlet på en fyllestgjørende måte i de kirkelige organer. Kritikken mot Bispemøtets homofiliuttalelse i 1995 rettet seg ikke bare mot mindretallet, men også mot flertallet og Bispemøtets saksbehandling. Vurderingen av Dingstads handlinger må ta hensyn til det faktum at homofilis spørsmålet ikke kan sies å ha funnet sin avklaring med det arbeid som hittil har skjedd i kirken med denne saken.

4.2.7 Sammenfatning om homofilis spørsmålets vekt og betydning med hensyn til kirkens enhet

Lærenemnda anser homofilis spørsmålet som et viktig lærespørsmål. Nemnda har imidlertid ikke funnet det riktig eller nødvendig å gå inn på en utredning av dette spørsmålet for å ta stilling i Tunsberg-saken. Prost Dingstad deler i utgangspunktet det syn på homofilt samliv som et flertall i Bispemøtet har gitt uttrykk for i 1995, 1997 og 1999, og som har støtte i Kirkemøtets vedtak i 1995 og 1997. Lærenemnda har ingen kritiske merknader til at Dingstad fremmer sitt syn på homofilt samliv. Selv om medlemmene i Lærenemnda har ulike oppfatninger om homofilt samliv, vil ikke Lærenemnda trekke de konsekvenser av uenigheten med biskop Osberg som prost Dingstad gjør. Etter Lærenemndas vurdering opphever ikke den foreliggende uenighet kirkens enhet. Lærenemnda kan derfor ikke se at det foreligger tilstrekkelig læremessig begrunnelse for et kommuniensbrudd i denne sammenheng.

4.3 Hvordan skal prost Dingstads kommuniensbrudd med biskop Osberg læremessig vurderes?

Selv om Dingstad ikke får Lærenemndas støtte for å foreta et kommuniensbrudd i denne saken, må det likevel drøftes om hans kommuniensbrudd kan læremessig aksepteres innenfor et kirkelig fellesskap. Det må særlig vurderes om det truer kirkens enhet. I den vurderingen er det relevant et stykke på veg å skille mellom kirkens enhet i teologisk og kirkerettslig forstand. Lærenemndas mandat tilsier at den må begrense seg til det første.

Prost Dingstads kommuniensbrudd er fra hans side en teologisk begrunnet handling. For kirkens fellesskap er det en handling med et vesentlig teologisk innhold. Men handlingen griper også inn i kirkens ytre orden. Selv om Dingstad ikke har trukket konsekvenser som medfører et fullt ordningsmessig brudd, har han gjort noe som har satt ham i en unntakstilstand. Det er en skismatisk situasjon, hvor det endelige utfall ikke er kjent. Biskopen har for en tid avfunnet seg med situasjonen, og har bl.a. godtatt en løsning som innebærer at Dingstad kunne ha fortsatt som sokneprest, men ikke prost. Siden denne unntakssituasjon er lagt fram for Lærenemnda til vurdering, må det i denne sammenheng drøftes hvordan den spesielle situasjon er å betrakte med tanke på kirkens lære.

Det kan her reises spørsmål om hvem som har ansvaret for at denne skismatiske situasjonen har oppstått. Det foreligger gjensidige forsøk fra biskop og prost til å plassere ansvaret hos den andre. Prost Dingstad hevdet først at biskop Osberg har bidratt til splittelse i kirken ved å avvike fra Skriftens og kirkens lære. Biskopen hevdet på sin side at prostens handlinger er uttrykk for kirkesplittelse. Det er som nevnt ikke Lærenemndas oppgave i denne sammenheng å vurdere biskopens lære. Derfor er det prost Dingstads reaksjonsform som fokuseres her.

Det kan spørres om denne unntakssituasjonen har noe felles med den tematikk som er behandlet i de såkalte "kjøreregler" i forhold til kvinnelige prester. De er utformet av Presteforeningen, og har fått tilslutning av Bispemøtet for å løse konkrete problemer. Kjørereglene sier bl.a. at "Ulikt syn på spørsmål om kvinners prestedtjeneste må respekteres på den måte at ingen pålegges alter- og prekestolfellesskap i strid med sin samvittighet." Dersom det er tale om felles gudstjenester, skal så en av dem tre tilbake. Dette kan forstås som et omforenet unntak for å unngå at noen skal komme i en vanskelig situasjon, der spørsmålet om kirkefellesskap blir satt på spissen.

Kjørereglene er et eksempel på hvor lett unntak kan bli prinsipielt vanskelige. De viser at Den norske kirke har vist stor vilje til å godta praktiske løsninger som et stykke på veg kan betraktes som problematiske i forhold til CA 7. Kjørereglene handler imidlertid ikke om hvordan spenninger som oppstår på grunn av ulike oppfatninger og meninger, skal løses. De gjelder ikke menn som mener at kvinner kan være prester. Kjørereglene viser seg også å være vanskelige å anvende i forhold mellom prester og kvinnelig biskop, og de problemer som da melder seg når det gjelder felles gudstjenester og tilsynet. Dette ville gjelde i enda større grad for forholdet mellom prost og biskop.

På denne bakgrunn synes ikke kjørereglene å gi læremessige premisser for en permanent løsning på forholdet mellom prost Dingstad og biskop Osberg. Kjørereglene er et eksempel på vilje til å finne unntaksordninger - eventuelt for en tid - som kan forhindre at spenninger mellom de som gjør tjeneste i kirken blir til skade for menighetene og tjenesten. Kjørereglene belegger at kirken kan og bør utvise romslighet i vanskelige saker.

Dingstad har i denne saken ikke trukket de fulle organisatoriske konsekvenser av sitt brudd med biskopen, så lenge han fortsatt har sin stilling som prost og sokneprest og vil utføre det administrative arbeid på vegne av biskopen. Det kan være grunn til å gi både Dingstad og kirkens fellesskap tid til å avklare en vanskelig prosess som kan lede til et skisma. Lærenemnda kan imidlertid ikke legge avgjørende teologisk vekt på at det er forsøkt å legge til rette for unntak i andre forhold når den skal vurdere lærespørsmålene i den aktuelle sak. Selv om det ikke er avgjørende for Lærenemndas holdning, kan det nevnes at prost Dingstad heller ikke har ønsket at kjørereglene brukes som modell for å løse denne konflikten.

Dingstad har gitt uttrykk for sin uenighet med biskop Osbergs syn i homofilspørsmålet med sterke ord og med en markant handling. I sin avvisning av homofilt samliv, står Dingstad for det som er kirkens tradisjonelle syn i spørsmålet. Han ønsker på sin måte å bidra til å bevare kirkens læreenhet ved å peke på biskopens ansvar for hva som forkynnes og læres. CA 7 fokuserer nettopp hva som gjøres gjeldende av dem som er ordinert og satt til å forkynne og lære i kirken. Dersom det er grunnlag for å hevde at det ikke råder tilstrekkelig enighet om den evangeliets lære som kirkens fellesskap bygger på, er det relevant ut fra CA 7 å reise spørsmålet om et brudd. Det er grunnlag for å dra konsekvenser med tanke på kirkelig fellesskap dersom noen over tid bevisst lærer direkte i strid med det som er sentrum i kirkens lære. Men Lærenemnda kan altså ikke følge Dingstad i at en slik situasjon foreligger i den aktuelle sak.

På den annen side er det ut fra kirkens lære flere grunner til at et kommuniensbrudd vanskelig kan aksepteres som en adekvat form for kritikk av biskopen. Ut fra CA 7 er det viktig å slå fast at fellesskapet om Ord og sakrament nettopp er det som uttrykker kirkens enhet i tro og liv. Derfor kan ikke et tydelig, bevisst og begrunnet kommuniensbrudd mellom dem som er satt til å ivareta nettopp samlingen om Ord og sakrament i menighetene, ignoreres. Dette prinsipielle syn på kirkens enhet gjelder derfor kommunion mellom en prest eller prost og en biskop, selv om de ikke lever og virker i den samme menighet til daglig.

Det er også klart at prost Dingstad ikke ønsker at det han har gjort skal bagatelliseres. Han gir selv uttrykk for at Osberg og han selv ikke lenger kan tilhøre det samme kirkelige fellesskap. Det er derfor grunn til å ta Dingstads kommuniensbrudd så alvorlig som det er ment. Det er viktig av hensyn til ham selv, og ikke mindre av hensyn til de menigheter han betjener og forholdet til hans kollegaer.

Lærenemnda vil understreke at prest, prost og biskop har del i det samme embete med å forvalte evangeliet og sakramentene i de menigheter de er satt til å tjene. Deres embete er innstiftet for at mennesker skal komme til den frelsende tro (CA 5 og 28). Dette er en tjeneste i og for et fellesskap som lever av evangeliet og sakramentene (CA 7 og 28). Dersom en i lys av CA skal definere relasjonen mellom dem som i vår kirke er ordinert til kirkens embete, må en altså legge vekt på at de har del i den ene og samme tjeneste med Ord og sakrament. De skal også på ulikt vis tjene de samme menigheter. For menighetenes skyld og med tanke på fellesskapet mellom dem kan det ikke stiftes en ordening som innebærer at de som gjør tjeneste overfor den samme menighet, ikke tilhører det ene kirkens fellesskap. Det ville være i strid med selve grunnlaget for menighetens liv i kirkens forkynnelse og sakramentsforvaltning. Det ville også være i strid med det som er grunnlaget for prestens, prostens og biskopens tjeneste. De må tydeliggjøre at de tilhører og tjener den ene og samme kirke. Det må særlig skje gjennom dertil egnede markeringer av at de har gudstjeneste- og nattverdfellesskap med hverandre.

Det er ulike oppfatninger i Lærenemnda om Dingstads syn på homofilt samliv, og om han hadde gode grunner til å foreta en sterk markering overfor biskop Osberg i denne saken. Det er imidlertid Lærenemndas felles oppfatning at det må være rom for kritikk overfor en biskop, særlig når kritikken gjør gjeldende noe som er i samsvar med hva som har vært kirkens tradisjonelle lære og som Kirkemøtet mener må gjelde som "kirkens offisielle syn". Verken biskop Osberg eller andre i kirken for øvrig har hevdet at Dingstad forfejler en lære som setter ham utenfor kirkens fellesskap. Lærenemnda vil heller ikke gjøre det. På den annen side kan ikke kommuniensbruddet med biskopen teologisk vurderes som noe annet enn et brudd på det kirkelige fellesskap mellom dem. Lærenemnda kan, som før nevnt, ikke støtte de konsekvenser Dingstad har trukket av sin uenighet med biskopen i homofilspørsmålet. Lærenemnda kan heller ikke se at det er læremessig grunnlag for å godta kommuniensbrudd mellom prest/prost og biskop som en vedvarende praksis i kirken.

I den første pressemelding talte Dingstad om "to kirker", og biskop Osberg gjentok denne uttrykksform i sitt brev til Lærenemnda. I og med at Dingstad på et senere stadium forsterket sine uttrykk, og hevdet at biskop Osberg i kraft av sitt homofilisyn ikke tilhører den apostoliske kirke, kan det ikke fra Dingstads side lenger bli tale om noen form for kirkelig fellesskap mellom dem. I den senere fase taler han også om "min tidligere biskop". I denne sammenheng vil Lærenemnda understreke at kirken ikke kan uttale seg endegyldig om hvem som tilhører den apostoliske kirke. CA 8 og den lutherske læretradisjon for øvrig gir teologiske grunner til å være tilbakeholden med å prøve å trekke slike linjer skarpt. Det er ikke mulig å lage en "ren" kirke og en struktur som skal sikre det, for at evangeliet skal forkynnes rent og sakramentene skal være virksomme. Hovedperspektivet for alle som gjør tjeneste i kirken må være at en arbeider for den sanne kirke, ved at en bestreber seg på å forkynne Guds ord klart og rent og forvalter sakramentene etter Kristi innstiftelse. Et visst mangfold og en viss grad av ulikhet er både akseptabelt og nødvendig for kirken.

Lærenemnda vil understreke at prester som ut fra sitt ordinasjonsløfte om å leve og lære i samsvar med Guds Ord kommer i et konfliktfylt forhold til sin biskop eller andre kollegaer, må tas på alvor og gis rom for å markere sitt syn. I noen tilfeller kan imidlertid situasjonen bli så problematisk at det kan bli aktuelt å gjøre visse unntak for at samarbeidet skal fungere. Det ligger imidlertid utenfor Lærenemndas mandat å vurdere hva som er mulig å akseptere av unntak ut fra en kirkerettslig betraktning. Men det er viktig å understreke at et kirkelig fellesskap ikke kan bestå bare på kirkerettslige premisser. Det er avgjørende at fellesskapet teologisk sett kommer til uttrykk som den ene Jesu Kristi kirke, slik den forstås i CA 7.

Sammenfatning: Selv om Lærenemnda ikke kan støtte prost Dingstads kommunionsbrudd i denne saken, må det tas så alvorlig som det er ment. Det er en så prinsipiell handling at den ikke kan forbigås i stillhet. Den innebærer en alvorlig situasjon i forhold til den forståelse av kirkens enhet som ligger i kirkens læregrunnlag. Kirken skal forstås ut fra samlingen om Ord og sakrament. Dette handler om grunnlaget for kirkens enhet og for felles tjeneste i kirken. Det er derfor vanskelig ut fra kirkens lære å begrunne en vedvarende praksis i kirken som innebærer at proster eller prester erklærer at de prinsipielt sett ikke har fellesskap om Ord og sakrament med sin biskop. Av den grunn blir det heller ingen prinsipiell forskjell om den som foretar et kommunionsbrudd er prost eller prest. Det er likevel ingen tvang for embetsbærere til å delta i nattverdfellesskapet i vår kirke, og det må utvises romslighet og skjønn i en vanskelig situasjon. Men den kompliserte situasjonen i Tunsberg kan på sikt true kirkens enhet, i og med at de som er ordinert og innsatt i sine embeter for å gjøre tjeneste sammen med Ord og sakrament, ikke har kommunionsfellesskap. Problemene blir tydeligere fordi det gjelder en prost som i embets medfør ofte skal forrette gudstjeneste sammen med biskopen, og nettopp skal utføre sin tjeneste med Ord og sakrament i nært samarbeid med biskopen.

Det bør likevel være rom for markering av uenighet med biskopen - eller andre prester - i alvorlige lærespørsmål, særlig når kritikken bygger på et syn som Kirkemøtet har definert som "kirkens offisielle syn". Selv om Lærenemnda ikke kan følge Dingstads begrunnelse for sitt kommunionsbrudd, finner ikke Lærenemnda grunn til å konkludere med at prost Dingstad står utenfor kirkens fellesskap. Det ligger utenfor Lærenemndas mandat å vurdere hvor vidt og hvordan det for en tid kan legges forvaltningsmessig til rette for unntak i en slik situasjon som denne.

4.4 Er det læremessig grunnlag for å gjøre tjeneste som prost når en har fraskrevet seg biskopens tilsyn slik prost Dingstad har gjort?

4.4.1 Det læremessige grunnlag for tilsynstjenesten i Den norske kirke

Behovet for og innholdet i biskopenes tilsynstjeneste i Den norske kirke er begrunnet i Skrift og bekjennelse. Kirken er på samme tid den lokale kirke og fellesskapet av alle lokale kirker, den katolske (allmenne) kirke. Biskopene i Den norske kirke skal gjennom sitt tilsyn med menighetene, prestene og andre kirkelige ansatte hjelpe kirken lokalt til å holde fast på den sunne lære, den felles kristne tro på evangeliet. De har også gjennom sin vigsling fått et spesielt ansvar for å ivareta kirkens enhet. Det er derfor vår kirkes lære at menighetene og prestene trenger et tilsyn med deres lære og liv, samtidig som menighetene har sin selvstendige rett til å prøve dette tilsyn, jfr. hva som er drøftet ovenfor.

Biskopene har ikke gjennom hele kirkens historie hatt et regionalt ansvar. Men det har vært det dominerende mønster siden middelalderen. I sen-middelalderen hadde biskopene også ofte stor politisk makt. I og med

reformasjonen videreføres langt på veg den regionale bispeordning gjennom de superintendentene som etter hvert erstattet de tidligere romersk-katolske biskoper i Danmark/Norge. Det viktigste nye med reformasjonen i dette henseende er et prinsipielt syn på biskopens oppgaver og fullmakt, med vekt på at tilsynet er en tjeneste med Ord og sakrament. Dette kom særlig tydelig til uttrykk i CA 28. I visitasordninger og i kirkeordinansen av 1537 kommer det formålsbestemte ved denne tjeneste klart til uttrykk som et vern om lære og liv i menighetene, utført ved prøving og ordinasjon av presteskaper og visitas i menighetene. Selv om den oldkirkelige ordning med biskopen som leder av det lokale sakramentale fellesskap ikke ble gjenopprettet, ble det knyttet bånd til det teologiske innhold i den oldkirkelige bispetjeneste.

I den romersk-katolske kirke, og langt på veg i den anglikanske kirke, er biskopen definert som leder for den lokale kirke, forstått som et regionalt bispedømme og ikke som den enkelte lokale menighetsforsamling. Menighetspresten opptrer derfor på vegne av biskopen. I den ortodokse tradisjon har en lagt enda større vekt på at biskopen er den lokale kirkeleder og leder av eukaristien (nattverden).

I Den norske kirke opptrer ikke presten på vegne av og i stedet for biskopen, men utfører den gjerning med Ord og sakrament hun eller han er ordinert til, under tilsyn av biskopen. Biskopen har gjennom vigsling og instruks ansvar for tilsynet med de vigslete og med menighetene. Det er ikke anledning til å fristille seg fra biskopens tilsyn, noe som har sin læremessige begrunnelse. Da Den norske kirke gikk inn i avtalefestet kirkefellesskap med anglikanske kirker gjennom Porvoo-avtalen, bekreftet Den norske kirke vår tilsynstjenestes betydning for apostolisk lære og liv i menighetene. Denne tilslutning er likevel ikke et uttrykk for at tilsynstjenesten kan ha bare én spesiell form for at den lokale kirke skal tilhøre den apostoliske og katolske kirke eller for at den sanne lære skal bli tatt vare på. Det viktigste er at det kirkelige fellesskap blir betjent og styrket av det kirkelige tilsyn. Derfor er det mulig å ha kirkelig fellesskap med f.eks. lutherske kirker som ikke har biskop, men en annen form for tilsynstjeneste.

Menighetsprester har i følge ordinasjonen fått en hyrdetjeneste i de(n) menighet(er) de gjør tjeneste i. Selv om det foreligger en nokså klar ansvarsfordeling mellom biskop, prost og prest er det læremessig sett tale om det samme embete med Ord og sakrament. Tilsynstjenesten skal utføres på dette grunnlag innenfor ett og samme kirkelig fellesskap. Biskopen har imidlertid fått et helt spesielt tilsynsansvar i hele bispedømmet og i fellesskap med de andre biskopene. Prostene har i vår kirke blitt delaktig i noen av biskopens tilsynsoppgaver i prostiet.

På denne bakgrunn er en prosts eller prests tilsynsbrudd med biskopen mer enn et ordningsspørsmål. Det er problematisk for utøvelsen av det tilsynet som er begrunnet i kirkens lære. Disse problemer gjelder både dem som skal utføre oppgavene og alle som står under tilsyn, ikke minst menighetene. Av hensyn til kirkens lære er det viktig at det ikke oppstår tvil i menighetene om det er ett felles kirkelig tilsyn som utøves. Det som her er sagt, gjelder for prester såvel som proster. I prostens tilfelle skaper det enda større komplikasjoner etter som prostene både står under biskopens tilsyn og står i et jevnlig og nært samarbeid med biskopen om pålagte tilsynsoppgaver.

Det er en prinsipiell sammenheng mellom tilsyn og kommunion. Et felles tilsynsansvar for kirkens forvaltning av Ord og sakrament forutsetter et fellesskap om Ord og sakrament. Noe annet ville være i strid med hva tilsynstjenesten handler om og hvordan den faktisk utføres. Derfor er det logisk at et kommuniensbrudd fører til at en avviser tilsyn fra biskopen, slik som det har skjedd i den aktuelle sak. Dingstads tilsynsbrudd kan derfor ses i lys av det som er sagt om kommuniensbruddet. Lærememnda ser det likevel som sin oppgave i denne sammenheng også å vurdere det tilsynsbrudd som foreligger. Det vil skje ut fra de prinsipielle overveielser ovenfor om tilsynets forankring i kirkens lære.

4.4.2 Vurdering av prost Dingstads "tilsynsfrasiselse" og hans forståelse av forholdet mellom biskop og prost

Dingstads erklæringer og handlinger i forhold til biskop Osbergs tilsyn gjelder forvaltning av Ord og sakrament, eller "det åndelige tilsyn", som Dingstad ved en anledning kaller det. Det er her to aspekter som er nært forbundet, men likevel noe forskjellige. For det første avviser Dingstad at Osberg kan eller skal ha tilsyn med ham. For det andre bryter Dingstad med Osbergs tilsyn på den måten at han ikke vil stå sammen med Osberg om felles tilsynsoppgaver og de oppgaver prostene utfører på biskopens vegne. Dingstad begrunner begge avvisninger med at biskop Osberg, som har tilsynsansvaret i Tunsberg, selv ikke lærer i samsvar med det

grunnlag tilsynet skal utføres på. Begge disse sider må tas i betraktning i vurderingen av om det er læremessig grunnlag for å fortsette som prost etter et tilsynsbrudd med biskopen.

På bakgrunn av den læremessige begrunnelse for kirkens tilsynstjeneste, må det understrekes at ingen i preste- eller prostestilling har anledning til å nekte biskopen å utøve sitt tilsynsansvar. Det ville skape en helt uholdbar situasjon for menighetene om biskopen ikke lenger skulle kunne rettlede og føre tilsyn med hva prestene gjør og lærer. Å nekte biskopen lydighet i ett forhold eller i en sak er ikke det samme som å nekte biskopen å føre tilsyn med seg i alt som gjelder forvaltningen av Ord og sakrament. Selv om en er uenig med biskopen i ett eller flere spørsmål, og enda til protesterer med hjemmel i CA 28 mot hva biskopen lærer, er det viktig at biskopen fører tilsyn med hvordan presten eller prosten for øvrig skjøtter sine oppgaver. En prests eller prosts tjeneste har mange sider, og de står ansvarlige overfor biskopens tilsyn i alle forhold som angår deres tjeneste med Ord og sakrament.

Prostens deltagelse i biskopens tilsynsoppgaver fordrer at biskopen kan føre tilsyn med og rettlede prosten. Derfor er det enda mer påkrevd at prosten står under tilsyn av bispedømmets biskop enn det er for en menighetsprest. På den annen side vil det alltid være viktig at biskopene lytter til hva prostene har å si, også når biskopen kritiseres. Ikke minst må det gjelde når prosten er kommet i alvorlig anfektelse om det biskopen gjør gjeldende er i samsvar med læregrunnlaget for deres felles tjeneste.

I samsvar med kirkens lære legger Dingstad vekt på tilsynet. Han legger også vekt på at biskop og prost står sammen om tilsynet, og understreker med rette ut fra kirkens lære nødvendigheten av det sakramentale fellesskap mellom biskop, prost og prest. Det er ikke på tross av, men på grunn av denne oppfatning at Dingstad finner det nødvendig å bryte både kommunionen med og tilsynsrelasjonen til biskopen. Lærenemnda har derfor forståelse for at prost Dingstad er kommet i en vanskelig situasjon i forhold til biskopen med det syn Dingstad har på tilsyn og det syn han har på homofilisakens vekt og betydning. Dingstad oppfatter seg å være i en unntakstilstand i forhold til biskop Osberg. Dingstad ønsker å fortsette i sin prostestilling som han er "gitt av Kongen", men ikke utføre prostegjerningen i samsvar med ordning for Den norske kirke når det gjelder forholdet til biskopen. Lærenemnda kan imidlertid ikke se bort fra de problemer Dingstads handling skaper for det tilsyn som han selv skal stå under og det tilsyn som skal utføres av biskop og prost i Larvik prosti. Disse problemer gjelder forholdet til kirkens lære, og kan derfor ikke bagatelliseres i denne saken.

Dingstad har i noen sammenhenger gitt uttrykk for at han ønsker å legge til rette for en alternativ tilsynsordning. Men på møtet 18.03.99 var han innforstått med at det kan være vanskelig å se hvordan den kan komme i stand i hans tilfelle. Det skyldes at han er prost, at tilsynsbruddet er så omfattende, samt at tilsynsbrudd og kommuniensbrudd er så tett sammenvevd. Han har også kritisert de andre biskopene for ikke å ha brutt kommunionen med biskop Osberg, noe som gjør det enda vanskeligere å arbeide med alternativer.

Selv om Lærenemnda finner at det er læremessig problematisk om en prest eller prost nekter å motta tilsyn fra sin biskop, vil en ikke utelukke at unntak kan ordnes på en måte som vil kunne ivareta behovene for tilsyn. Uansett hvordan slike unntakssituasjoner måtte håndteres i kirken, er det viktig for Lærenemnda å slå fast at alternative tilsynsordninger ikke i noe fall kan bygges på de premisser at det ikke eksisterer noe reelt kirkelig fellesskap i teologisk forstand. Det må være fellesskap om Ord og sakrament mellom dem som utfører tilsyn i kirken, fordi det ikke må skapes tvil om at det er ett kirkelig tilsyn som utøves. Dette er særlig viktig av hensyn til menighetene. Det vil åpenbart være flere vanskeligheter forbundet med alternative tilsynsordninger for proster enn for prester. Behovet for sammenheng mellom kirkefellesskap og tilsynsordning er likevel det samme.

Sammenfattende kan det sies at tilsynet i kirken er begrunnet i læren og sikter mot å bevare den sunne lære i kirken. Prester og menigheter kan derfor ikke unndra seg tilsyn. Biskopene har på en spesiell måte blitt betrodd tilsynsansvaret i kirken, mens prostene har gjennom sin instruks blitt delaktig i noen av biskopens tilsynsoppgaver. Biskop, prost og prest har del i det samme embete med å forvalte Ord og sakrament. Derfor er en prosts avvisning av biskopens tilsyn eller brudd i felles tilsynsoppgaver for biskop og prost svært problematisk for kirkens fellesskap, sett fra et læremessig synspunkt. Ikke minst av hensyn til menighetene, er det viktig at det er ett felles kirkelig tilsyn som utøves. Å motta tilsyn og utføre felles tilsynsansvar bygger på fellesskap om Ord og sakrament. Det er derfor logisk og forståelig at tilsynsbruddet Dingstad markerer overfor biskop Osberg følger av kommuniensbrudd med biskopen.

Lærenemnda har forståelse for at Dingstad oppfatter seg å være i en unntakssituasjon med det syn han har. Selv om de prinsipielle utsagn om tilsynets læremessige forankring står fast, ser Lærenemnda betydningen av at det utvises romslighet og tålmodighet i en vanskelig situasjon for medarbeidere i kirken. Det er imidlertid ikke

Lærenemndas oppgave å utrede og foreslå alternative tilsynsordninger. Slike ordninger må bygge på det premiss at det er fellesskap om Ord og sakrament mellom dem som utøver tilsyn i kirken.

5. SAMMENFATNING OG KONKLUSJON

Sammenfatning av sakens innhold

Lærenemnda har vurdert den læresak Tunsberg biskop, Sigurd Osberg, har reist mot prosten i Larvik, Asle Dingstad. Biskop Osberg har bedt om Lærenemndas vurdering av at prost Dingstad avviser biskopens tilsyn og har brutt fellesskapet med ham om Ord og sakrament (kommunionsbruddet). Biskopen har også bedt om en vurdering av Dingstads henvisning til kirkens bekjennelse som begrunnelse for det han har gjort. Dingstad begrunner bruddet med at Osberg har akseptert homofilt samliv. Dingstad mener at Osberg dermed har brutt sin forpliktelse til å lære i samsvar med Skriften og å verne om kirkens enhet, slik den er definert i Den augsburgske bekjennelse (CA, artikkel 7). Dingstad viser også til CA 28 som begrunnelse for dette bruddet.

Lærenemnda har vurdert både Dingstads begrunnelser for det han har gjort og selve de handlinger han har foretatt. Lærenemnda har vurdert saken ut fra følgende spørsmål:

- Har prost Dingstad grunn til å henvise til CA 28 i denne saken?
- Hvilken vekt og betydning har homofilis spørsmålet med tanke på kirkens enhet?
- Hvordan skal prost Dingstads kommunionsbrudd med biskop Osberg læremessig vurderes?
- Er det læremessig grunnlag for å gjøre tjeneste som prost når en har fraskrevet seg biskopens tilsyn slik prost Dingstad har gjort?

I følge forskriftene for Lærenemnda kan den bare behandle de saker som er sendt nemnda av de instanser som kan gjøre det. Det er ikke reist læresak mot biskop Sigurd Osberg. Lærenemnda har ikke mandat til å ta initiativ til en bedømmelse av biskop Sigurd Osbergs lære og dermed hans syn på homofili. Det er derfor bare prestens syn og handlinger som er behandlet i denne uttalelsen.

Lærenemndas konklusjoner

Forståelsen av CA 28 og CA 7 med hensyn til denne saken

CA 28 begrunner menighetenes rett og plikt til avvise hva biskopene lærer når de pålegger dem noe som er i strid med biskopenes mandat. Dette mandat blir i CA 28 definert til å lære i samsvar med Guds Ord som lov og evangelium, ved utøvelse av nøklemakten med Ord og sakrament som midler. Det avgjørende kriterium er om menighetene hører Kristi røst i det biskopene sier og gjør. CA 28 sier ellers lite om bispekritikkens omfang og følger, men resonnerer innenfor den ramme at kirkens enhet består og bør kunne bestå, bare biskopene ikke tvinger menighetene til å følge uakseptable pålegg.

CA 7 sammenfatter hele bekjennelsesskriftets anliggende når det her sies at kirkens grunnlag skal bestemmes ut fra evangeliet og sakramentene. Kirkens enhet fordrer enighet om evangeliets lære slik den kommer til uttrykk i det som høres og gjøres i menighetens samling om Ord og sakrament. Hva det innebærer å forkynne evangeliet "rent", må forstås ut fra Skriften og dens sentrum i læren om den treenige Guds gjerning og vilje. I lys av CA er det avgjørende å skjelle mellom lov og evangelium i rettferdiggjørelsen, samtidig som tro og liv holdes sammen. Enheten, ikke splittelsen, begrunnes i CA 7. I følge CA 7 skal det mye til før brudd på kirkens enhet er nødvendig, men i noen tilfeller må kirken trekke en grense. Å være enig om en avvising har likevel ikke samme status som bekjennelsen av den felles tro. Avvikende læreoppfatninger som truer fellesskap i kirken vil først og fremst være av dogmatisk karakter, men kan også gjelde etiske spørsmål. Strid om dogmatiske så vel som etiske spørsmål kan føre til at den nødvendige enighet om "evangeliets lære" opphører, men uten at uenighet i slike spørsmål nødvendigvis må føre til splittelse.

Vurdering av Dingstads synspunkter og handlemåte

Dingstads kritikk av biskopen bygger på en avvisning av homofilt samliv, noe som i utgangspunktet svarer til det syn i homofilspørsmålet som Bispemøtet og Kirkemøtet har benevnt som "kirkens offisielle syn, i den forstand at dette legges til grunn for kirkens felles ordninger". Lærenemnda finner ikke grunn til å kritisere at Dingstad gir uttrykk for sitt syn, selv om det i nemnda er ulike vurderinger av hans begrunnelse for sin kritikk og avvisning av biskopen.

For øvrig vil Lærenemnda konkludere sin vurdering av de nevnte spørsmål slik:

Har prost Dingstad grunn til å henvise til CA 28 i denne saken?

Dingstad har rett i at CA 28 gir hjemmel for at menighetene har rett og plikt til å kritisere det biskopen gjør gjeldende i en sak, dersom en mener at det han står for er i strid med Skriftens lære. Dette må kunne gjelde også for en prest eller prost. Dingstad har imidlertid ikke grunnlag i CA 28 for å hevde at en slik kritikk må føre til et tilsynsbrudd med biskopen i alt som gjelder forvaltning av Ord og sakrament. Henvisningen til CA 28 gir ikke et tilstrekkelig grunnlag for et kommunionsbrudd. CA 28 handler også saklig sett om en annen problemstilling enn det denne saken reiser.

Hvilken vekt og betydning har homofilspørsmålet med tanke på kirkens enhet?

Lærenemnda bedømmer homofilspørsmålet som et viktig lærespørsmål som henger sammen med skriftsyn og skrifttolkning. Det angår sentrale sider ved kirkens lære, såvel etiske som dogmatiske spørsmål. Det gjelder forståelsen av skapelsen, menneskesynet og særlig hva det innebærer at mennesket er skapt til mann og kvinne. Det handler om hvordan en skal leve i samsvar med Guds vilje på grunnlag av de ti bud, det dobbelte kjærlighetsbud og de apostoliske formaninger. Kirken er betrodd forkynnelsen av Guds Ord som lov og evangelium. I det ligger også å gi veiledning om menneskelig samliv. Blant Lærenemndas medlemmer er det uenighet om hvordan Skriften skal tolkes og anvendes i homofilspørsmålet, hvordan loven skal forstås og hvordan loven skal forkynnes i forhold til evangeliet i dette tilfellet. Dette fører også til ulike vurderinger av Dingstads kritikk av biskop Osberg. Uenigheten i homofilspørsmålet er en belastning for enheten og fellesskapet i kirken. Likevel finner ikke Lærenemnda grunn til å trekke de samme konsekvenser av den rådende uenighet i homofilspørsmålet som Dingstad har gjort. Uenigheten her er ikke av en slik art at den nødvendigvis må føre til brudd i fellesskapet om Ord og sakrament.

Hvordan skal prost Dingstads kommunionsbrudd med biskop Osberg læremessig vurderes?

Selv om Lærenemnda ikke finner læremessig grunnlag for Dingstads kommunionsbrudd, mener den at dette bruddet må tas så alvorlig som det er ment fra Dingstads side. Hans kommunionsbrudd med biskopen representerer et problem for kirkens fellesskap, læremessig vurdert. Denne vurdering bygger på kirkens lære om hvordan kirkens fellesskap konstitueres og kommer til uttrykk nettopp i fellesskapet om Ord og sakrament. Lærenemnda kan derfor ikke se at kommunionsbrudd lar seg læremessig begrunne som en adekvat form for protest mot biskopen. Dette er ikke en situasjon kirken kan leve med over tid eller etablere som en fast praksis. Det er likevel ikke grunn til å hevde at Dingstad med dette bruddet er i konflikt med kirkens lære på en slik måte at han står utenfor kirkens fellesskap. Lærenemnda ser betydningen av at det utvises skjønn og forståelse i vanskelige situasjoner som dette. Men det skal ikke råde grunnleggende uvisshet om hvorvidt de som forvalter tjenesten med Ord og sakrament i menighetene, tilhører det samme kirkelige fellesskap. Fordi dette handler om grunnlaget for kirkens enhet og tjeneste i kirken, er det ingen prinsipiell forskjell om den som bryter kommunionsfellesskapet er prost eller prest. Situasjonen tilspisses likevel når det gjelder en prost.

Er det læremessig grunnlag for å gjøre tjeneste som prost når en har fraskrevet seg biskopens tilsyn slik prost Dingstad har gjort?

Lærenemnda har forståelse for at Dingstads tilsynsbrudd for ham er en logisk følge av hans kommunionsbrudd. Hvor det ikke er fellesskap om selve innholdet i den kirkelige tjeneste, er det heller ikke grunnlag for å ta imot tilsyn eller stå sammen om tilsynet med denne tjenesten. Tilsynsrelasjonen mellom biskop, prost og prest må primært forstås ut fra selve innholdet i tilsynet og den felles tjeneste disse har fått gjennom det betrodde ansvaret med forvaltningen av Ord og sakrament. Derfor er det også vanskelig å vurdere kommunionsbrudd og tilsynsbrudd hver for seg i denne sammenhengen. Når det gjelder selve tilsynsbruddet, vil Lærenemnda understreke at biskopens tilsyn med proster og presters forvaltning av Ord og sakrament er læremessig begrunnet, og at ingen som er ordinert til tjeneste i kirken, kan unndra seg tilsyn. En prost har dessuten del i noen av biskopens tilsynsoppgaver i menighetene. Brudd i disse tilsynsrelasjoner gjør det problematisk å utøve et felles tilsyn med ansatte og menigheter. Derfor medfører tilsynsbrudd mellom biskop og prost problemer av læremessig art. Det ligger ellers utenfor Lærenemndas mandat å vurdere hvilke alternative tilsynsordninger som kan etableres i kirken. Når det er problemer i tilsynsrelasjonene, må de kirkelige styringsorganer kunne utvise tålmodighet og romslighet i en vanskelig situasjon. Generelt må det likevel slås fast at alternative ordninger må bygge på det premiss at det er fellesskap om Ord og sakrament mellom dem som utøver tilsyn.

14. mars 2000

Torleiv Austad, leder
Turid Karlsen Seim, nestleder
John Egil Bergem
Ernst Baasland
Gunhild Hagesæther
Ole D. Hagesæther
Otto Krogseth
Rosemarie Køhn
Ole Chr. Kvarme
Øystein Larsen
Torunn Laupsa
Inge Lønning
Sigurd Osberg
Bjørn Sandvik
Olav Skjevesland
Ola M. Steinholt
Gunnar Stålsett
Finn Wagle

Stemmeforklaring fra Ernst Baasland

Undertegnede stemte i møtet 08.10.98 imot at saken skulle behandles i Lærenemnda fordi den i første rekke var et forvaltningsspørsmål, knyttet til tilsynsfraskrivelse. En sak skal ifølge forskriftene bare reises for Lærenemnda dersom det gjelder "særlig tungtveiende spørsmål der det aktuelle læretema er av alvorlig og vidtrekkende karakter". Behandlingen av de fire hovedtemaene i det dokumentet som jeg har undertegnet, viser at bruddet i alter- og prekestolfellesskapet med biskopen må ses på bakgrunn av at Dingstad vil trekke konsekvensene av bispeflertallets syn i homofilisaken, som svarer til Kirkemøtets enstemmige vedtak i 1997. Behandlingen har således bekreftet at dette i første rekke er et forvaltningsspørsmål, knyttet til tilsynsfraskrivelsen.

Ernst Baasland

SÆRUTTALELSE

Særuttalelse fra Ola Tjørhom

I. Innledende merknader.

Jeg beklager at det ikke har vært mulig for Den norske kirkes Lærenemnd å avgi en felles uttalelse i den læresak Tunsberg biskop har reist mot prost Asle Dingstad. Og jeg må selvsagt ta min del av ansvaret for dette. Når jeg likevel etter omfattende overveielser har kommet fram til at det for mitt vedkommende ikke er noen vei utenom et særvotum i denne forbindelse, beror det i første rekke på mitt syn på den foreliggende sakens karakter, innhold og implikasjoner. Men det skyldes også den aktuelle kirkelige situasjon og de læremessige spenninger som i stadig økende grad har kommet til uttrykk i vår kirke - spenninger som har satt sitt preg på og vanskeliggjort arbeidet i Lærenemnda.

I alt mitt teologiske arbeid har kirkelig enhet vært et nøkkelmotiv. Jeg har derfor stor forståelse for flere av de anliggender Tunsberg biskop har trukket fram i tilknytning til den foreliggende saken - ikke minst når det gjelder bispeembetets ansvar for å synliggjøre og verne om enheten i kirkens liv. Brudd på denne enheten bør kun forekomme i akutte situasjoner. Samtidig forutsetter alt kirkelig fellesskap en grunnleggende enhet i tro og liv. Og hvis denne enheten smuldrer opp, lar den seg aldri erstatte av administrative grep og forføyninger.

I mine forsøk på å ta stilling til den såkalte Tunsberg-saken, har jeg blitt mer og mer overbevist om at det her dreier seg om en problematikk som ikke kan løses på grunnlag av isolerte enhetsoverveielser. I denne sammenheng handler det snarere om hvilke følger brudd med kirkens tro og lære har - og må ha - for det kirkelige fellesskapet. Og på dette punktet er både Skriften, våre bekjennelser og vår læretradisjon klare: Hvis vranglære foreligger, er enhver form for enhet utelukket. Så vidt jeg kan se, er dette Asle Dingstads hovedanliggende. Og jeg ville finne det dypt beklagelig om det ikke skulle være rom for et slikt anliggende innenfor vår kirke - uten dermed å gi en entydig tilslutning til Dingstads vurdering av Tunsberg biskops syn på homofili som uttrykk for kvalifisert vranglære. En slik konklusjon ville forutsette en annen og mer omfattende prosess enn den som nå har funnet sted innenfor Lærenemndas rammer. Men det ville være meningsløst hvis den allerede i utgangspunktet ble utelukket.

II. Sakens utgangspunkt og rammer.

Formelt sett dreier den sak som ligger på Lærenemndas bord seg i første rekke om prost Asle Dingstad - og ikke om biskop Sigurd Osberg. Samtidig er det klart at de teologiske såvel som ordningsmessige premisser for prost Dingstads argumentasjon og handlinger knytter direkte til Tunsberg biskops embetsførsel. I sitt arbeid med denne saken bør Lærenemnda følgelig også ta biskopens synspunkter og praksis med i betraktningen. Hvis ikke, vil saksbehandlingen allerede i utgangspunktet være preget av en slagside i Dingstads disfavør.

Dette tilsier at den aktuelle saken har minst to sider: Fra en side sett aktualiseres hensynet til den kirkelige enhet - et hensyn bispeembetet har et særlig ansvar for å ivareta. Samtidig handler det her også om en biskops læreforpliktelse - en forpliktelse som på avgjørende vis henger sammen med hans enhetsansvar. Og det handler om hvilke grunner som kan legitimere et brudd med en kirkelig tilsynsmann som selv kan sies å stå i et spenningsforhold til både vår kirkes læretradisjon i synet på homofili og Kirkemøtets vedtak i denne saken.

Utover dens lovfestede funksjon, har Den norske kirkes Lærenemnd også et medansvar for å verne om kirkens tro og fremme en lære som er i overensstemmelse med Skriften, vår kirkes bekjennelse og den felleskirkelige tradisjon. Vi befinner oss for tiden i en situasjon hvor det i økende grad stilles spørsmål ved om den nødvendige læremessige kontinuitet lar seg opprettholde innenfor vår kirke. I en slik situasjon vil det være høyst beklagelig om Lærenemnda skulle komme med en uttalelse som bidrar til ytterligere usikkerhet blant troens folk. For Asle Dingstads anliggende lar seg slett ikke avfeie som en individuell aksjon. Det beror dels på at han taler på vegne av mange i vår kirke, men framfor alt på at han på sentrale punkter har støtte i både Skriften og kirkens tradisjon.

III. Spørsmålet om homofili og homofilt samliv.

Det vil i denne sammenheng ikke være mulig å gå inn på en omfattende teologisk drøfting av de problemer som aktualiseres i tilknytning til synet på homofili og homofilt samliv. Men ettersom den sak Lærenemnda har til behandling i høy grad peker i retning av denne problematikken, må enkelte momenter kort nevnes:

a) Det synes ikke å ha kommet fram overbevisende studier som rokker ved at Skriften - både i enkelttekster og i et helbibelsk perspektiv - betrakter homoseksuelt samliv som uforenlig med Guds vilje, eller som tyder på at denne holdningen ikke skulle ha aktualitet i dagens situasjon.

b) En tilsvarende forståelse har lagt til grunn for kirkens lære og praksis helt fra først av - og har blitt videreført innenfor alle kirkelige tradisjoner, inkludert vår egen. Også i dag hører et overveldende flertall av kristenheten hjemme i kirker som føler seg forpliktet på dette synet. Og valg av en ny praksis her vil uvegerlig medføre økumeniske vansker.

c) Når det gjelder homofilis spørsmålets embetsteologiske rammer og kontekst, synes følgende momenter å være spesielt relevante: I og med ordinasjonen forplikter kirkelige embetsbærere seg til å lære og leve i overensstemmelse med Guds ord. Denne forpliktelsen utdypes bla. i og med den pastoraletikk som presenteres innenfor NTs rammer. Ethvert brudd med Guds ord arter seg derfor også som et brudd med ordinasjonen og med det kirkelige embetets grunnintensjon. Dette gjelder i særlig grad i forhold til det biskoppelige tilsynsembete, som har et spesielt ansvar for å ivareta ordinasjonsforpliktelsen såvel som en sann kirkelig enhet.

d) All seksualitet preges av en grunnleggende tvetydighet - noe som blant annet beror på at den befinner seg i spenningen mellom dens gudgitte intensjon og behovet for å tilfredsstille egne drifter, eller mellom etikk og konsum. Og her gjelder det for alle at vi må finne en måte å leve ut vår seksualitet på som svarer til Guds gode vilje for den verden han har skapt.

e) De spørsmål kirken må forholde seg til når det gjelder dens syn på homofili er svært kompliserte - ikke minst fordi de berører folks liv på en så direkte måte. Vi har dessuten i dag tilgang til kunnskap som stiller sider ved denne utfordringen i et til dels nytt lys. Samtidig må det slås fast at kirken ikke har myndighet til å innføre en praksis som på avgjørende vis bryter med Guds ord. Her handler det ikke om fundamentalistisk kadaverdisiplin, men om tillit til at Gud alltid vil det beste for alle sine skapninger.

IV. Hensynet til den kirkelige enhet.

I den saksframstilling Lærenemnda har fått fra Tunsberg biskop, spiller hensynet til den kirkelige enhet en nøkkelrolle. Og det kan ikke herske tvil om at både den foreliggende saken og prost Dingstads handlinger aktualiserer dette hensynet på en svært direkte måte. Her må det i utgangspunktet slås fast at enhet hører med til kirkens vesen og følgelig ikke lar seg redusere til et rent hensiktsmessighetsspørsmål. Biskop Osberg gjør videre rett i å minne oss om at bispeembetet har blitt tillagt et særlig ansvar som et konkret enhetstegn i kirkens liv. Et bevisst og teologisk begrunnet brudd med dette embetet vil derfor også kunne arte seg som et brudd med den kirkelige enhet. Alt dette tilsier at slike brudd slett ikke bør finne sted i utrengsmål, men forutsetter en akutt situasjon.

Prost Dingstads frasing av biskoppelig tilsyn lar seg heller ikke grunngi med henvisning til et legitimt kirkelig mangfold. For selv om enhet ikke er identisk med ensretting eller uniformitet, er enhetsforpliktelsen alltid overordnet mangfoldet i kirkens liv. Det forholder seg dessuten slik at kirkelig mangfold først fungerer på en fruktbar måte når det forankres i en fundamental enhet - slik det framgår av Paulus' beskrivelse av kirken som Kristi legeme i 1 Kor. 12.

Samtidig må det understrekes at kirkelig enhet - mellom forskjellige kirker såvel som innenfor et enkelt kirkesamfunn - forutsetter en enhet i tro og lære, i sakramentalt liv og tjeneste for verden. Og hvis denne grunnleggende enheten allerede er underminert eller satt ut av kraft, lar kirkelig fellesskap seg knapt opprettholde ved hjelp av administrative grep eller ytre maktmidler. I slike situasjoner må man spørre seg om ikke kirken allerede i realiteten er splittet. Og da vil forsøk på å bevare en slags administrativ "skinnenhet" ofte kunne få en direkte undertrykkende funksjon som slett ikke tjener sann enhet.

I forlengelsen av dette må det påpekes at den kirkelige enhet har sine grenser. Og disse grensene aktualiseres primært i forhold til vranglære som bryter med kirkens tro og med den "livsstil" som skal underbygge denne troen. Asle Dingstads poeng er at biskop Osberg i og med sin holdning til homofilt samliv har overskredet denne grensen. Og dermed blir prostens tilsynsfrasing kun en nødvendig konsekvens av biskopens brudd med kirkens syn. Dingstad er selvsagt innforstått med at de konkrete tiltak han har iverksatt overfor sin biskop har splittende konsekvenser. Men slik han ser den aktuelle saken, dreier det seg i denne forbindelse ikke om et brudd med kirkens enhet. Det handler snarere om et brudd med og en avstandtagen fra en biskop som etter hans oppfatning forfekter vrang lære og dermed selv har stilt seg utenfor det kirkelige trosfellesskapet. Hvis man innenfor slike rammer skal kunne vedta noen som helst forføyninger mot Asle Dingstad, må det være fordi han eventuelt kommer med falske anklager om vranglære - og ikke fordi han bryter med kirkens enhet.

Den sak som ligger på Lærenemndas bord aktualiserer klart den forpliktelse vi alle har i forhold til kirkens synlige enhet. Samtidig viser den hvor skjør og hul denne enheten blir hvis den ikke forankres i en fundamental trosenhet. I forhold til enkelte av de i vår kirke som har brutt med det biskoppelige tilsynsembetet, kunne man nok ha ønsket at smerten over splittelsen hadde kommet tydeligere til uttrykk. Men hvis splittelsen i tro og lære allerede er et faktum, lar den seg i det lange løp ikke skjule ved hjelp av administrative tiltak.

V. Enhet og splittelse i lys av Confessio Augustana artikkel 7.

I Den augsburgske bekjennelses art. 7 slås det fast at "til sann enhet i kirken er det nok å være enige om evangeliets lære og om forvaltningen av sakramentene", mens "ensartede menneskelige overleveringer eller skikker eller seremonier som er fastsatt av mennesker" beskrives som "ikke nødvendige" i denne forbindelse. Dette synspunktet har fortsatt sin berettigelse. Og det åpner opp for en viss fleksibilitet når de konkrete kriterier for kirkelig fellesskap skal fastsettes. Samtidig må denne artikkelens prinsipielle teologiske rekkevidde ikke overdrives. Her dreier det seg knapt om et helhetlig syn på kirken, men snarere om et situasjonsbestemt forsøk på å ivareta en grunnleggende enhet og finne fram til en slags praktisk modus vivendi i forhold til datidens katolske kirke. Det er dette som er den primære referanseramme - særlig i artiklene 7 og 28 - og ikke problemet vranglære, som står sentralt i Tunsberg-saken.

I kjølvannet av dette må skjelningen mellom det som er tilstrekkelig og det som ikke er nødvendig for sann kirkelig enhet presiseres nærmere på flere plan. For det første handler CA 7 ikke om evangeliet og sakramentene i og for seg eller i et slags abstrakt vakuum, men om den "rene" lære av evangeliet og den "rette" forvaltning av sakramentene - noe som betyr at en reduksjonistisk eller minimalistisk tolkning utelukkes. For det andre innebærer denne artikkelen ikke at alt som så å si ligger mellom det "tilstrekkelige" og det "ikke nødvendige" kan rubriseres som rent praktiske hensiktsmessighetsspørsmål eller adiafora som man kan mene hva man vil om. For det tredje må CA's utsagn om evangeliet plasseres innenfor rammen av den grunnleggende vekselvirkningen mellom lov og evangelium - og peker derfor i retning av Guds ord som helhet. For reformatorene var den ny-protestantiske "evangeliumisme" et ukjent fenomen.

Sett i dette perspektiv blir det utenkelig at reformatorene ville ha avfeid de apostoliske utsagn om rammene for vår seksualitet som "menneskelige overleveringer". Og det blir enda mer utenkelig at de ville ha akseptert at CA's konsentrasjon om ord og sakrament brukes som argument for at fronten mot vrang læren nedtones. Alt i alt må det slås fast at forsøk på å ta den reformatoriske evangeliefokusering som et uttrykk for at spørsmålet om homofilt samliv ikke kan tillegges læremessig betydning, blir både ahistorisk og teologisk misvisende.

VI. Kan forskjellige syn på homofilt samliv begrunne kirkelig splittelse?

I utgangspunktet er det kun spørsmål som berører sentrum og grunnstrukturen i den kristne tro som kan tillegges kirkesplittende betydning - og ikke enhver teologisk nyans eller meningsforskjell. Her må vi alle gi rom for en viss fleksibilitet og generøsitet - samtidig som vi må vakte oss for ukritisk kanonisering av våre egne, mer eller mindre private oppfatninger. Hvordan lar så spørsmålet om homofili og homofilt samliv seg plassere i denne sammenheng?

Når man skal vurdere om denne tematikken er så tungtveiende at den vil kunne begrunne kirkelig splittelse, må det påpekes at dette spørsmålet ikke kan betraktes i et isolert perspektiv. For i troens verden henger ting sammen - bla. i den forstand at enkeltproblemer kan ha stor betydning for den grunnstruktur som avspeiles i kirkens lære. Sett på denne bakgrunn handler debatten om den kirkelige holdning til homofilt samliv ikke bare om homofili i og for seg. Her aktualiseres flere sentrale tros- og læremessige anliggender - som Guds skaperviljes karakter og forpliktende status, relasjonen mellom kvinne og mann i skapelsesteologisk perspektiv, Skriften og det apostoliske vitnesbyrds autoritet i kirkens liv, forholdet mellom den kirkelige sjelesorg og Guds vilje, samt viktige etiske spørsmål knyttet til en forpliktende kristen livsstil. Det er først innenfor rammer som dette at synet på homofili kan tillegges så stor vekt at det i gitte situasjoner kan komme til å tvinge fram kirkelig splittelse. Men innenfor slike rammer vil kirkesplittende vranglære også være en høyst reell mulighet.

I forlengelsen av dette vil jeg nevne at homofilis spørsmålets kirkesplittende potensiale bekreftes av den faktiske utvikling i vår kirke. Jeg tenker da ikke bare på protester fra troende, prester og menigheter som føler at kirkens integritet står på spill her, men også på biskoper som stadig "fristiller" seg i forhold til kirkelige vedtak - og følger i forhold til det kirkelige fellesskap de er satt til å tjene. I møte med en slik utvikling og den uro som preger store deler av troens folk, vil verken forestillingen om en såkalt "velbegrunnet uenighet" eller Bispemøtevedtak som hevder at det her dreier seg om et ikke-splittende - og dermed læremessig sett forholdsvis perifert - moment være holdbare løsninger.

VII. Bispeembetets stilling bla. i lys av Confessio Augustana artikkel 28.

Innenfor kirken ble det biskoppelige tilsynsambetet på et tidlig stadium tillagt spesielle oppgaver og en spesiell autoritet. Og denne autoriteten henger på avgjørende vis sammen med bispeembetets funksjon som et tegn på enhet og apostolisk kontinuitet i kirkens liv. Denne tankegangen blir ikke opphevet i og med Confessio Augustana art. 28. Fra en side sett slås det i denne artikkelen fast at bispeembetet har den samme teologiske forankring som presteembetet - nemlig i den tjeneste med ord og sakrament som konstituerer kirken. Samtidig tales det konsekvent om et eget biskoppelig tilsynsambete. Og dette embetet tildeles endog visse oppgaver etter "guddommelig rett" - knyttet til en bestemt biskoppelig rettsfullmakt: "Derfor tilkommer det etter evangeliet, eller ... etter guddommelig rett, biskopene som biskoper ... denne rettsfullmakt, å tilgi synder og forkaste den lære som avviker fra evangeliet, og å stenge de ugudelige ... ute fra det kirkelige samfunn. Her er det nødvendig og etter guddommelig rett at menighetene bør vise dem lydighet, etter ordet (Luk. 10, 16): 'Den som hører dere, hører meg.'" Lydighet mot biskopen spiller altså en sentral rolle i kirken - ikke minst som et uttrykk for at kirkelig enhet forutsetter en læreinstans med autoritet.

CA 28 gjør det imidlertid helt klart at lydigheten overfor bispeembetet har sine grenser: Hvis biskopene "lærer eller fastsetter noe som strider mot evangeliet, da har menighetene en befaling fra Gud som forbyr å lyde dem". Og når reformatorene her fokuserer på evangeliet, dreier det seg ikke om en slags smal troskjerne eller om evangeliet i motsetning til loven. I sin utlegning av nevnte artikkel, slår Regin Prenter fast at det finnes en "nødvendig sammenheng" mellom disse to sidene ved Guds ord: "Kirken forkynner ikke alene evangelium, men også lov. Ja, evangeliet kan overhodet ikke forkyndes, uten at loven også forkyndes." (Se Prenter: Kirkens lutherske bekendelse; Fredericia 1978 - p. 200.) Slik sett kan det argumenteres for at det forbud som nevnes i CA 28 går på å lyde biskoper som lærer noe som strider mot Guds ord. (Det påfølgende Augustin sitatets fokusering på "Guds kanoniske skrifter" peker også i retning av en mer omfattende tolkning.) I forlengelsen av dette må det understrekes at de biskoper som lærer mot Guds ord, faktisk har prisgitt sin embetsmessige rolle både som kirkelig læreinstans og som enhets- og kontinuitetstegn i kirkens liv.

Nå bør en nok vokte seg for å trekke altfor direkte paralleller mellom den kontekst som utgjorde rammen om CA 28 i 1530 og den sak som i dag ligger på Lærenemndas bord. Og det kan nok tenkes at Dingstad ville ha vært tjent med å fokusere noe mindre på denne artikkelen. Men hans reaksjon mot biskop Osberg kan likevel sies å være i overensstemmelse med det som er reformatorenes underliggende intensjon her - nemlig å avvise enhver form for kirkeledelse som ikke er i samsvar med Guds ord. Og selv om CA 28 kun taler om menighetenes rett og plikt til å ta avstand fra vranglærende biskoper, er det intet som helst som tyder på at denne forpliktelsen ser annerledes ut for en ordinert prest.

VIII. Om forholdet mellom mål og midler i prost Dingstads argumentasjon.

Den eneste reaksjonsform i møte med vranglærende biskoper som nevnes eksplisitt i CA 28, er at vi "forby(s) å lyde dem". Men i denne forbindelse handler det om mer enn passiv ulydighet. Det framgår ikke minst av de skriftsteder som brukes som begrunnelse her - bla. Bibelens tale om de falske profeter (Matt. 7, 15) og Paulus' utsagn om at enhver som lærer et annet evangelium er forbannet (Gal. 1, 8). I møte med slike holdninger overskrides enhetens grenser klart og tydelig. Og selv om det ikke sies direkte i CA 28, vil det i en slik situasjon neppe være noen vei utenom å frasi seg åndelig fellesskap.

Når man befinner seg i en situasjon hvor det åndelige fellesskap må brytes, dreier det seg ikke om en abstrakt reaksjonsform. For et slikt fellesskap arter seg som et konkret fellesskap i og om de midler som utgjør de primære nedslagsfelt for Helligåndens virke i kirkens liv - nemlig ord og sakrament. Hvis denne enheten opphører, vil det umiddelbart måtte få konsekvenser i forhold til en felles tjeneste med Guds ord og en felles feiring av de hellige sakramenter - slik det også har kommet til uttrykk i prost Dingstads reaksjoner mot biskop Osberg. Og dersom det åndelige fellesskapet er satt ut av kraft, blir det meningsløst å stå under åndelig tilsyn av den embetsbærer man har brutt med.

Dette betyr ikke at de virkemidler Asle Dingstad har gjort bruk av er de eneste mulige i den situasjonen som har oppstått mellom ham og hans biskop. Men for Dingstad har disse midlene så å si tvunget seg fram i tilknytning til det han oppfatter som en akutt nøds- eller kritesituasjon. Prost Dingstads holdning på dette feltet preges i det hele tatt av konsistens: Hvis Tunsberg biskop lærer noe som strider mot Guds ord og dermed farer med vrang lære, kan en ikke komme utenom å bryte det kirkelige fellesskap med ham og frasi seg hans åndelige tilsyn. For her er det ifølge Asle Dingstad ikke snakk om uvesentlige meningsforskjeller, men om en uenighet som har kirkesplittende implikasjoner.

I og med sine handlinger har prost Dingstad foretatt et brudd med vår kirkes ordninger. Og ettersom disse ordningene skal tjene den kirkelige enhet, kan de selvsagt ikke settes til side uten videre. Samtidig er vår forpliktelse på Skriften og kirkens tro alltid overordnet ordningene. Generelt sett vil formalistisk ordningspositivisme uten læremessig forankring snarere arte seg som et problem enn som en løsning i møte med dagens kirkelige utfordringer.

Asle Dingstads valg av virkemidler bestemmes primært av at vi etter hans syn befinner oss i en kirkelig krisesituasjon. Denne analysen er han ikke alene om. For homofilidebatten har vist at det mange oppfatter som synd på andre hold framstilles som en legitim konsekvens av evangeliet. Vi står dessuten her overfor et splittet og langt på vei handlingslammet episkopat. Og behovet for klart åndelig lederskap er enormt. Situasjonen er altså på mange måter akutt - kanskje også så akutt at det ikke er noen vei utenom bruk av sterke virkemidler.

IX. Homofilis spørsmålet mellom lov og evangelium.

For kirken er evangeliet om Guds uendelige nåde i Kristus klart overordnet loven. Men evangeliet lar seg ikke løsrive fra Guds lov. Og det kan slett ikke spilles ut mot Guds gode vilje for sitt skaperverk. Her er det altså tale om en vekselvirkning som er helt avgjørende for å forstå Guds ord. Og både loven og evangeliet hører med i våre forsøk på å komme til rette med homofilis spørsmålet.

Asle Dingstad hevder at homofilt samliv er synd - rett og slett fordi det bryter med Guds vilje slik den er åpenbart for oss i Skriften. Han forutsetter samtidig at det i Kristus finnes tilgivelse for alle synder. Den tilgivelse og oppreisning Kristus byr oss - gratis, av nåde - synliggjøres imidlertid i våre liv når vi gjør bot. Og boten arter seg primært som en tilbakevending til dåpsnåden, men peker også i retning av en stadig vekst i hellighet ved at Kristus virker i oss.

I dag finnes det ingen enighet om hvorvidt homofilt samliv må betegnes som synd. Og det er forståelig at mange viker tilbake for å omtale en hårdt tilkjempet identitet og noe som også for flere kristne homofile gir livet mening som syndig. Men vi kan formodentlig fortsatt enes om at ethvert bevisst brudd med Guds vilje er synd. Og når vi gjør oss skyldig i slike brudd - uansett hva de måtte bestå i - kalles vi til omvendelse og bot. På dette punktet er Asle Dingstad klart på linje med den klassiske lutherdom såvel som kirkens tradisjon overhodet.

X. Konkluderende merknader.

Den argumentasjon jeg nå har presentert, peker i retning av disse konklusjonene:

- 1) Det er intet grunnlag for å rette en læremessig forankret anklage mot prost Asle Dingstads teologiske argumentasjon. Hans syn på homofili og homofilt samliv kan tvert imot sies å være i overensstemmelse med Skriften og det apostoliske vitnesbyrd såvel som med kirkens tradisjonelle praksis på dette feltet. Heller ikke de embedsteologiske, ekklesiologiske og enhetsmessige implikasjoner av Dingstads tenkning kan betegnes som læremessig uakseptable i og for seg - selv om de innebærer at vår kirke stilles overfor flere vanskelige dilemma.
- 2) De virkemidler Asle Dingstad har gjort bruk av, er preget av det han oppfatter som en nøds- eller krisesituasjon med til dels akutte trekk. I lys av den aktuelle kirkelige utvikling er dette en på mange måter forståelig analyse - og en analyse mange deler. Uten å gi direkte tilslutning til alle de midlene Dingstad har anvendt, vil heller ikke de kunne utgjøre grunnlag for læremessige forføyninger.
- 3) Når det forutsettes at prost Dingstads argumentasjon overfor Tunsberg biskop lar seg begrunne i hans forpliktelse på Guds ord, blir det en sentral utfordring for vår kirke å finne fram til ordninger som muliggjør full deltakelse for Dingstad (og hans meningsfeller) i det kirkelige liv. Dette vil bla. si at det snarest mulig bør vurderes å etablere et alternativt biskoppelig tilsyn for disse gruppene - i påvente av en grunnleggende teologisk avklaring og mer varige løsninger.

4) Det splittede episkopat som har kommet til syne i tilknytning til homofili debatten utgjør et stort problem i dagens kirkelige situasjon. Dette problemet økes ved at biskoper "fristiller" seg i forhold til både Skriften, kirkens lære tradisjon og rettmessige kirkelige vedtak, samt ved at man innfører en helt ny praksis på dette feltet i enkeltstående bispedømmer. Disse tendensene representerer en langt større utfordring for vår kirke enn prost Asle Dingstads holdninger - også i forhold til våre bestrebelser på å verne om den kirkelige enhet.

5) Den foreliggende saken viser framfor alt at Den norske kirke snarest mulig må avklare sitt syn på homofilt samliv - først og fremst læremessig, men også i et ordningsmessig og kirkerettslig perspektiv. Dette er en helt avgjørende utfordring, både av indrekirkelige grunner og av hensyn til vårt vitnesbyrd i samfunnet.

Helt til slutt: I forhold til den såkalte Tunsberg-saken såvel som alle de andre utfordringene Den norske kirke står overfor for tiden, finnes det når alt kommer til alt bare en farbar vei - nemlig at vi er tro mot sannheten i kjærlighet (Ef. 4, 15).

Ola Tjørhom

Tilslutning fra Odd Bondevik til Tjørhoms særuttalelse

Jeg slutter meg til konklusjonene (pkt 1-5) i Ola Tjørhoms uttalelse. I hovedsak deler jeg hans argumentasjon for disse konklusjonene.

Odd Bondevik